



T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI

NEVŞEHİR İL MERKEZİNDEKİ ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ
EĞİTİM YAPILARI(1923-1945)

Yüksek Lisans Tezi

Gamze PEHLİVAN

Danışman

Doç. Dr. Ayşe BUDAK

Nevşehir

Temmuz 2023



T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI

NEVŞEHİR İL MERKEZİNDEKİ ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ
EĞİTİM YAPILARI(1923-1945)

Yüksek Lisans Tezi

Gamze PEHLİVAN

Danışman

Doç. Dr. Ayşe BUDAK

Nevşehir

Temmuz 2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Gamze PEHLİVAN

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Nevşehir İl Merkezinde Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları (1923-1945)”
adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygunluk olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Gamze PEHLİVAN

Danışman

Doç. Dr. Ayşe BUDAK

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. B. Tolga UYAR

KABUL VE ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Ayşe BUDAK danışmanlığında Gamze PEHLİVAN tarafından hazırlanan “Nevşehir İl Merkezindeki Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları (1923-1945)” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ

Danışman: Doç.Dr.Ayşe BUDAK

Üye: Prof.Dr.Yıldırım ÖZBEK

Üye: Dr.Öğr.Üy. Enes KAVALÇALAN

Onay:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve Sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasında Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim sisteminden ve kurulan kurumlardan bahsedilmiştir. Nevşehir il merkezinde ve beldelerinde 1923-1945 yıllarında inşa edilen eğitim yapılarının özellikleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve belirlenen kararlar sonucunda yapılan projeler üzerine durulmuştur. Merkezden taşraya doğru uzanan eğitim sistemi içerisinde, Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki Nevşehir il merkezinde günümüze kadar sağlam bir şekilde gelen okul yapılarının, karakteristik özelliklerinin ve planlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın fikir olarak ortaya çıkmasına vesile olan, her adımında desteğini gördüğüm, uzun yıllardır bana öğrettiği bilgilerle katkı sağlayan ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, değerli danışmanım Doç. Dr. Ayşe Budak'a destekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın arazi kısmında okulların belirlenmesi, yer tespiti, projelerin çizilmesinde, fotoğraflama aşamasında, oldukça uzak bulunan köy ve kasabaların ulaşımında, bana yardımcı olan, maddi ve manevi daima desteğini gördüğüm değerli yol arkadaşım Onur Ekici'ye destekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Belirlenen okullar hakkında gerekli olan bilgi ve raporlar için arşivlerinden faydalandığım Kapadokya Alan Başkanlığı memurlarına, özellikle Sanat Tarihçisi Dr. Esra Tokat'a bilgi paylaşımlarından dolayı teşekkür ederim.

Merkez ve ilçelere bağlı okul yapılarının varlığını tespit etmekte ve gerekli bilgi ve belgelerin teminlerinde arşiv kaynaklarından yararlandığım Nevşehir İl Özel İdaresi Ruhsat ve Denetim Müdürü Sedat Aslan'a ve Mustafa Yiğit'e yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

GAMZE PEHLİVAN

NEVŞEHİR, 2023

NEVŞEHİR İL MERKEZİNDEKİ ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM YAPILARI (1923-1945)

Gamze PEHLİVAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Haziran, 2023

Danışman: Doç. Dr. Ayşe BUDAK

ÖZET

Eğitim alanında tek tip sistemden kademeli sisteme geçiş modernleşme yolunda atılan adımlardan biridir. Bu kademeli sistem insanların eğitim düzeyini belirleme açısından önem arz etmektedir. Toplumunu sınıflandırma açısından ve ileri eğitim düzeyinde bireyin kendisini geliştirme fırsatı sunmuştur. Peki, bu kademeli sistem nedir? Okuma yaşına gelmiş çocukların okula giderek eğitim-öğretim görmesi ile ilk olarak ilkokul, ortaokul, lise gibi sınıflandırmalar yapılarak batı tarzı eğitim modeli tercih edilmiştir. Okula giden çocuk sayısının fazla olması ile ek binalar tercih edilip, bunun yanında merkezlerde hem ilkokul, hem ortaokul olmak üzere iki ayrı bina inşaları söz konusudur. Cumhuriyetin ilanından sonra eğitimin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte, Anadolu'nun her yerinde merkezden taşraya kadar bu ideolojinin taşınması, yeni okul kurumlarını Nevşehir özelinde değerlendirmek mümkündür.

Maarif nazırlığınca, hem yerli hem de yabancı mimarlardan oluşan, İnşaat Dairesinde bölgenin durumuna uygun, geleneksel yapı malzemesi göz önünde tutularak, yapılacak binalar için belirli tip projeler oluşturulmuştur. Ülkenin her yerinde bu projeler baz alınarak binalar yapılmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nin mirası olarak günümüze kadar gelen bu kurumların, okullaşma uğraşları ve inşa sürecinde köy halkının desteğiyle yapılmaları, kamu kuruluşları bakımından önem arz etmektedir.

Yapılan bu çalışmada Nevşehir İl Merkez'inde Erken Cumhuriyet Dönemi'ni kapsayan 1923 ile 1945 yılları arasında inşa edilip günümüze kadar sağlam bir şekilde gelebilmiş toplam 10 eğitim yapısı tespit edilmiştir. Bu yapıların tarihlendirilmesi, plan ve cephe düzenlemeleri ele alınmıştır. Bugün hâlihazırda bulunan bu okulların birçoğu atıl durumda bırakılmış ya da başka bir yere yeni bir okul binasının inşa edilmesiyle terkedilmiş veya depo olarak kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nevşehir, Eğitim Kurumları, Okul Binaları, Erken Cumhuriyet Dönem

EARLY REPUBLICAN PERIOD EDUCATIONAL BUILDINGS IN NEVŞEHİR CITY CENTER (1923-1945)

Gamze PEHLİVAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences

Department of Art History, June 2023

ABSTRACT

The transition from a uniform system to a progressive system is one of the steps taken towards modernization in the field of education. This progressive system is significant in terms of determining individuals' educational levels. It provides an opportunity for classifying society and offers individuals the chance to enhance their skills at advanced education levels. So, what is this progressive system? Initially, children who reach the age of schooling receive primary education, followed by intermediate education and high school, based on a preference for a Western-style education model. Due to the high number of children attending school, additional buildings are preferred, and in some centers, separate buildings are constructed to accommodate both primary and intermediate schools. With the spread of education after the establishment of the Republic, it is possible to evaluate the dissemination of this ideology from the center to the outskirts throughout Anatolia, and specifically assess the new school institutions in Nevşehir.

Under the Ministry of Education, specific standardized projects have been developed for the construction of these buildings, taking into account traditional building materials and involving both local and foreign architects in the Construction Department. These projects have served as a basis for the construction of buildings nationwide. The significance of these institutions, which have survived as a legacy of the Early Republican Period, lies in their establishment and construction processes, which have been supported by local communities in their efforts to promote education. In this study, a total of 10 educational structures that were constructed between 1923 and 1945, covering the Early Republican period in Nevşehir city center, and have managed to endure until the present day, have been identified. The dating, planning, and facade arrangements of these structures have been examined. Consequently, many of these existing schools have been left unused, abandoned, or repurposed as storage facilities due to the construction of new school buildings elsewhere.

Keywords: Nevşehir, Education Institution, School Buildings, Early Republican Period

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	x
HARİTA LİSTESİ.....	xi
ÇİZİMLER LİSTESİ.....	xii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE EĞİTİM (1923-1945)

1.1. Erken Cumhuriyet Dönemi Öncesi Eğitim Tarihi ve Reformları	7
1.2. Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi.....	15
1.3. Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları	34

İKİNCİ BÖLÜM

NEVŞEHİR'DE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM (1923-1945)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

3.1. Cumhuriyet İlkokulu	57
3.2. Ortahisar İlköğretim Okulu	83
3.3. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu	94
3.4. Göre İlköğretim Okulu	121
3.5. Damat İbrahim Paşa İlkokulu.....	138

3.6. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu	159
3.7. Göreme İlköğretim Okulu	171
3.8. Sulusaray İlkokulu.....	184
3.9. Çardak İlkokulu	196

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME ve KARŞILAŞTIRMA

4.1. Planlar.....	212
4.2. Cepheler.....	227
4.3. Üst Örtüler	230
4.4. Malzeme	230
4.5. Süsleme	230
4.6. Ek Binalar ve Çeşmeler	230
SONUÇ.....	232
KAYNAKÇA	234
İNTERNET KAYNAKLARI	239
SÖZLÜ TARİH KAYNAKLARI	240

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Yıllara göre Türkiye'deki okuma-yazma oranları (İlhan Başgöz, Howard E. Wilson'dan).....	18
Tablo 2. Yıllar içerisinde Türkiye'deki İlköğretim okullarının köy ve şehir açısından oranları (İlhan Başgöz, Howard E. Wilson).....	21
Tablo 3. 1926 Müfredat programı (Murat G. Gülcan, Yahya Türkeli'den).....	23
Tablo 4. 1936 İlkokul Müfredat Programı (Murat G. Gülcan, Yahya Türkeli'den) .	25
Tablo 5. 1939-1940 Beş Sınıflı Köy Okulu Müfredat Programı (Murat G. Gülcan, Yahya Türkeli'den).....	26
Tablo 6. 1916 yılında Nevşehir'in bazı ilçelerindeki nüfus ve hane verileri (Mehmet Kaya'dan).....	48
Tablo 7. 1935 yılında Niğde Vilayetine bağlı kazaların nüfus verileri	48
Tablo 8. 1940 yılı Nevşehir kazalarının nüfus ve köy sayısı verileri.....	49
Tablo 9. 1940 yılı Nevşehir kazalarının ve köylerin nüfus verileri.....	50
Tablo 10. Nevşehir ilinde yıllara göre kır-kent nüfusu ve artışı (1935-1950) (Mustafa Kemal Öztürk'den).....	55
Tablo 11. Nevşehir İl merkezindeki Erken Cumhuriyet dönemi yapıları (1923-1945).....	216
Tablo 11.1. Nevşehir İl merkezindeki Erken Cumhuriyet dönemi yapıları devamı	217

HARİTA LİSTESİ

Harita 1. Nevşehir'in tarihi gelişim haritası (Emrah Şıkoğlu'ndan)..... 51



ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 1. Bir Sınıflı Köy Mektebi Projesi (Fatma Nurşen Kul'dan).....	30
Çizim 2. Bir Sınıflı Köy Mektebi Projesi (Fatma Nurşen Kul'dan).....	30
Çizim 3. G. Schütte Lihotzky tarafından köylerde inşa edilmek üzere öğretmen evi ile birlikte tasarlanan tek sınıflı köy mektepleri projeleri (Fatma Nurşen Kul'dan).....	31
Çizim 4. Sıcak İklim bölgesinde inşa edilecek Köy okulu planları (Mimar Asım Mutlu- Ahsen Yapanar).....	32
Çizim 5. Soğuk İklim bölgesinde inşa edilecek Köy okulu planları (Mimar Asım Mutlllu-Ahsen Yapanar)	33
Çizim 6. Mutlu ve Yapanar tarafından hazırlanan tip projelerden biri (Fatma Nurşen Kul'dan)	33
Çizim 7. Maarif Vekâleti tarafından 1927 yılında onaylanan bir okulun görünüşü “Muvafık görülmele tasdik kılındı” ifadesi yer almaktadır. Mimar Ernst Arnold Egli tarafından imzalanmıştır.....	39
Çizim 8. Maarif Vekâleti tarafından 1927 yılında onaylanan bir okulun planı.....	39
Çizim 9. Edirne Karaağaç Mektebi planı (Fatma Nurşen Kul'dan)	40
Çizim 10. Edirne Karaağaç Mektebi cephe görüşünü (Fatma Nurşen Kul'dan).....	41
Çizim 11. Ankara Gazi ve Latife okulları planı (Özge Parlak, Esra Yıldız'dan)	41
Çizim 12. Taştan yapılmış üç derslikli bir ilkokul planı (Murat Erdal Dere, Murat Oral'dan)	44
Çizim 13. Üç derslikli beş sınıflı bir ilkokul planı (Murat Erdal Dere, Murat Oral'dan)	45
Çizim 14. Margarete Schütte- Lihotzky'nin Anadolu'da prototip köy okulları için yapmış olduğu çizim (Sibel Bozdoğan'dan).....	45
Çizim 15. Cumhuriyet ilkokulu bodrum kat planı.....	67
Çizim 16. Cumhuriyet ilkokulu zemin kat planı	69
Çizim 17. Cumhuriyet ilkokulu birinci kat planı.....	75
Çizim 18. Ortahisar İlköğretim Okulu planı.....	85
Çizim 19. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulunun Konumu (Argos Yapı Arşivinden) 100	
Çizim 20. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu doğu cephe tasarımı (Argos Yapı Arşivinden).....	100
Çizim 21. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu batı cephe tasarımı (Argos Yapı Arşivinden).....	101

Çizim 22. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu planı (Argos Yapı Arşivinden).....	101
Çizim 23. Kuzey cephe tasarımı (Argos Yapı Arşiv'inden).....	114
Çizim 24. İkinci binanın planı (Argos Yapı Arşiv'inden).....	115
Çizim 25. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulunun önceki ve sonraki planlar (Argos Yapı Arşivinden).....	118
Çizim 26. Birinci kat planı	125
Çizim 27. Zemin kat planı	126
Çizim 28. Damat İbrahim Paşa İlkokulunun eski planı (Nevşehir Belediye Arşivi'nden)	143
Çizim 29. Damat İbrahim Paşa İlkokulunun günümüzdeki planı.....	144
Çizim 30. Damat İbrahim Paşa İlkokulu batı cephe görünüşü (Nevşehir Belediye Arşivi'nden)	145
Çizim 31. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu planı.....	162
Çizim 32. Göreme İlköğretim Okulu planı.....	175
Çizim 33. Sulusaray İlkokul planı	187
Çizim 34. Çardak İlkokulu planı	197
Çizim 35. Basansarnıç İlkokulunun planı.....	203
Çizim 36. Kayseri/Pınarbaşı Elmalı Köyü İlkokulu (1938) (Yıldıray Özbek'ten)..	218
Çizim 37. Kayseri/Pınarbaşı Tokmak Köyü İlkokulu (1938) (Yıldıray Özbek'ten)	218
Çizim 38. Kayseri/Pınarbaşı Karakuyu Köyü İlkokulu (1939) (Yıldıray Özbek'ten)	218
Çizim 39. Kayseri/Pınarbaşı Kaman Köyü İlkokulu (1939) (Yıldıray Özbek'ten).	219
Çizim 40. Kayseri/Pınarbaşı Şerefiye Köyü İlkokulu (1939) (Yıldıray Özbek'ten)	219
Çizim 41. Kayseri/Pınarbaşı Üçpınar Köyü İlkokulu (1939) (Yıldıray Özbek'ten)	219
Çizim 42. Kayseri/Pınarbaşı Panlı Köyü İlkokulu (1943-44) (Yıldıray Özbek'ten)	220
Çizim 43. Kayseri/Pınarbaşı Kılıçkışla Köyü İlkokulu (1943-44) (Yıldıray Özbek'ten)	220
Çizim 44. Kayseri/Pınarbaşı Halitbeyören Köyü İlkokulu (1943-44) (Yıldıray Özbek'ten).....	220
Çizim 45. Kayseri/Sarız Yeşilken İlkokulu (1928) (Yıldıray Özbek'ten).....	221
Çizim 46. Kayseri Akkışla Cumhuriyet İlköğretim Okulu (1935) (Yıldıray Özbek'ten)	221
Çizim 47. Kayseri/Pınarbaşı Kaynar İlkokulu (1934) (Yıldıray Özbek'ten)	221

Çizim 48. Kayseri/Pazarören Köy Enstitüsü (1935) (Yıldıray Özbek'ten).....	221
Çizim 49. Denizli/Buldan Dört Eylül İlköğretim Okulu (1927) (Halil Özyiğit'ten)	222
Çizim 50. Konya/Gazi Mustafa Kemal İlkokulu (1926-1927) (G. Özden Öner'den)	223
Çizim 51. Konya/İsmet Paşa İlkokulu (1926-1927) (G. Özden Öner'den).....	224
Çizim 52. Konya/Hakimiyet-i Milliye İlkokulu (1926-1927) (G. Özden Öner'den)	224
Çizim 53. Sinop/Ayancık Kurtuluş İlkokulu (1927) (Alper Atıcı'dan)	224
Çizim 54. Malatya Gazi İlkokulu (1924) (Şuayip Çemeloğlu ve Alper Atıcı'dan)	225
Çizim 55. İzmir/Ödemiş Şehit Er Kamil Akan İlkokulu (1928) (F. Nurşen Kul'dan)	225
Çizim 56. Akçakoca/Orhan Gazi İlkokulu (1926) (E. Sahtiyancı ve N. Benli Yıldız'dan)	225
Çizim 57. Ürgüp İstiklal İlkokulu (1911) (Kabaltı Mimarlık Arşivi'nden)	226
Çizim 58. Göreme Eski Belediye Binası (Mimar Nazife Soybaş'dan)	226
Çizim 59. Mersin/Kerimler Köyü İlkokulu (1926) (Özgehan Kavas'tan)	226

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1. Soğuk ilkim bölgesine uygun köy okulu, Tire Saruhanlı Köyü, 2008 (Fatma Nurşen Kul'dan)	34
Fotoğraf 2. Ankara Gazi ve Latife okulları.....	42
Fotoğraf 3. Isparta Senirket ilkokul binası inşası.....	42
Fotoğraf 4. 1926 yılında inşa edilen Yozgat Cumhuriyet İlkokulu	43
Fotoğraf 5. Afyon Cumhuriyet İlkokulu (Sibel Bozdoğan'dan).....	43
Fotoğraf 6. İstiklal İlkokulu öğretmen ve öğrencileri (Mehmet Kılıç'dan).....	52
Fotoğraf 7. Gezici Kütüphane Servisi (Asım Durusu'dan).....	53
Fotoğraf 8. Kadınların Gezici Kütüphanelerinden yararlanması (Yaşar Tavsamaz'dan).....	54
Fotoğraf 9. 1960'lı yıllarda farkı bölgelerde görevli Gezici Kütüphaneler (Asım Durusu'dan).....	54
Fotoğraf 10. Cumhuriyet ilkokulu kuzey cepheden görünüşü.....	63
Fotoğraf 11. Bahçeye giriş kapısı	63
Fotoğraf 12. Bahçe kapınının eski bir fotoğrafı ve bugünkü durumu.....	64
Fotoğraf 13. Bahçeye çıkışı sağlayan taş merdivenler.....	64
Fotoğraf 14. Yapının güneybatı cephesine bitişik inşa edilen müştemilat	65
Fotoğraf 15. Güney cephe girişi ve çeşmeler.....	65
Fotoğraf 16. Gazi Mustafa Kemal Çeşmesi	66
Fotoğraf 17. Türkiye İstiklal Çeşmesi.....	66
Fotoğraf 18. Doğu cephesi bodrum kata giriş.....	67
Fotoğraf 19. Bodrum kat giriş kapısı	67
Fotoğraf 20. Bodrum kat iç mekân	65
Fotoğraf 21. Bodrum kat doğu duvardaki pencere açıklığı	68
Fotoğraf 22. Güney cephe giriş kapısı	65
Fotoğraf 23. Kuzey cephe giriş kapısı	68
Fotoğraf 24. Zemin kat giriş holü	66
Fotoğraf 25. Kuzey cephe giriş kapısından girdikten sonraki mekan.....	69
Fotoğraf 26. Kuzey cephe camekânlı bölüm	70
Fotoğraf 27. T planlı mekânın güney cepheden görünüşü.....	70
Fotoğraf 28. T planlı mekânın kuzey batıdan görünüşü	71
Fotoğraf 29. Güneydoğu köşedeki ofis mekanın görünüşü	71

Fotoğraf 30. Resepsiyon mekânı.....	71
Fotoğraf 31. Mescit mekânı	69
Fotoğraf 32. Tuvalet bölümü	72
Fotoğraf 33. Yapıya bitişik lokal mekânı.....	72
Fotoğraf 34. Lokal iç mekân giriş kapısı	73
Fotoğraf 35. Kafeterya mekânı	73
Fotoğraf 36. Kafeteryadan mutfak bölümüne geçiş.....	73
Fotoğraf 37. Mutfak mekânı	71
Fotoğraf 38. Mutfak mekânı kuzey cephe görünüşü.....	74
Fotoğraf 39. Birinci kata çıkış sağlayan merdivenler	74
Fotoğraf 40. Koridorun doğudan görünümü	72
Fotoğraf 41. Koridorun batıdan görünümü	75
Fotoğraf 42. Koridorun doğu duvarına açılmış pencere	76
Fotoğraf 43. Kuzeydoğu cephedeki oda	76
Fotoğraf 44. Güneydoğu cephedeki oda	77
Fotoğraf 45. Kuzey cephedeki oda	74
Fotoğraf 46. Kuzey odadaki banyo mekânı	77
Fotoğraf 47. Kuzey cephedeki oda	78
Fotoğraf 48. Güneydoğu odasına giriş.....	78
Fotoğraf 50. Güney cephe tek pencereli oda.....	76
Fotoğraf 51. Kuzeybatı köşedeki oda	79
Fotoğraf 52. Güneybatı köşedeki oda	79
Fotoğraf 53. Kuzey cephedeki oda	77
Fotoğraf 54. Kuzey cephedeki odanın banyo mekânı.....	80
Fotoğraf 55. Kuzey cephedeki oda	77
Fotoğraf 56. Güneybatıda taraftaki oda	80
Fotoğraf 57. Güneydoğu taraftaki oda	81
Fotoğraf 58. Batı cephenin kuzeyindeki devşirme malzeme	81
Fotoğraf 59. Batı cephenin güneyindeki devşirme malzeme.....	81
Fotoğraf 60. Kuzey cephenin batısında bulunan devşirme malzeme.....	82
Fotoğraf 61. Güney cephe ve doğu cephenin kesiştiği noktadaki devşirme malzemeler	82
Fotoğraf 62. Ortahisar İlköğretim Okulunun genel görünümü	85

Fotoğraf 63. Ortahisar İlköğretim Okulunun güney cephede bulunan giriş kısmı ...	86
Fotoğraf 64. Ortahisar İlköğretim Okulu güneydoğu köşedeki çeşme	86
Fotoğraf 65. Ortahisar İlköğretim Okulunun batı taraftan koridor mekânının görünüşü	86
Fotoğraf 66. Ortahisar İlköğretim Okulunun doğu taraftan koridor mekânının görünüşü	87
Fotoğraf 67. Güneydoğu köşede bulunan derslik	87
Fotoğraf 68. Kuzeydoğu köşede bulunan derslik.....	87
Fotoğraf 69. Kuzey cephedeki derslik	88
Fotoğraf 70. Giriş aksına denk gelen kuzey cephedeki derslik mekânına koridordan bakış	88
Fotoğraf 71. Kuzey cephe giriş aksına denk gelen tek pencereli mekân	88
Fotoğraf 72. Kuzey cepheye eklenen tuvalet ve depo mekânı.....	89
Fotoğraf 73. Depo bölümüne geçiş	89
Fotoğraf 74. İki mekândan oluşan depo alanı	89
Fotoğraf 75. İki mekândan oluşan depo alanı	90
Fotoğraf 76. Kuzeyde cephedeki derslik.....	90
Fotoğraf 77. Güneybatı cephedeki derslik	90
Fotoğraf 78. Kuzeybatı cephedeki derslik	91
Fotoğraf 79. İdari birim mekânı	91
Fotoğraf 80. Koridor kısmına sonradan ilave edilmiş öğretmenler odası.....	91
Fotoğraf 81. Güney cephede yer alan öğretmenler odası.....	92
Fotoğraf 82. Batı cepheye bitişik olan kazan dairesi	92
Fotoğraf 83. Kazan dairesi iç mekân	92
Fotoğraf 84. Ortahisar İlköğretim Okulu güney cephe görünümü.....	93
Fotoğraf 85. Ortahisar İlköğretim Okulu kuzey cephe görünümü.....	93
Fotoğraf 86. Ortahisar İlköğretim Okulu kuzeydoğu köşede yer alan merdiven.....	93
Fotoğraf 87. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu (1950'li yıllar) (Argos Yapı Arşivinden)	98
Fotoğraf 88. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu (1960'lı yıllar) (Argos Yapı Arşivinden)	98
Fotoğraf 89. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu (1960'lı yıllar) (Argos Yapı Arşivinden)	99

Fotoğraf 90. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu (Argos Yapı Arşivinden)	99
Fotoğraf 91. Uçhisar İlköğretim Okulu giriş kapısı	102
Fotoğraf 92. Uçhisar İlköğretim Okulu doğu cephe pencere formları.....	102
Fotoğraf 93. Uçhisar İlköğretim Okulu batı cephe pencere formları.....	103
Fotoğraf 94. Koridor kısmından güneye bakış (Argos Yapı Arşivinden).....	103
Fotoğraf 95. Koridor kısmından kuzeye bakış (Argos Yapı Arşivinden).....	104
Fotoğraf 96. Kuzeybatı yan kanattaki derslik	104
Fotoğraf 97. Kuzeybatı yan kanattaki derslik	105
Fotoğraf 98. Güneybatı yan kanattaki derslik.....	105
Fotoğraf 99. Güneybatı ve güneydoğu mekânların birleştirildiği mutfak mekânı..	106
Fotoğraf 100. Kuzeydoğu cephede yer alan mekân	106
Fotoğraf 101. Kuzeydoğu cephede yer alan mekân	107
Fotoğraf 102. Restorasyon öncesi koridor mekânı (Argos Yapı Arşivinden)	107
Fotoğraf 103. Batı cephedeki derslik alanları (Argos Yapı Arşivinden)	108
Fotoğraf 104. Restorasyon sonrası koridor mekânı	108
Fotoğraf 105. Bodrum kat depolama alanı.....	109
Fotoğraf 106. Bodrum kat depolama alanı.....	109
Fotoğraf 107. Bodrum kat doğudan giriş	110
Fotoğraf 108. Bodrum kata kuzeyden giriş.....	110
Fotoğraf 109. Batı cephedeki bodrum kata giriş kapı.....	111
Fotoğraf 110. Uçhisar İlköğretim Okulu üst örtüsü (Argos Yapı Arşivinden).....	111
Fotoğraf 111. Batı cepheye bitişik tuvalet mekânı (Argos Yapı Arşivinden)	112
Fotoğraf 112. Güney cepheye konumlanmış ikinci bina	112
Fotoğraf 113. İkinci binanın sokak cephesinden görünüşü.....	113
Fotoğraf 114. Güney cephede yer alan dükkânlar	113
Fotoğraf 115. İkinci binanın avludan görünüşü	114
Fotoğraf 116. Koridor kısmından batı cepheye bakış	115
Fotoğraf 118. Batı cephedeki mekân	116
Fotoğraf 119. Güney cephedeki mekân	116
Fotoğraf 120. Güney cephedeki mekân	117
Fotoğraf 121. Doğu cephedeki mekâna güneyden bakış	117
Fotoğraf 122. Doğu cephedeki mekâna kuzeyden bakış.....	118
Fotoğraf 123. Sokak cephesinde bulunan tonozlu giriş	119

Fotoğraf 124. Tonozlu mekânının bitimindeki tuvalet bölümü	119
Fotoğraf 125. Avlu kısmına merdivenlerden çıkış	120
Fotoğraf 126. Göre İlköğretim Okulu doğu cepheden görünüşü	124
Fotoğraf 127. Göre İlköğretim Okulu	124
Fotoğraf 128. Göre İlköğretim Okulu batı cepheden görünüşü	125
Fotoğraf 129. Göre İlköğretim Okulu batı cephe giriş kapısı	126
Fotoğraf 130. Zemin kat giriş hol kısmı	127
Fotoğraf 131. Zemin kat kuzey cephedeki derslik	127
Fotoğraf 132. Zemin kat kuzey cephedeki derslik	128
Fotoğraf 133. Zemin kat güney cephedeki derslik	128
Fotoğraf 134. Zemin kat güney cephedeki derslik	129
Fotoğraf 135. Güneydeki dersliğe geçiş sağlayan koridor	129
Fotoğraf 136. Zemin kat hol kısmındaki sonradan yapılan derslik	130
Fotoğraf 137. Zemin kat kare formulu derslik	130
Fotoğraf 138. Zemin kat giriş kapısını engelleyen derslik duvarı	131
Fotoğraf 139. Birinci kattaki koridordan batı giriş kısmına bakış	131
Fotoğraf 140. Birinci kat koridor kısmına kuzeyden bakış	132
Fotoğraf 141. Birinci kat koridor kısmına güneyden bakış	132
Fotoğraf 142. Birinci kat güneydoğuda yer alan derslik	133
Fotoğraf 143. Birinci kat kuzeydoğuda yer alan derslik	133
Fotoğraf 144. Birinci kat doğu cephede yer alan derslik	134
Fotoğraf 145. Birinci kattan zemin kata iniş merdiveni	134
Fotoğraf 146. Birinci kat güneybatı cephede yer alan mekân	135
Fotoğraf 147. Birinci kat kuzeybatı cephede yer alan mekân	135
Fotoğraf 148. Göre ilköğretim Okulu kuzeybatı köşeden bakış	136
Fotoğraf 149. Göre İlköğretim Okulu kuzeydoğu köşeden bakış	136
Fotoğraf 150. Zemin katta giriş merdivenlerinin güneyindeki çeşme	137
Fotoğraf 151. Damat İbrahim Paşa İlkokulu (Serkan Sonradanbular Arşivinden)	141
Fotoğraf 152. Damat İbrahim Paşa İlkokulu kilise alanından bakış	141
Fotoğraf 153. Damat İbrahim Paşa İlkokulu genel görünüm (Serkan Sonradanbular Arşivinden)	142
Fotoğraf 154. Eski Kiliseye ait Çan Kulesi	142
Fotoğraf 155. Damat İbrahim Paşa İlkokulu kuzeydoğu köşeden bakış	143

Fotoğraf 156. Damat İbrahim Paşa İlkokulu batı cephe giriş kapıları	144
Fotoğraf 157. İlk yapılan binanın giriş cephesi	145
Fotoğraf 158. Ek yapının giriş cephesi	146
Fotoğraf 159. Güneyden hole bakış	146
Fotoğraf 160. Kuzeydoğu cephedeki derslik	147
Fotoğraf 161. Doğu cephedeki derslik.....	147
Fotoğraf 162. Kuzey cephedeki idari birimler mekânı	148
Fotoğraf 163. Koridor mekânına geçiş	148
Fotoğraf 164. Koridora dönüştürülen oda.....	149
Fotoğraf 165. Koridora kuzeyden bakış (Nevşehir Belediye Arşivinden).....	149
Fotoğraf 166. Koridora güneyden bakış (Nevşehir Belediye Arşivinden)	150
Fotoğraf 167. Koridor mekânının günümüzdeki hali	150
Fotoğraf 168. Koridorda bulunan Atatürk Büstü kaidesi.....	151
Fotoğraf 169. Kuzeydoğu ve doğudaki derslik.....	151
Fotoğraf 170. Doğu cephe derslik.....	152
Fotoğraf 171. Doğu cephe derslik.....	152
Fotoğraf 172. Damat İbrahim Paşa İlköğretim Okulu güney cephe görünüşü (Nevşehir Belediye Arşivinden)	153
Fotoğraf 173. Damat İbrahim Paşa İlköğretim okulu batı cephe görünüşü (Nevşehir Belediye Arşivinden)	153
Fotoğraf 174. Yıkılmış olan güneydoğu derslik	154
Fotoğraf 175. Yıkılmış olan güneybatı derslik	154
Fotoğraf 176. Güneybatı köşede tuvalet bölümü	155
Fotoğraf 177. Tuvalet bölümü	155
Fotoğraf 178. İki kabinli tuvalet mekânı.....	156
Fotoğraf 179. Tuvaletlere giriş.....	156
Fotoğraf 180. Dört kabinli tuvalet mekânı.....	157
Fotoğraf 181. İki kabinli tuvalet mekânı.....	157
Fotoğraf 182. Depo alanı	158
Fotoğraf 183. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu	161
Fotoğraf 184. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu giriş kapısı.....	161
Fotoğraf 185. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu batı cephe görünüşü	162
Fotoğraf 186. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu doğu cephe görünüşü	163

Fotoğraf 187. Güney cepheden koridora bakış	163
Fotoğraf 188. Kuzey cepheden koridora bakış	164
Fotoğraf 189. Kuzeybatı cephedeki mekân.....	164
Fotoğraf 190. Kuzeydoğu cephedeki derslik	165
Fotoğraf 191. Güneybatı cephedeki derslik	165
Fotoğraf 192. Güneydoğu cephedeki derslik	166
Fotoğraf 193. Doğu cephe derslik girişleri	166
Fotoğraf 194. Doğu cephedeki öğretmenler odası	167
Fotoğraf 195. Doğu cephedeki derslik.....	167
Fotoğraf 196. Doğu cephedeki derslik.....	168
Fotoğraf 197. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu kuzeydoğu cepheden görünüşü. 168	
Fotoğraf 198. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu kuzey cepheden görünüşü.....	169
Fotoğraf 199. Bodrum kattaki kazan dairesi	169
Fotoğraf 200. Göre İlköğretim Okulu doğu cephedeki seki	170
Fotoğraf 201. Göreme İlköğretim Okulu	173
Fotoğraf 202. Göreme İlköğretim Okulu güney cephe görünüşü	173
Fotoğraf 203. Göreme İlköğretim Okulu batı giriş	174
Fotoğraf 204. Çeşme detayı	174
Fotoğraf 205. Koridora doğudan bakış	175
Fotoğraf 206. Koridora batıdan bakış	176
Fotoğraf 207. Güneybatı cephede yer alan derslik	176
Fotoğraf 208. Kuzeybatı cephede yer alan derslik.....	177
Fotoğraf 209. Kuzey cephedeki derslik	177
Fotoğraf 210. Öğretmenler odası	178
Fotoğraf 211. Öğretmenler odası	178
Fotoğraf 212. Kuzey cephe arka bahçeye giriş kısmının kapatılmış hali	179
Fotoğraf 213. Kuzey cephe arka bahçeye giriş kısmının kapatılmış hali	179
Fotoğraf 214. Tuvalet Bölümü.....	180
Fotoğraf 215. Kuzeydoğu cephedeki derslik	180
Fotoğraf 216. Güneydoğu cephedeki derslik	181
Fotoğraf 217. Girişin doğusunda yer alan oda.....	181
Fotoğraf 218. Girişin batısında yer alan oda.....	182
Fotoğraf 219. Bodrum kata giriş	182

Fotoğraf 220. Bodrum kat depo alanı	183
Fotoğraf 221. Göreme İlköğretim Okulu	183
Fotoğraf 222. Sulusaray İlköğretim Okulu	186
Fotoğraf 223. Sulusaray İlköğretim Okulu doğu cephe lojman kısmı.....	186
Fotoğraf 224. Sulusaray İlköğretim Okulu kuzeybatı giriş kapısı.....	187
Fotoğraf 226. Sulusaray İlköğretim Okulu kitabe	188
Fotoğraf 227. Sulusaray İlköğretim Okulu giriş kısmındaki tuvalet alanı.....	189
Fotoğraf 228. Koridordan girişe bakış	189
Fotoğraf 229. Doğu cepheden koridora bakış.....	190
Fotoğraf 230. Batı cepheden koridora bakış	190
Fotoğraf 231. Kuzeydoğu cephede yer alan derslik.....	191
Fotoğraf 232. Güneydoğu cephede yer alan derslik	191
Fotoğraf 233. Güney cephedeki derslik	192
Fotoğraf 234. Güney cephedeki derslik	192
Fotoğraf 235. Güneybatı cephedeki derslik	193
Fotoğraf 236. Girişin doğusundaki değişen pencere düzeni.....	193
Fotoğraf 237. Girişin doğundaki rampa kısmı	194
Fotoğraf 238. Sulusaray İlköğretim Okulu bodrum kat.....	194
Fotoğraf 239. Sulusaray İlköğretim Okulu güney cephe görünüşü	195
Fotoğraf 240. Çardak İlkokulu genel görünüm.....	197
Fotoğraf 241. Çardak İlkokulu kuzey cephe görünümü	198
Fotoğraf 242. Kuzey cephe koridor kısmı	198
Fotoğraf 243. Koridordan dersliklere geçiş kapısı.....	199
Fotoğraf 244. Bodrum kat	199
Fotoğraf 245. Basansarnıç İlkokulu	202
Fotoğraf 246. Güney cephe görünüşü	201
Fotoğraf 247. Giriş kısmının dersliğe açılışı.....	203
Fotoğraf 248. Güney cephedeki derslik	204
Fotoğraf 249. Doğu cephede kapatılan pencereler.....	204
Fotoğraf 250. Kuzey cephedeki derslik	205
Fotoğraf 251. Güney derslikten batı cepheye geçiş	205
Fotoğraf 252. Hol kısmı	206
Fotoğraf 253. Tuvalet mekân	205

Fotoğraf 254. Paravanla kapatılmış banyo mekânı.....	206
Fotoğraf 255. Kuzeydeki öğretmenler odası.....	207
Fotoğraf 256. Kuzeydeki öğretmenler odası.....	207
Fotoğraf 257. Güneydeki mutfak mekanı	208
Fotoğraf 258. Güneydeki mutfak mekânı	208
Fotoğraf 259. Basansarnıç İlkokulunun kuzeybatıdan görünüşü.....	209
Fotoğraf 260. Güney cephede bulunan depo alanı.....	208
Fotoğraf 261. Güney cephedeki depo alanı	209
Fotoğraf 262. Basansarnıç İlkokulunun güneydoğu cepheden görünüşü	210
Fotoğraf 263. Kayseri/Pınarbaşı Elmalı Köyü İlkokulu (1938) (Yıldıray Özbek'ten)	218
Fotoğraf 264. Kayseri/Pınarbaşı Tokmak Köyü İlkokulu (1938) (Yıldıray Özbek'ten)	218
Fotoğraf 265. Kayseri/Pınarbaşı Karakuyu Köyü İlkokulu (1939) (Yıldıray Özbek'ten).....	218
Fotoğraf 266. Kayseri/Pınarbaşı Kaman Köyü İlkokulu (1939) (Yıldıray Özbek'ten)	219
Fotoğraf 267. Kayseri/Pınarbaşı Şerefiye Köyü İlkokulu (1939) (Yıldıray Özbek'ten)	219
Fotoğraf 268. Kayseri/Pınarbaşı Üçpınar Köyü İlkokulu (1939) (Yıldıray Özbek'ten)	219
Fotoğraf 269. Kayseri/Pınarbaşı Panlı Köyü İlkokulu (1943-44) (Yıldıray Özbek'ten)	220
Fotoğraf 270. Kayseri/Pınarbaşı Kılıçkışla Köyü İlkokulu (1943-44) (Yıldıray Özbek'ten).....	220
Fotoğraf 271. Kayseri/Pınarbaşı Halitbeyören Köyü İlkokulu (1943-44) (Yıldıray Özbek'ten).....	220
Fotoğraf 272. Kayseri/Sarız Yeşilken İlkokulu (1928) (Yıldıray Özbek'ten).....	221
Fotoğraf 273. Kayseri Akkışla Cumhuriyet İlköğretim Okulu (1935) (Yıldıray Özbek'ten).....	221
Fotoğraf 274. Kayseri/Pınarbaşı Kaynar İlkokulu (1934) (Yıldıray Özbek'ten)....	221
Fotoğraf 275. Kayseri/Pazarören Köy Enstitüsü (1935) (Yıldıray Özbek'ten)	221
Fotoğraf 276. Acıpayam Cumhuriyet İlkokulu (1926) (Meryem Yıldız'dan).....	222

Fotoğraf 277. Denizli/Buldan Dört Eylül İlköğretim Okulu (1927) (Meryem Yıldız'dan)	222
Fotoğraf 278. Denizli/Çal Gazi İlkokulu (1928) (Meryem Yıldız'dan)	222
Fotoğraf 279. Denizli/Sarayköy Gazi İlkokulu (1932) (Meryem Yıldız'dan).....	223
Fotoğraf 280. Tavas Gazi İlköğretim Okulu (1932) (Meryem Yıldız'dan).....	223
Fotoğraf 281. Konya/Gazi Mustafa Kemal İlkokulu (1926-1927) (G. Özden Öner'den)	223
Fotoğraf 282. Konya/İsmet Paşa İlkokulu (1926-1927) (G. Özden Öner'den)	224
Fotoğraf 283. Konya/Hakimiyet-i Milliye İlkokulu (1926-1927) (G. Özden Öner'den)	224
Fotoğraf 284. Sinop/Ayancık Kurtuluş İlkokulu (1927) (Alper Atıcı'dan).....	224
Fotoğraf 285. Bitlis/Kazım Paşa İlköğretim Okulu (1924) (Sümeyye Sutlu'dan) .	224
Fotoğraf 286. Malatya Gazi İlkokulu (1924) (Şuayip Çemeloğlu ve Alper Atıcı'dan)	225
Fotoğraf 287. İzmir/Ödemiş Şehit Er Kamil Akan İlkokulu (1928) (F. Nurşen Kul'dan)	225
Fotoğraf 288. Akçakoca/Orhan Gazi İlkokulu (1926) (E. Sahtiyancı ve N. Benli Yıldız'dan)	225
Fotoğraf 289. Ürgüp İstiklal İlkokulu (1911) (Kabaltı Mimarlık Arşivi'nden).....	226
Fotoğraf 290. Göreme Eski Belediye Binası	226
Fotoğraf 291. Mersin/Kerimler Köyü İlkokulu (1926) (Özgehan Kavas'tan).....	226
Fotoğraf 292. Ürgüp Bahçeli İlkokulu.....	228
Fotoğraf 293. Ürgüp Çökek İlkokulu (1928).....	228
Fotoğraf 294. Konya/Tuzlukçu Erdoğan İlkokulu (1936) (G. Özden Öner'den)...	228
Fotoğraf 295. Konya/Tuzlukçu Merkez İlkokulu (G. Özden Öner'den)	229

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı, Kapsamı, Yöntemi

Bu çalışmanın konusu, Nevşehir il merkezinde Erken Cumhuriyet Dönemi'nin de inşa edilen eğitim yapılarıdır. 1923-1945 yılları arasında modern kamu kurumlarının büyük bölümünü, eğitim yapıları oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Nevşehir'de eğitim düzeyi ve eğitim kurumlarına karşı duyulan ihtiyacın ne aşamada olduğunu belirlemektir. Elde edilen verilerle 21.yy'a kadar ayakta kalan kurumların, bugün ne amaçla kullanıldığını ve ne durumda olduğunu göstermek hedeflenmiştir. Günümüze ulaşan eğitim kurumlarının, geçirmiş olduğu değişiklikler ve tahribatlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bölgede bulunan okul yapıları daha önce herhangi bir çalışmaya konu olmamıştır. Konunun yakın çevredeki bölgeler için ele alınmış olması ve yapılan çalışmalar, Nevşehir bölgesi için ilgili literatüre sağlayacağı katkılar açısından önemlidir.

19.yüzyılda Osmanlı Devlet'inde büyük değişimlerin yaşandığı, ekonomik ve kültürel işlevlere hizmet veren yeni yapılanmaların ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. 1839 yılında Tanzimat Fermanının yayınlanmasıyla eğitim alanındaki yenilikler gündeme gelmiştir. Tanzimat'ın ilanından sonra eğitimde gerçekleştirilen reformlar paralelinde yeni "okul" binalarının inşa sürecine başlanmıştır. Osmanlı Dönemi'nde Niğde'nin bir kazası olan Nevşehir'de imar faaliyetleri Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sadrazamlığı sırasında önem kazanmıştır. Osmanlı'nın ilk yıllarında yoğun yapılaşma faaliyeti görülmeyen Nevşehir'de özellikle 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren yenileşme hareketlerine hizmet eden yapı türlerinin inşasına başlanmıştır. Tanzimat'ın ilanından sonraki dönemde yapılan yenileşme hareketleri, Cumhuriyet dönemi için zemin hazırlamıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'ne kadar uzanan bu süreçte inşa edilen eğitim yapıları, merkezden taşraya doğru yayılan mimari anlayışa uygun olarak tasarlanmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra, Türkiye'nin her yerinde eğitim alanında köklü reformlar gerçekleştirilmiştir. Amaç eğitimin her yere ulaşabilmesi için yararlı olabilecek şekilde çözümler üretmek ve okuryazarlığın artışı sağlamaktır. Bunun için kurulan Heyet-i İlmîyeler ve Milli Eğitim Şuraları eğitim alanında alınan kararlar için büyük önem arz etmektedir. Böylelikle ilk olarak eğitimin verileceği kurumlar ve mekânlar üzerine durularak, okul binalarının inşasında artış sağlanmıştır. Özellikle eğitim yapıları, Cumhuriyet yönetiminin çağdaşlık misyonunu üstlenen yapılar arasında görülmektedir. Eğitim artık büyük şehir merkezlerinin dışına çıkarak yaygınlaşmaya başlamıştır. İlk adım il ve il merkezine bağlı köy ve kasabalarda, ilköğretim kurumlarının gelişim sağlamasıyla olmuştur. Bölgede artan nüfus sebebiyle ilköğretimi bitiren öğrencilerin, bir sonraki kademe olan ortaokul ihtiyacı kaçınılmaz olmuştur. Böylelikle yapılara ek binalar yapılarak, ilköğretim ve ortaöğretim bir arada verilmiştir. Cumhuriyet Dönemi reformlarının etkisiyle uzun soluklu bir eğitim sistemi; ilköğretim, ortaokul, lise şeklinde kademeli olarak sınıflandırılmıştır. Bu çalışmada eğitim sisteminin gelişimi bağlamında, köy ve kasabalarda inşa edilen belirli tip projelerle oluşmuş, şehir ve köy okulları üzerinde durulmuştur.

Tez çalışmasında izlenen yöntemlerden ilki literatür çalışması olmuştur. İkinci adım ise arazi çalışmasıdır. 1923-1945 yılları arasında inşa edilen okulların hangi belde ve kasabalara bağlı olduğu tespit edilip, yol güzergâhına göre harita oluşturup, yerinde inceleme yapılmıştır. Tespit edilen yapıların tek tek krokileri oluşturulmuş ve fotoğraflama çalışması yapılmıştır. Alınan ölçülerle planlar çizilmiştir. Arazi süreci boyunca günümüzde eğitime devam eden okullarda, ulaşılabilen belge ve bilgiler temin edilmiştir. Bunun yanında köy halkıyla konuşulup, özellikle okullarda okumuş olan kişilerle yapılan sözlü görüşmeler sonucunda mekânların tarihi, işlevi ve yapıların geçirdiği değişimler hakkında ek bilgiye başvurulmuştur. Arazi çalışması devam ederken aynı zamanda arşiv çalışması yapılmıştır. Kapadokya Alan Başkanlığından tescilli yapılara ilişkin belge ve fotoğraflar temin edilmiştir.

Çalışma sırasında, Nevşehir İl Milli Eğitim Müdürlüğüne gidilmiş ve 1950'den önceki okulların listesine ulaşılmıştır. Fakat bu belge dışında yeterli bilgi bulunmamıştır. Elde edilen kaynaklar doğrultusunda Nevşehir Belediyesi'nin İmar ve Şehircilik Birimi'nden Damat İbrahim Paşa İlkokulu'nun eski fotoğraflarına ulaşılmıştır. Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden ise Nevşehir Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nun eski ve yeni fotoğrafları temin edilmiştir. Aynı zamanda

Nevşehir İl Özel İdaresi Ruhsat ve Denetim Müdürlüğü'nden, Ortahisar İlköğretim Okulunun çizimleri temin edilmiştir. Yapılan araştırmada Uçhisar Belediyesi'nin arşivlerinden yararlanılmıştır. Argos Yapı Şirketinden, Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu'yla ilgili restorasyon öncesi ve sonrası dosyalar temin edilmiştir.

Konu kapsamında Nevşehir il merkezine bağlı köy ve beldeler hakkında bilgi veren kaynaklar ve kitaplar araştırılmış aynı zamanda Erken Cumhuriyet Dönemi reformları, eğitim sistemi ve inşa edilen okullar ile ilgili ana kaynaklar toplanmıştır. Araştırmanın yazma bölümüne gelindiğinde, ulaşılan veriler yorumlanıp, sentezlenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim tarihi ve reformlarına kısaca değinilmiştir. Özellikle Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim tarihi üzerine durulmuştur. Çalışmanın giriş kısmından sonraki bölümde, Erken Cumhuriyet Dönemi ilkokul binaları ve tipolojisi ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Nevşehir eğitim tarihi ve gelişimi anlatılmıştır. Nevşehir Erken Cumhuriyet Dönemi, 1923-1945 yılları arasındaki belirlenen on okul çalışma kapsamına alınmıştır. Çalışmaya çizim ve fotoğraflar eklenmiştir. Yapılar kronolojik bir şekilde sıralanarak katalog bölümü oluşturulmuştur.

Konu İle İlgili Genel Kaynaklar

Nevşehir'de Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim yapılarının ele alındığı bu çalışmada, daha önce yapılmış pek çok araştırmadan yararlanılmıştır. Bunlardan bazıları aşağıda tanıtılmıştır.

Necdet Sakaoğlu'nun 2003 yılında yayınladığı "*Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*" adlı kitabında, Osmanlı Dönemi'nden günümüze kadar genel hatlarıyla eğitim tarihinden, eğitim politikalarından ve açılan eğitim kurumlarından bahsedilmiştir. Cumhuriyet öncesi eğitim politikaları ve rejimleri, Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan yeni düzenlemeler ve programlar ele alınmıştır. Aynı zamanda bu eser, konu kapsamında önemli tartışma konularına paragraf açıp kısa anlatılarla, zengin bir görsel içerik sunmaktadır.

Selçuk Akşin Somel'in yayınladığı "*Tanzimat Döneminde İstanbul'da Modern Müslüman Eğitimi*" başlıklı makalede; 1826 ile 1918 yılları arasında modern Müslüman eğitiminin gelişimi ve eğitim siyasetleri ele alınmıştır. Geleneksel İslam mimarisinin, eğitim alanındaki ilk kurumlarından olan sıbyan mektepleri anlatılmıştır. Modern eğitime geçişte açılan ilkokulların ne amaçta ve hangi dalda açıldığı, işlevinin

ne olduğu vurgulanmıştır. Osmanlının genel eğitiminde, kurumsal, mali ve hukuki dđzenlemelerden bahsedilmiştir.

Yahya Akyüz'ün *“Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000 - M.S.2007”* adlı eseri; geçmişten gđnümüze kadarki eğitim tarihi ve gelişimi eleştirel bir tarzda ele alınmıştır. Eserin konu içeriği sorular halinde işlenmiştir. Ele alınan konular çok geniş ve kapsamlı olarak incelenmiştir. Bir devletin ya da dđnemin eğitiminden bahsedilmeden önce, tarihi ve siyasi koşullar açıklanmış, sonra eğitimin temel özelliklerine vurgu yapılarak maddeler halinde üzerinde durulmuştur. Alt başlık halinde eğitimde (1776-1839) ilk yenileşme hareketleri dđnemi, ilköğretimin zorunlu hale getirilmesi, batılı anlamda eğitim yapılarının oluşturulması ve Avrupa'ya ğrenci gönderilmesi gibi konulardan bahsedilmiştir. II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dđnemi, eğitim dđzeyindeki gelişmeler ve dđzenlemeler ele alınarak eğitim üzerine görüşler tartışılmıştır.

Yıldıray zbek'in 2011 yılında hazırladığı *“Kayseri'de Tarihi Okul Yapıları”* adlı eseri, Osmanlıdan Cumhuriyet'e eğitim tarihi, işleyişi, kurumları, nizamnameleri ve teşkilatları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. 1923-1945 yılları arasında, Kayseri'de inşa edilen eğitim yapılarının durumunu belirlemek ve hâlihazırda mevcut olan kısımları gđn yüzeye çıkartılarak değerlendirilmektedir. Kayseri'de bulunan Osmanlıdan Cumhuriyet'e kadar okul yapılarının kullanımı, bu yapıların önceki işlevleri, atanan muallimler, hangi köyde kaç tane okul olduğu, talebe sayıları ve yapılan binaların malzeme türlerinden söz edilmiştir. Bunun yanında gđnümüze ulaşamayan okullar da tespit edilmiştir.

Sibel Bozdoğan'ın 2001 yılında yayınladığı *“Modernizm ve Ulusun İnşası”* adlı kitabı, 1908'deki II. Meşrutiyet'in ilanından, 1950'de tek parti yönetiminin sona ermesine kadar geçen dđnemdeki, mimari gelişmeleri sunmaktadır. Modern Türk mimarisinin kültürel tarihini ve Avrupa modernizmiyle bağlantısını anlatmaktadır. Siyasi, tarihi ve ideolojik açıdan Türk mimari kültürünü incelemiştir. Erken Cumhuriyet dđnemi mimari üsluplarını eleştirel tarzda ele alarak, Erken Cumhuriyet dđnemi mimari kültürünün temelini üslupsal değerlişimlere rağmen, milli ereve içerisinde değerlendirmiştir. Türkiye bağlamında sadece mimarlar değil, mimari ideolojiler, üsluplar ve bina tipleri gibi konuları karşılaştırmıştır. Kitapta Türkiye'deki modern mimarlık anlayışını ve modern Avrupa mimarlığını eleştirmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1983 yılında yayınlanan *“Cumhuriyet Dđneminde Eğitim”* adlı kitap, kolektif bir çalışma olmakla birlikte, ana kaynaklardan biridir.

Eserde farklı yazarların bakış açılarıyla, Cumhuriyet Döneminde eğitim çalışmaları, eğitim kongreleri ve şuraları, eğitim sistemi ve programlarından bahsedilmiştir. Cumhuriyet Dönemi reformları ve ideolojisinin yıllar içerisinde nasıl şekillendiği anlatılmıştır. Eğitimin bütünlüğü, yeni alfabenin kabulü ile şehir, kasaba ve köylerdeki eğitim anlayışına değinilmiştir. Yine ikinci bir cilt olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1999 yılında yayınlanan **“Cumhuriyet Döneminde Eğitim II”** adlı kitap, kolektif bir çalışmadır. Cumhuriyet Dönemi'nin eğitim politikaları uygulama alanları, eğitim ile nüfusun kalkındırılması, eğitim programlarının geliştirilmesi ve öğretmenlerin yetiştirilmesi gibi konular ele alınmıştır.

İlhan Başgöz ve Howard E. Wilson tarafından yayınlanan **“Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk”** adlı kitapta; Türkiye'deki eğitim konuları üzerinde durmuştur. Türk eğitiminde Osmanlı Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'ne kadar gelen meselelerin ne olduğu, bunların Cumhuriyet Dönemi'nde nasıl geliştiği ve modern eğitimin nasıl kurulduğu anlatılmıştır. Eserin son bölümünde ise Atatürk'ün yetişme şekli ve eğitim alanındaki fikirlerini içeren bölüm yer almaktadır.

1981 yılında kolektif bir çalışma olarak, Tubitak tarafından yayınlanan **“Atatürk İlkeleri Işığında Türk Eğitim Sistemi Bilimsel Toplantı”** adlı eserde; Türk Eğitim sisteminin çeşitli öğeleri ve uygulamaları değerlendirilmiştir. Atatürk'ün yapmış olduğu devrimlerle, Türk toplumunun eğitimle çağdaşlaşması ve eğitimin temel politikaları üzerinde durulmuştur. Ayrıca milli eğitim şuralarında kabul edilen ilkeler, alınan kararların okul binalarına yansımaları ve eğitimin halk üzerindeki etkisi gibi konuları içinde barındıran bir kitaptır.

Hasan Ali Koçer'in 1981 yılında yayınlanan **“Türk Milli Eğitim Teşkilatı I”** adlı eseri; konu olarak sadece Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilatını ele almaktadır. Bu Teşkilat içerisinde bakanlıklarda, Milli Eğitim Şurası, Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığı ve İlköğretim Genel Müdürlüğü olmak üzere eğitimin kurumsal alandaki durumu anlatılmıştır.

Fatma Nurşen Kul tarafından 2010 yılında hazırlanmış olan **“A New Approach For Dening The Conservation Status Of Early Republican Architecture Case Study; Primary Scholl Buldings In İzmir”** adlı doktora tezi; İzmir'de bulunan köy okullarının incelenmesi bakımından oldukça önemli bir çalışmadır. Yine aynı yazarın 2011 yılında hazırladığı **“Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları”** isimli makalesi eğitim binalarının tipolojisi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Okul

yapılarının biçimlenmesinde ve tasarımların uygulanmasında tercih edilen projeler, şehir ve köy özelinde değerlendirmiştir. İlkokul binaların tasarımı konusunda yardımcı kaynaklardan biridir.

Ayrıca çalışma boyunca gerek Erken Cumhuriyet dönemi öncesi, gerek Erken Cumhuriyet Dönemi ile ilgili birçok kaynaktan yararlanılmıştır.



BİRİNCİ BÖLÜM

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE EĞİTİM (1923-1945)

1.1. Erken Cumhuriyet Dönemi Öncesi Eğitim Tarihi ve Reformları

Eğitim müfredatında, modern yöntemlerin kullanılması, çağdaş eğitim anlayışının hedeflenmesi, toplumsal cehaletin son bulması, yeni düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde büyük çaplı bu yeni uygulamalar, özellikle eğitim politikaları ve rejimleri üzerinde önemli bir yer kazanmıştır. Cumhuriyet Dönemi kadar, Osmanlı Dönemi'nde de eğitim alanındaki değişimler önem arz etmektedir.

Eğitim kurumlarının ilk basamağını sıbyan mektepleri oluşturmaktadır. Sıbyan mekteplerinde verilen eğitim, daha çok dini temel bilgilerin öğretilmesi, kıraat ve okuma yazmayı öğretmektir. Genellikle 5-6 yaşındaki kız ve erkek çocuklarının gitmesi için hemen her mahallede en az bir adet bulunan bu okullar halk dilinde “mahalle mektebi” olarak bilinmektedir. Ayrıca birden fazla isim ile anılan bu mekteplerin “taş mektep” olarak bilinmesi birçoğunun taştan yapılmış olmasından kaynaklanır.¹

Sıbyan mektepleri çoğunlukla padişahlar tarafından yapılmış ve bir külliye'nin parçası olan caminin bitişiğinde yer almaktadır. Ayrıca varlıklı Müslümanlar tarafından yapılan bu mektepler, geniş bir yerleşime sahip olmadığından tek katlı, tek odalı yapılarıdır. Okullarda eğitimin sürdürülmesi ve idaresi vakıflar tarafından yürütülmektedir. Buna bağlı olarak eğitim gören çocukların aileleri, hocalara haftalık belirli bir ödeme yapmaktadır.² Fakat bu mektepler, Osmanlı devletinin parlak döneminde ihtiyaca cevap verebiliyorken, zaman içinde kendilerini yenileyemediği ve ilerleyemediği için işlevlerini yitirmişlerdir. Bu sebeple sıbyan mektepleri değişen şartlara ayak uyduramamıştır.

¹ Osman Nuri Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, 1. Basım, İstanbul: Eser Kültür Yayınları, 1977, 6-82-83.

² Selçuk Akşin Somel, Tanzimat Döneminde İstanbul'da Modern Müslüman Eğitimi, **Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi**, Cilt 9, 2015, 146.

Sıbyan mektepleri için belirli bir yönetmelik ve devletçe hazırlanmış bir program düzenlenmesi mevcut değildir.³ İlk olarak Fatih Sultan Mehmet'in oğlu II.Bayezid'in vakfiyesinden anlaşıldığı üzere; sıbyan mekteplerinin ders programında, sadece Kur'an okutmak ve namazla ilgili bilgilerin verilmesi yer almaktadır.⁴ Daha sonraki süreçte mekteplerde verilen dersler; Elifba, Kur'an, İlm-i hal, Tecvid, Türkçe ahlak risaleleri, Türkçe, Hat(yazı) olmak üzere daha çok ezbere dayalıdır. Eğitim-öğretim için gerekli olan araç ve gereçler yetersiz olup, okunacak kitaplar, yazı tahtası, harita ve sıra gibi malzemelerin hiçbiri bulunmamaktadır.⁵ Sıbyan mekteplerinde ders veren hocalar, genellikle medreselerde yetiştirilmiş kişilerdir.⁶

II. Mahmud 1824 yılında sıbyan mekteplerinin durumu ele alarak "Talim-i Sıbyan" adında yayınladığı bir fermanla; cehaletin kötü bir husus oluşundan ve çocukların çıraklık yerine okula gönderilmesinden bahsetmiştir. Ayrıca herkesin İslam bilimlerini öğrenmesi ve çocukların ergenlik çağına kadar okula gönderilerek eğitimlerinin tamamlanması buyrulmuştur. Fermanın içeriği ilk başta İstanbul için geçerli olmuş ve taşradaki sıbyan mektepleri üzerinde etkili olmamıştır.⁷ Fakat fermandaki ilköğretime gitme zorunluluğu, 1839 yılına kadar uygulanamadığı bilinmektedir.⁸

1839 yılından itibaren Avrupa kökenli açılan sivil okullar, daha çok devlet bünyesine eleman yetiştirmek içindir. İkinci derece eğitim-öğretim merkezi olan bu okulların, sıbyan mekteplerinin, 1860 yılına kadar sivil eğitimin, ilköğretim aşamasını oluşturmaktadır. Geleneksel medrese anlayışı ve ilköğretim mektepleri ilk başta ulemanın hâkimiyeti altında olup, 1869 Maarif Nizamnamesi'ne kadar bu şekilde devam etmiştir.⁹

1838 yılında devletin sanayi, ziraat, bayındırlık, sanat ve her türlü eğitim alanıyla ilgilenilmek üzere Meclis-i Umur-ı Nafia kurulmuştur.¹⁰ Asıl önemli olan medrese dışında artık yeni bir eğitim ve öğretim anlayışının varlığı, eğitim işlerinin

³ Bayram Kodaman, **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi**, 2. Basım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991, 57.

⁴ Özgönül Aksoy, **Osmanlı Devri İstanbul Sıbyan Mektepleri Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1968, 13.

⁵ Bayram Kodaman, 57.

⁶ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2007**, 11. Basım, Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2007, 79.

⁷ Bayram Kodaman, 58.

⁸ Yahya Akyüz, 151-152.

⁹ Arzu M. Nurdoğan, **Osmanlı Modernleşme Sürecinde İlköğretim (1869-1922)**, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2005, 22.

¹⁰ Ayşegül Altınova Şahin, **Osmanlı Devleti'nde Rüşdiye Mektepleri**, 1. Basım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018, 23.

yürütülmesinde ulema sınıfının yerini, yeni bir kurulun almış olmasıdır. Böylelikle eğitim ve öğretim medresenin buyruğundan çıkarılarak devlet bünyesine geçirilmesi amaçlanmıştır.¹¹ Meclis-i Umur-ı Nafia adında ilköğretim alanındaki girişimler için hazırlanan raporda; genel olarak maarif sistemi, sıbyan okullarının önemi ve reformları üstünde durulmuştur. Ayrıca dini bilgiler verilen bu eğitim anlayışında cahil kalan halkın, maarifin bütünlüğünden yararlanarak ilk, orta, lise düzeyindeki okullar arasında uyum sağlanması gerekmektedir. Maarif politikası açısından, Meclis-i Umuru Nafia raporu yenilikçi olmasına rağmen sıbyan okulları için gerekli önlemleri getirmediği görülmektedir.¹²

1838 yılında rüşdiye okulları açılmıştır. Osmanlı devletinde eğitimin ikinci basamağını rüşdiyeler oluşturmaktadır. Bu yeni mekteplerin “*Birinci sınıf*” ve “*İkinci sınıf*” (ilk ve orta) olarak nitelendirilmesi, Sultan II. Mahmud tarafından beğenilmemiş ve bunun yerine “*İbtidai*” ve “*Rüşdiye*” isimlerine karar vermiştir.¹³ II. Mahmud’un eğitim konusunda ele aldığı en önemli konu erkek öğrencilerin sıbyan mekteplerine devam etmesini sağlayan fermanı olmuştur. Başlarda vakıfların kontrolünde olan bu mektepler, daha sonra Maarif Nazırlığına bağlanmıştır. 1876’dan sonra Mekteb-i İbtidai adını alan bu mekteplerin her mahallede ve köyde açılması öngörülmüştür.¹⁴ Rüşdiye mektepleri, sıbyan mektepleri ve askeri okullar arasında yer alan ortaokul vazifesini görmek için açılmış okullardır.¹⁵ Rüşdiye mekteplerinin yaygınlaşması ise 1845 yılından sonra gerçekleşmiştir.¹⁶

Modernleşme sürecinde ilköğretim okullarının yanı sıra rüşdiyelerle birlikte ilk defa, sistematik şekilde sınıf sistemi oluşturulmuştur. Rüşdiyelerin açılmasına kadar ne sıbyan mektepleri, ne de Mekteb-i Ulum-ı Edebiye’de ve Mekteb-i Maarif-i Adliye’de yaş ve düzey seviyesine göre temellendirilmiş bir sınıf sistemi yoktur. Sağlam bir sınıf sisteminin başlamasıyla birlikte; disiplin, yaş ve düzey seviyesine göre bir eğitim anlayışının varlığı Avrupa’daki eğitim modellerinin örnek alındığını göstermektedir.¹⁷

¹¹ Bayram Kodaman, 3.

¹² Bayram Kodaman, 59-60.

¹³ Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı Eğitim Tarihi**, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 1991, 66.

¹⁴ Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003, 59.

¹⁵ Osman Nuri Ergin, 383.

¹⁶ Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi**, 59.

¹⁷ Arzu M. Nurdoğan, 23.

Sıbyan mektepleri için ıslahat çabaları yapılmadan, rüşdiye mekteplerinin açılmış olması kararına, dönemin bilginleri tarafından eleştirilmiştir.¹⁸ Bu durumdan Ahmed Cevdet Paşa şöyle bahsetmekte; *“Mekatib-i rüşdiyye Küşad ile taryk-i terakkiye bir adım ileri atıldı. Lakin işin ortasından başlanılmış oldu. Zira meclis-i muvakkatin tertibine nazaran ibtida mekati-i sıbyan ıslah olunup da anlardan yetiştirilecek çocuklar için mekatib-i rüşdiye küşad olunmak lazım gelirken mekatib-i sıbyan hali üzere kaldı...”*¹⁹ Her ne kadar sıbyan mektepleri için yeterli düzenlemeler yapılmadan rüşdiye mektepleri açılmış olsa da, artık eğitim alanındaki imar faaliyetleri devlet bünyesinde Maarif Nazırlığı’na bırakılmıştır.

Dini kurallara bağlı geleneksel eğitim verilirken, Tanzimat Dönemi’yle birlikte artık dünyevi eğitime geçiş yapılmaktadır. Temel eğitimin ilk basamağı olan ilköğretimin yaygınlaşması, sıbyan mekteplerinin ıslahı, kızların eğitimi, ceza sistemi olan falakanın kaldırılması ve öğretmen yetiştirmek için yeni okulların açılması Tanzimat döneminde yapılan çalışmalardır. Eğitimdeki bu yeni düzenlemeler, herkes tarafından ilk başta kabul edilmemiştir. Memleketin belirli kesimlerinde toplum, geleneksel eğitim anlayışını devam ettirme düşüncesindeydiler. Böylelikle eğitimdeki yeni anlayış ilk başta merkezlerde daha sonra taşrada yaygınlaşmıştır. Büyük merkezlerde okulların bazıları batılı tarzda eğitim vermeye başlasa da, Anadolu’nun bazı bölgelerindeki okullarda, dine dayalı geleneksel eğitim verilmeye devam edilmiştir. Bu doğrultuda, modern teşkilatın ilk basamağı olan Mekatib-i Rüşdiye Nezareti, geleneksel eğitim anlayışından farklı olarak yenilikçidir. İhtiyaçlara göre düzenlenmiş, modern eğitim sistemini imar etmek isteyen kişilerin gayretleriyle kurulmuştur. Mekatib-i Rüşdiye Nezareti bir bakanlık değildir; fakat Evkaf Nezaretine bağlı bir müdürlük olarak kurulmuştur. Nezaret rüşdiyelerin idaresinden mesul değildi, çünkü müdürlüğün yetkileri rüşdiyelerin açılmasına kadar sıbyan mekteplerinin idaresi ile sınırlıdır.²⁰

1845 Hatt-ı hümayununda, ülkedeki imar çalışmaları için çeşitli meclislerin oluşması hakkında karar verilmiştir. Aynı zamanda maarif teşkilatında oluşan sorunlarla ilgilenilmesi için geçici olarak Muvakkaf Meclis-i Maarif kurulmuştur.²¹ Uzman bilginler ve aydınlardan seçilmiş, batı kültürünü benimsemiş olan bu komisyon, ilk

¹⁸ Ayşegül Şahin Altınova, 26.

¹⁹ Cavid Baysun, **Cevdet Paşa Tezakir 1-12**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1953, 11.

²⁰ Bayram Kodaman, 7-8.

²¹ Yıldray Özbek, **Kayseri’de Tarihi Okul Yapıları**, 1.Baskı, Kayseri: Laçın Yayınları, 2011, 22.

olarak reform önerilerinde bulunmuşlardır. Bu reformlardan bazıları şunlardır; mahalle mekteplerinin ıslah edilmesi, rüşdiye mekteplerinin bir sisteme ve düzene, halka bilgi verecek düzeyde kavuşturulması ve din dersleri üzerinde daha çok durulmasına ilişkindir. Ders kitaplarının yazılması, yabancı eserlerin Türkçeye çevrilmesi gibi çalışmalar yapılmıştır.²²

Bu reformun sonucunda sıbyan mektepleri ve rüşdiye mektepleri için yapılan yeni düzenlemeler beraberinde şimdiye kadar iki aşamalı olan genel eğitim anlayışına, üçüncü aşama olarak Darülfünun eklenmektedir. Böylelikle eğitim sistemi tüm aşamalarıyla ele alınmış, ilk model olarak İstanbul seçilmiş, fakat bu modelin İstanbul dışına da uygulanılması gerektiği vurgulanmıştır. Darülfünun herhangi bir belgede açıkça belirtilmemiş olsa da, batılı tarzda olan modern bir “üniversite” tasarımıdır.²³ Tarihçi Osman Nuri Ergin; “...*Bu yanlış telakki son zamanlara kadar sürmüş olacak ki daha kâfi derecede ilk ve orta mektepler ve liseler yokken darülfünun açılmasına teşebbüs edilmiş olmasının daima tenkit edildiği görülmüştür...*”, darülfünunun dönemin üniversitelerine değil, lise seviyesinde bir okulla denk geldiğini iddia etmiştir.²⁴ Hükümet, 1846 yılında eğitim alanındaki sorunlarla ilgilenecek olan komisyona, Meclis-i Maarif-i Umumiyye adını vermiştir. Böylelikle Meclis-i Maarif teşkilatı hem karar alıcı bir kurul, hem de aldığı kararları sürdürebilme yetkisine sahiptir.²⁵

Devlet bünyesinde önemli bir yere sahip olan bu meclis, sıbyan mektepleri ve rüşdiye mekteplerinin denetimi için, 1846 yılının sonralarına doğru Mekatib-i Umumiye Nezareti kurmuştur. Nezaretin başına Esad Efendi getirilmiştir. Alınan kararlar arasında, mekteplerin yer ve mevkilerine göre hangilerinin sıbyan, hangilerinin rüşdiye mektepleri olacağını belirlemek, vakıf gelirlerini tespit etmek ve yapılacak işlerin belirlenmesi gibi görevlere öncelik verilmiştir.²⁶ Meclis-i Maarifi yönetmeliğine göre mektebe alınacak olan 6-10 yaş arasındaki çocukların mahalle mekteplerine, 10 yaşından büyük olan çocukların ise rüşdiye mekteplerine gitmesine karar verilmiştir. Çocukların okula gönderilmesi zorunlu tutulmuştu ve göndermek

²² Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, 71.

²³ Göksun Akyürek, **Bilgiyi Yeniden İnşa Etmek Tanzimat Döneminde Mimarlık, Bilgi ve İktidar**, 1. Basım, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011, 68-70.

²⁴ Osman Nuri Ergin, 546.

²⁵ Selçuk Akşin Somel, **Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin**, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, 61-62.

²⁶ Göksun Akyürek, 69., Ayşegül Şahin Altınova, 32.

istemeyen aileler için soruşturma açılacaktı.²⁷ İlk kez sınıf sistemine geçilmiş olması, öğrencileri halktan ayıran tek tip okul üniformaları giymelerine, farklı yaş gruplarına göre farklı sınıfların olmasına, standart devlet kitaplarının okutulmasına sebep olmuştur. Bu sebeplerle eğitimde Batı Avrupa'nın disiplin anlayışına, uygun adımlar atılmıştır.²⁸ Bu durum eğitime verilen öneme dikkat çekmektedir.

1847 yılında sıbyan mektepleri için hazırlanmış bir talimatname, ilköğretimde yenileşme hareketlerinin başlangıcı olmuştur. Talimatnamede alınan kararlara göre mekteplerdeki öğrenim süresi 4 yıla çıkarılmıştır.²⁹ Ayrıca rüşdiyelerden önce, temel eğitimin verildiği sıbyan mektepleri, bu okullara öğrenci yetiştirmek için uygun olmalıdır.³⁰ Mekteplerde verilen ders programı şöyledir; Elifba cüzü, Amme cüzü ve diğer cüzler, Kur'an, Türkçe ahlak risalesi, Türkçe tecvit, ilmihal, Türkçe sözcüklerin okutulup yazdırılması ve güzel yazı.³¹ Talimatnamedeki kararlar neticesinde özellikle Türkçe'nin öğretilmesi ve yazı derslerine verilen önem dikkat çekmektedir. Aynı zamanda ders araç ve gereçleri olarak taş levha ve divitin kullanımı ilk kez bu talimatnamede görülmektedir.³² Daha önce mahalle mektepleri 4 yıla çıkarılmışken, rüşdiye mektepleri içinde iki yıllık eğitim ve öğretim öngörülmüştür. Alınan kararlardan birinde, hoca eksikliği üzerine durulmuştur. Mahalle mektepleri eğitimci kadrosunun bir baş hoca ve bir hoca yardımcısı ve bir de yazı hocasından oluşması talep edilmiştir.³³

1856 yılı Osmanlı eğitim tarihi için bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten itibaren 1869 yılına kadar eğitim için birçok karar alınmış ve reformlar gerçekleştirilmiştir. Maarif-i Nezareti kurulmuş ve bu gelişmelerin sonucunda Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir.³⁴ Tanzimat döneminden itibaren eğitim anlayışını bugünkü sisteme yakın şekilde kuran belge, 1869 yılındaki Maarif-i Umumiye Nizamnamesi olarak kabul edilir. Bu Nizamnamede eğitim sistemi ilk kez ilköğretim,

²⁷ Selçuk Akşin Somel, **Osmanlı'da Eğitimin...**, 63.

²⁸ Selçuk Akşin Somel, **Osmanlı'da Eğitimin...**, 36-37.

²⁹ Lütfi Budak, Çiğdem Budak, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne İlkokul Programları (1870-1936), **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Sayı:3/1, 2014, 380., Nizamnamedeki kararlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yahya Akyüz, **İlköğretimde Yenileşme Tarihinde Bir Adım: Nisan 1847 Talimatı**, **Otam Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 5, 1994.

³⁰ Bayram Kodaman, 62.

³¹ Lütfi Budak, Çiğdem Budak, 380.

³² Bayram Kodaman, 62.

³³ Selçuk Akşin Somel, 63.

³⁴ Selçuk Akşin Somel, 66.

ortaöğretim ve yükseköğretim olarak ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Osmanlı devleti, halkın eğitimini önemli bir görev olarak üstlenmiştir.³⁵

1869 yılında hazırlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, okullar için bir takım kararlar içermektedir. Nizamnamede sıbyan mektepleri için; her mahalle ve köyde, gerekirse bir veya iki sıbyan mektebi olacak, devam mecburiyeti erkekler için 6-10, kızlar için 7-11 yaş arası olarak belirlenmiştir. Ayrıca bir mahalle veya bir köyde iki sıbyan mektebi bulunuyorsa, bunlardan biri kızlara, diğeri erkeklere tahsis edilecektir.³⁶ Nizamnameye göre ilköğretim programında yer alan dersler; usul-i cedide ile elifba, Kur'an-ı Kerim, tecvit (Kur'an okuma tekniği), ahlaka müteallik resail (ahlak risalesi), ilmihal (İslam dininde davranışlar), yazı talimi, muhtasar fenn-i hesap, muhtasar tarih-i Osmani, muhtasar coğrafya, malumat-ı nafia-yı cami risale (pratik bilgiler) olarak belirlenmiştir.³⁷ Dini bilgiler yerine dünyevi bilgilere ağırlık verilmiştir.³⁸ Bu okulların inşası ve hoca maaşlarıyla ilgili harcamaları, mahalle ve köy halkı tarafından temin edilmektedir.³⁹

1860'larda reformlar için gösterilen bütün çabalara karşı, eğitimde dünyevi konuların yer almasından çıkan sıkıntılar ve ilköğretimde doğal bilimlere verilen önem sonucunda Maarif Nezareti'ni ilkokul açmaya zorlamıştır. İbtidai mektepleri için kullanılan eğitim yöntemi, Selim Sabit Efendi'nin öne sürdüğü (usul-i cedid) yeni yöntem, pedagojik yaklaşım üzerine kurulmuştur. Böylelikle Maarif Nezareti bu mekteplerin sayısının artırılmasına ve mahalle mekteplerinin ibtidai mekteplerine dönüştürülmesine karar vermişlerdir.⁴⁰

Rüşdiyelerin sayılarında gerileme ve yerine yenilerinin açılmaya başlanması 1878 yılından sonra gerçekleşmiştir. Böylelikle, 1880 yılından sonra idadilerin önem kazanması, rüşdiyeleri geri planda bırakmıştır. Ayrıca 1889 tarihli bir iradeyle idadilerin bulunmuş olduğu bölgelerde rüşdiyelerin kapatılmasına karar verilmiş ve boşalan rüşdiye binaları, idadi binalarına dönüştürülmüştür.⁴¹

Maarif Nezaretinden sonra, vilayetlerde okullaşma oranının artması, bunların tek merkezden idare edilmesi, okulların finansman kaynakları gibi sıkıntılar, taşra

³⁵ Fatma Gök, **75 Yılda İnsan Yetiştirme Eğitim ve Devlet**, 1. Basım, İstanbul: Tarih Vakıf Yayınları, 1999, 4.

³⁶ Necdet Sakaoğlu, 87., Bayram Kodaman, 63.

³⁷ Lütfi Budak, Çiğdem Budak, 380.

³⁸ Bayram Kodaman, 63.

³⁹ Yıldırım Özbek, 23.

⁴⁰ Selçuk Akşin Somel, 145.

⁴¹ Bayram Kodaman, 101.

eğitiminin gelişimi açısından kamusal desteğin ihtiyacını ortaya koymaktadır. Böylelikle Maarif Nizamnamesi hem merkez de, hem de taşrada, eğitim-öğretim düzenlemeleri açısından ilk yasal belgedir. Taşrada, ilköğretim okullarının yaygınlaşması ve öğretmen ihtiyacı gibi konularla daha çok ilgilenilmiştir. Ayrıca Müslümanların, gayrimüslimlerin ve yabancı okulların bir çatı altında toplanılması amaçlanmıştır.⁴²

II. Abdülhamid zamanında, okullaşma oranında en çok artışın olduğu dönem olarak görülmektedir. Hatta okullaşma oranı vilayetlere göre değişiklik göstermektedir. Böylelikle geleneksel eğitim kurumlarından biri olan sıbyan mektepleri, yerini modern eğitimin verildiği iptidailere bırakmıştır. Bununla birlikte yeni iptidai mektepleri açılmıştır. Ayrıca bu dönemde ders programı, müfredat ve kitapların dinselleşmesi yönünde değişiklikler olmuştur.⁴³

1882 yılında Maarif Nezareti, ilköğretim alanında “Mekatib-i Sıbyaniye Dairesi”nin adını “Mekatib-i İbtidaiye Dairesi” olarak değiştirerek, yeni eğitim programına göre ibtidai okulların açılmasına önem vermiştir. 1876 yılına kadar İstanbul’da birkaç ibtidai mektebi varken, mekteplerin sayısı 1885 yılında 44’e çıkmıştır. Vilayetlerdeki yer alan mektep (ibtidai) sayıları ise 1905-1906 yılları arasında 9.547’ye çıkmıştır.⁴⁴

1913 yılında yürürlüğe giren “Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati” kanunu kabul edildikten sonra, ibtidai ve rüşdiye mektepleri birleştirilerek, ilköğretim 4 yıldan 6 yıla çıkarılmıştır. Aynı zamanda ilköğretim programına resim, musiki, beden eğitimi, ziraat, ev idaresi ve dikiş gibi derslerde eklenmiştir.⁴⁵ Bu kanunnameye göre, ilköğretim zorunlu ve devlet bünyesindeki okullarda parasız olacaktır.⁴⁶ Ama geçici olan bu kanunda bazı değişiklikler yapılarak Cumhuriyet döneminde de geçerliliğini uzun süre devam ettirmiştir.⁴⁷

⁴² Arzu M. Nurdoğan, 74-75.

⁴³ Mehmet Ö. Alkan, II. Abdülhamid Döneminde Eğitim ve İdeoloji, 1.Basım, (Edt. Mehmet Bulut, Muhammed Enes Kala vb.), İstanbul: İzü Yayınları, 2019, 311-312.

⁴⁴ Ercan Uyanık, Mehmet Melik Kaya, Büşra Elçiçeği, II. Meşrutiyet Döneminde Eğitim Tartışmaları ve 1913 Tarihli Tedrisat-ı İbtidaiye Kanunu’nun Uygulanması, **Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi**, Cilt 4, Sayı 1, 2021, 167.

⁴⁵ Fatma Varış, Program Geliştirme Çalışmaları, 1. Basım, (Cumhuriyet Döneminde Eğitim), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, 196.

⁴⁶ Alev Duran, **Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Eğitim (1876-1923)**, 1.Basım, İstanbul: Hiper Yayınları, 2018, 65., Hasan Ali Koçer, **Türk Milli Eğitim Teşkilatı I**, 1.Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1981, 65-97.

⁴⁷ Kemal Güçlüol, Milli Eğitimde Teşkilatlanma, 1.Basım (Cumhuriyet Döneminde Eğitim), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, 145.

Böylelikle II. Meşrutiyet Döneminde (1908-1918) yapılan yenilik çalışmaları, Cumhuriyet döneminin eğitim alanındaki düzenlemelerine zemin hazırlamıştır. Bu dönemde Tevhid-i Tedrisat ve Harf Devrimi konuları üzerinde durulmuştur. İlköğretim parasız ve zorunlu olmuştur. Eğitimin daha da kolaylaşması ve öğrenilmesi için Arap harflerinin yerini, Latin alfabesi almıştır.⁴⁸

1.2. Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi

Cumhuriyet dönemi yeni eğitim anlayışı, okul sistemindeki değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Toplumun geleneksel anlayıştan sıyrılarak uygar, çağdaş ve modern bir eğitim anlayışının doğmasını sağlamıştır. Bu dönemde eğitim, yenileşme aracı olarak görülmüştür. Atatürk ile arkadaşları, laik ve çağdaş eğitim kurumlarının, memleketin her tarafında yaygınlaşmasına büyük önem vermişlerdir.⁴⁹

23 Nisan 1920 yılında seçili milletvekillerinin katılımıyla birlikte, Türkiye'nin ilk Büyük Millet Meclisi Ankara'da açılmıştır.⁵⁰ Böylelikle, yeni Türkiye devletinin yönetimi için gerekli olan bakanlıkların kurulmasına karar verilmiştir. "Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Suret-i İntihabına 2 Mayıs 1920 Tarih ve 3 Numaralı Kanun" gereği diğer bakanlıklarla birlikte, Milli Eğitim Bakanlığı 'da kurulmuştur.⁵¹ TBMM'nin ilk Maarif Vekili (milli eğitim bakanı) olarak Rıza Nur Bey seçilmiştir.⁵² Milli Eğitim sisteminde; toplumun sosyal-kültürel ve ekonomik gelişmesine paralel olarak düzenlenmesi için yapılan faaliyetler, TBMM'nin kurulduğu günden itibaren sürekli gelişme göstermiştir. Bu durum Atatürk'ün yaptığı çeşitli öğretmen toplantıları, kongrelerde alınan kararlar ve Milli Eğitim Şuralarının kararları ile önemli bir rol oynamıştır.⁵³ TBMM'nin kuruluşundan sonra (9 Mayıs 1920), Milli Hükümet'in, TBMM'nde okunan programında eğitim politikaları şöyledir;

"Milli Eğitim İşlerinde amacımız, çocuklarımıza verilecek eğitimi, her anlamı ile dini ve milli bir hale koymak ve onları hayat savaşında başarılı kılmak,

⁴⁸ Leyla Alpagut, Erken Cumhuriyet Döneminde Ankara'daki Eğitim Yapıları, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005, 25.

⁴⁹ Yahya Kemal Kaya, Bugün Milli Eğitimin Durumu, 1.Basım, (Cumhuriyet Döneminde Eğitim), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, 69.

⁵⁰ Howard E. Wilson, İlhan Başgöz, Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim Ve Atatürk, 1.Basım, Ankara: Dost Yayınları, 1968, 54.

⁵¹ Kemal Güçlüoğlu, 146.

⁵² Rauf İnan, 1920'Lerde Türk Milli Eğitimi, 1. Basım, (Cumhuriyet Döneminde Eğitim), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, 54.

⁵³ Reşat Özalp, Aydoğan Ataunal, Milli Eğitimde Kongreler ve Şuralar, 1. Basım, (Cumhuriyet Döneminde Eğitim), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, 105.

dayanaklarını kendi benliklerinde bulunduracak, teşebbüs kudreti ve kendine inanma gibi karakter verecek, üretici bir fikir ve şuur uyandıracak bir seviyeye ulaştırmak; bütün okullarımızı en bilimsel ve en modern olan bu temel ile sağlık kurallarına göre yeniden düzenlemek ve programlarını islah etmek; millet karakterine, coğrafi şartlara, tarihi geleneklerimize, sosyal bünyemize uygun bilimsel ders kitapları meydana getirmek; halk kütlesinin sözcüklerini toplayarak dilimizin kamusunu yapmak; milli şuuru geliştirici tarihi, edebi ve sosyal eserleri, uzmanlarına yazdırmak; eski eserleri kütüğe geçirmek ve korumak; Batının ve Doğunun bilimsel ve teknik kitaplarını dilimize çevirmek; kısaca, bir milletin hayat ve varlığını korumak için en önemli etken olan eğitim işlerinde dikkat ve özel bir gayretle çalışmaktır. Bugün ise ilk işimiz mevcut okulları iyi bir şekilde idare etmektir.”⁵⁴

15 Temmuz 1921 tarihinde, milli eğitime yön vermek ve memleketin durumunu ele almak için Sakarya Savaşı’ndan kısa bir süre önce, Ankara’da bir Maarif Kongresi toplanmıştır.⁵⁵ Bu kongre, hükümet programında yer alan ve yapılması gereken işler için çalışmalarını sürdürmüştür. Ayrıca, eğitim sisteminin örgütlenmesinde, eğitim kurumlarında ve programlarında reform hareketleri için ilk planlama teşebbüsüne girişilmiştir.⁵⁶

1921 yılındaki kongrenin açılış konuşmasında Atatürk şu konulara değinmiştir;

“...güçlerimin kaynaklarını, ulusal sınırlarımız içindeki yurt parçalarına yayılmış olan düşmanlara karşı kullanmak zorunda olduğumuz için eğitim işlerimize ayırabildiklerimiz, gelecekteki ulusal eğitimimizin dayanacağı temeli atmaya yetmez. Gene de, geniş ve yeterli koşullara ve araçlara kavuşuncaya değin geçecek savaş günlerinde tam bir dikkat ve özenle işlenip çizilmiş bir ulusal eğitim programı yapmak ve eldeki eğitim örgütlerimizi bugünden, verimli bir çalışmaya yöneltecek ilkeleri hazırlamak için çalışmalıyız.”⁵⁷

⁵⁴ Reşat Özalp, Aydoğan Ataüinal, 106., Nezak Ayas, **Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi Kuruluşlar ve Tarihçeler**, 1. Basım, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1948, 122.

⁵⁵ Yahya Akyüz, Atatürk ve 1921 Eğitim Kongresi, 1. Basım, **(Cumhuriyet Döneminde Eğitim)**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, 89., Reşat Özalp, Aydoğan Ataüinal, 106.

⁵⁶ Reşat Özalp, Aydoğan Ataüinal, 106.

⁵⁷ H. Hüsnü Cırıtlı, İlköğretim, 1. Basım, **(Cumhuriyet Döneminde Eğitim)**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, 270.

Böylelikle kongrenin gündemi; ilkokul programlarının geliştirilmesi, öğretim süresi, okulların sayısı ile ortaöğretim kurumlarındaki program ve dersler ile ilgili konular ele alınmıştır.⁵⁸ Bunun yanı sıra maarif teşkilatı tarafından tedrisat, okul programları ve kitaplar hakkında görüşmeler yapıp kararlar verilmiştir.

18 Temmuz 1921 Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, kongre görüşlerini şöyle belirtmiştir;

“Kongre, Maarif Vekâleti tarafından halk mektepleri hakkında tanzim olunan projeyi münakaşa etmiştir. Maarif Vekâleti namına projeyi İlk tedrisat müdürü Ahmet Edip Bey teşrih ve izah eylemiştir. Bu projeye göre tahsil-i iptidai (ilköğrenim) dört seneden ibaret olup bu dört sene tahsil-i iptidaiden sonra mütemmim (ek) olarak bir sınıf daha ilave olunmuştur.”⁵⁹

Kongredeki üyelerden, Akşehir İdadisi Müdürü Hayrettin İlhan Bey, eğitimle ilgili görüşlerini şöyle belirtmiştir;

“Nitekim ahali, köylü altı senelik iptidai mekteplerine tahammüllü olmadığı, bu mekteplerde okutulan birçok derslere lüzum görmediği cihetle kendi başına ayrıca mahalle mektepleri yaşatmaktadır. Binaenaleyh halk maarifi yapmak için böyle yüksek programlar değil, bilakis köylünün en ziyade muhtaç olduğu ve istediği lisan, din hesap gibi dersleri okutmakla şimdilik iktifa olunmalıdır ve tamim-i maarif (eğitimin yayılması) ancak bu suretle mümkün olabilir”⁶⁰

Böylelikle köylü ve kentlilerin ihtiyacına uygun eğitim programı düzenlenmesi gerektiği düşünülmüştür. Atatürk'ün 1 Mart 1922 TBMM'nin açılışı sırasında yaptığı, Milli Eğitim ile ilgili konuşması şöyledir;

“Hükümetin en verimli ve önemli görevi eğitim hizmetleridir. Bu görevi başarabilmek için eğitim programlarının, milletimizin bugünkü durumu ile sosyal ve ekonomik ihtiyacı ile çevrenin şartları ve asrın gereği ile tamamen orantılı ve uygun olması lazımdır.

Yüzyıldan beri milletimizi idare eden hükümetler, eğitimin yayılmasını istemişlerdir. Fakat Doğu ve Batı taklide devam edildiğinden, milletimiz ve özellikle köylülerimiz cehaletten kurtulamamıştır.

⁵⁸ Reşat Özalp, Aydoğan Atâinal, 107., Yahya Akyüz, 89.

⁵⁹ Yahya Akyüz, **Atatürk ve 1921...**, 90-96.

⁶⁰ Yahya Akyüz, **Atatürk ve 1921...**,96.

Eğitim siyasetimizin temeli evvela mevcut cehli ortadan kaldırmaktır... Bütün Köylüye okumak, yazmak ve vatanını, milletini, dinini, dünyasını tanıtacak kadar tarihi, coğrafi ve ahlaki bilgiler vermek ve aritmetik öğretmek maarif programımızın ilk hedefidir...

Bir taraftan cehaleti yok etmeye uğraşırken bir taraftan da memleket evladını sosyal ve ekonomik hayatta fiilen etkili ve yararlı kılabilmek için gerekli olan temel bilgileri uygulayıcı bir şekilde vermek eğitim sistemimizin temelini teşkil etmektedir... ”⁶¹

Bu konuşmadan anlaşıldığı kadarıyla Atatürk, eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve her şeyden önce cehaletin ortadan kaldırılması ile daha çağdaş ve modern bir millet anlayışının olacağından söz etmektedir. Ayrıca her konuşmasında Türk milletinin, eğitim karakterinin oluşmasını örgütlemiştir. Kadın ve köylü nüfusun eğitimine verdiği önem dikkat çekicidir. Atatürk ve Erken Cumhuriyet dönemi yöneticilerinin, eğitim ve okuma-yazma konusundaki tutumlarının sonuçları oluşan rakamlar (Tablo 1.)’ de verilmiştir.

Tablo 1. Yıllara göre Türkiye’deki okuma-yazma oranları

Yıllar	Nüfus 6 ve fazla (000)			Okur - yazar miktarı (000)			Okur - yazar nisbeti		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1927	10.516	4.895	5.621	1.126	859	267	10,7	17,6	4,8
1935	12.863	6.213	6.650	2.518	1.847	671	19,5	29,8	10,1
1940	14.574	7.198	7.376	3.268	2.539	729	22,4	35,3	9,9
1945	15.714	7.847	7.867	4.593	3.310	1.283	29,2	42,2	16,3
1950	17.194	8.606	8.588	5.759	4.090	1.669	33,6	47,5	19,4
1955	19.329	9.777	9.552	7.840	5.611	2.229	40,5	58,4	23,3
1960	22.833	10.914	10.919	9.550	6.777	2.773	41,8	62,0	25,4

Kaynak: (İlhan Başgöz, Howard E. Wilson’dan)

Eğitim alanında yapılan çalışmalar beraberinde maddi kaynak ihtiyacını da doğurmuştur. O yıllardaki devletin Milli Eğitim için ayırdığı bütçe genel olarak şöyledir;

- 1921’de devletin genel bütçesi 57.128.233 lira ve Milli Eğitime ayırdığı bütçe 390.412 liradır.
- 1922’de genel bütçe 74.957.848 lira ve Milli Eğitime ayrılan bütçe 1.136.046 liradır.

⁶¹ Reşat Özalp, Aydoğan Atınal, 107.

- 1923'te genel bütçe 105.929.911lira ve Milli Eğitime ayrılan bütçe 3.033.003 liradır.⁶²

29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilanı, yeni reform ve politikaları beraberinde getirmiştir. Memleket genelinde siyasal, sosyal-kültürel ve hukuki anlamda yeni adımlar atılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilköğretime, genel olarak Cumhuriyet'in gerektirdiği doğrultuda insan yetiştirmek için yön verilmiştir. Bu doğrultuda Atatürk'ün fikirlerinden ilham alınmıştır.⁶³

Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışına yön veren, 1921 yılındaki Maarif Kongresi ile 1923, 1924 ve 1926 yılları arasında sırasıyla birinci, ikinci, üçüncü "Heyet-i İlmiye"ler toplanmıştır.⁶⁴ 15 Temmuz 1923 yılında Birinci Heyet-i İlmiye, Milli Eğitimin ilk sistemli çalışması olarak önemlidir. 15 Temmuz'dan 15 Ağustos'a kadar sürmüş ve Milli eğitimin bütün yönlerini ele alarak bir plan ve programa bağlamak için toplanmıştır. Birinci Heyet-i İlmiye gündemindeki konularda; Milli Eğitimi yürütme programı, yabancı müracaat kitaplarının Türkçeye çevrilmesi, büyük bir milli sözlük hazırlanması, ilköğretim okullarında program değişiklikleri, ilköğretimden sonra hayati öğretim programı ve ilköğretim kararnamesinin değiştirilmesi teklifi gibi meseleler ele alınmıştır.⁶⁵

Türkiye Cumhuriyet'i, eğitim alanındaki finansal güçlüğü ortadan kaldırmak için çaba göstermiştir. 1924 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanı, devletin eğitim-öğretim sistemini tamamen değiştiren, yeni kararlara dayalı genel eğitim kanunu hazırladığını açıklamıştır. Fakat eğitim sistemini tamamen değiştirecek bir kanun getirilememiştir. Zaman içerisinde Geçici İlköğretim Kanununda çeşitli konular değiştirilmiş ve eski gelenekçi eğitim anlayışı parça parça ortadan kaldırılarak, yerini modern eğitime bırakmıştır.⁶⁶

Milli Eğitimde yapılan önemli reformlardan biri de 3 Mart 1924 tarihli 430 sayılı "Tevhid-i Tedrisat" kanununun kabul edilmesidir. Bu kanunun içeriğine göre üniversiteler hariç, bütün eğitim kurumları, özel vakıflarla Şeriye ve Evkaf Vekaleti'ne

⁶² Rauf İnan, 64.

⁶³ Yahya Akyüz, Cumhuriyet Gelineye Kadar İlköğretimin Tarihçesine Kısa Bir Bakış, (Edt. Murat G. Gülcan, Yahya Türkeli vb.), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2003, 19.

⁶⁴ Turhan Oğuzkan, Orta Dereceli Genel Eğitim Kurumlarının Gelişmesi, 1.Basım, (Cumhuriyet Döneminde Eğitim), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, 288.

⁶⁵ Reşat Özalp, Aydoğan Ataunal, 109.

⁶⁶ Howard E.Wilson, İlhan Başgöz, 79.

bağlı bütün medrese ve okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlanarak, eğitimde birlik sağlanmıştır.⁶⁷ Tevhid-i Tedrisat kanunun amacı; (eğitim-öğretim birliği) Tanzimat döneminden itibaren oluşan ikili eğitim sistemi anlayışını, yeni çağdaş ve laik eğitim düzeyiyle bir çatı altında toplamaktır. Aynı zamanda bu mektepler ve medreseler için ayrılan para, Maarif bütçesinden sağlanmıştır. Böylelikle eğitimin birleşmesi “milli tek okul” sisteminde, halkçı bir anlayış ile vatandaşlık eğitimine doğru gelişme gücü kazanmıştır.⁶⁸

Bu birleşmenin amacı, okul kademeleri arasındaki geçişlerde, daha esnek bir olanak sağlamış ve Türk eğitim sisteminde din eğitimi veren medrese okullarını kaldırarak, laik ve dünyevi anlayışı kazandırmıştır.⁶⁹ Bu yıllarda eğitim ve kültür sorunlarıyla ilgili görüşmeler için Eğitim Bakanı Vasıf (Çınar) başkanlığında, Ankara’da 1924 yılında II. Heyeti İlmiye toplantısı yapılmıştır.⁷⁰ Heyet-i İlmiyenin aldığı kararlardan bazıları şunlardır; İlköğretimin eğitim süresi 6 yıldan, 5 yıla (4 yıllık Mekteb-i İptidai ile 2 yıllık Mekteb-i Rüşdiye) indirilmiştir. Beş yıllıktan oluşan bu ilköğretim kurumu yanında, köylerde 3 yıllık ikinci tip kısa süreli eğitim kurumu da yer almaktadır.⁷¹ 5 yıllık eğitim süresi kendi içinde birinci, ikinci ve üçüncü sınıfların alt, dördüncü ve beşinci sınıfların üst kademe olduğu iki ayrı dönem olarak tasarlandığı bilinmektedir.⁷² Beraberinde ortaöğretim kurumlarının, ilkokula dayalı 3 yıllık ortaokul, bunu takiben 3 yılda lise olarak belirlenmiştir. Böylelikle genel eğitim sistemi (5+3+3) olarak düzenlenmiştir.⁷³ İlköğretim programının geliştirilmesi, ders kitaplarının yazılması, öğretmen okullarının 4 yıldan 5 yıla çıkarılması gibi konular ele alınmıştır.⁷⁴

Cumhuriyet dönemi ilköğretimde yenileşme hareketlerinde, temel olarak ilköğretimin zorunlu ve parasız oluşu önemlidir. 1926 yılındaki Maarif Teşkilat Kanununa göre;

⁶⁷ Kemal Güçlüoğlu, 147., Ömer Okutan, Din Eğitimi, 1.Basım, (Cumhuriyet Dönemi Eğitim), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, 414.

⁶⁸ Hıfzırrahman Raşit Öymen, **Türkiye’nin Ana Eğitim Problemleri Devrimler ve Reformlar Açısından I**, 2.Basım, Ankara: Akyıldız Matbaası, 1969, 29. Konuyla ilgili bilgi için Mehmet Kayıran, **Atatürkçü Düşünce Işığında Çağdaş Eğitim**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988 bkz.

⁶⁹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, 30., Reşat Özalp, Aydoğan Ataüinal, 113. Konuyla ilgili detaylı bilgi için Seçil Akgün, Tevhid-i Tedrisat, 1. Basım, (Cumhuriyet Dönemi Eğitim), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983 bkz.

⁷⁰ Reşat Özalp, Aydoğan Ataüinal, 113.

⁷¹ Ali Güler, Milli Eğitim Şuralarından, İlköğretim Alanında Kabul Edilen İlkeler Ve Modellerin Mukayesesi Ve Uygulamaya Aktarılış Biçimi, 1.Basım, (Atatürk İlkeleri Işığında Türk Eğitim Sistemi-Bilimsel Toplantı), Ankara: Tubitak Yayınları, 1981, 70.

⁷² Yıldırım Özbek, Erken Cumhuriyet Döneminde(1923-1945) Kayseri’de Okul Yapıları, **Belleten Dergisi**, Cilt 77, Sayı 278, 2013, 272.

⁷³ Turhan Oğuzkan, 287., Hasan Ali Koçer, 66.

⁷⁴ Reşat Özalp, Aydoğan Ataüinal, 113.

ilköğretim çağına gelmiş çocuklar, meslek okullarına giremezler. Çünkü ilköğretim çağını geçmiş ve hiç öğrenim görmemiş çocukları alan kurumlar, bunlara ilköğrenimi de vermek zorundadır. 1926 tarihli kanuna göre ilköğretim kurumlarınca şehir, kasaba ve köylerde “gündüzlü”, “yatılı” olarak ilkokulların yapılacağı böylelikle hükme bağlanmıştır.⁷⁵ (Tablo 2.) Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında ilköğretim, ulus olma davası ile eş anlamlı olarak ele alınmış ve günümüze kadar önemini ve önceliğini daima korumuştur.⁷⁶

Tablo 2. Yıllar içerisinde Türkiye’deki İlköğretim okullarının köy ve şehir açısından oranları

Yıl	Okul sayısı			Öğrenci sayısı			Mezun sayısı			Öğretmen sayısı		
	Toplam	Köy	Şehir	Toplam	Köy	Şehir	Toplam	Köy	Şehir	Toplam	Köy	Şehir
1923	4.894	—	—	341.941	—	—	—	—	—	10.238	—	—
1930	6.598	—	—	489.299	—	—	—	—	—	16.318	—	—
1940	9.418	8.000	1.418	905.000	534.000	371.000	—	—	—	19.047	—	—
1950	17.600	15.500	2.100	1.591.000	1.134.000	457.000	172.000	119.000	53.000	34.800	17.100	17.700
1960	21.300	19.200	2.100	2.489.000	1.563.000	926.000	281.000	164.000	117.000	49.800	27.800	22.000

Kaynak: (İlhan Başgöz, Howard E. Wilson)

1924 yılında Atatürk’ün daveti üzerine Amerikalı eğitimci Profesör John Dewey, Türkiye’ye ziyarete gelmiştir. Türkiye’de iki ay boyunca vakit geçiren Dewey, gözlemler yaparak eğitim alanındaki eksiklikleri tespit etmiş ve yapılması gerekenler için iki rapor hazırlamıştır.⁷⁷ Dewey yeni öğretim yöntemleri geliştirmiş, her türlü eğitim kurumuna önderlik yapmış, ayrıca eğitim ve felsefe üzerine birçok kitap ve makale yayınlamıştır.⁷⁸ İlk raporunu, Türkiye’den ayrılmadan önce hazırlayan Dewey, milli eğitim bütçesi ve harcama alanlarını konu olarak almıştır. İkinci raporunda ise Milli Eğitim yönetiminin nasıl olması gerektiği ve Türk eğitim sistemini ele almıştır.⁷⁹ Dewey eğitimle ilgili yabancı kaynakların çevrilmesi ve yaygınlaştırılmasından söz etmektedir. Dewey’e göre her sene yıllık programlar hazırlanmalı, eğitimsel konularla ilgili çeviriler programlara dâhil edilmeli, öğretmenler her 15 günde toplanıp edindikleri bilgileri, derslerinde ve okullarda nasıl uygulayacaklarını tartışmalıdırlar. Bir diğer faktör ise öğretmenlerin konaklamasıdır. Yeni yapılacak projelerde okul arazisi içinde öğretmen lojmanlarının yapılması gerekmektedir. Dewey’e göre

⁷⁵ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi...**, 346.

⁷⁶ Battal Aslan, Cumhuriyetimizin Kuruluş Felsefesinin Öngördüğü Eğitim Açısından İlköğretim, (**Cumhuriyetimizin Kuruluş Felsefesinin Öngördüğü Eğitim**), Malatya: İnönü Üniversitesi Matbası, 2008, 386

⁷⁷ Güçlüoğlu, 147.

⁷⁸ John P. Anton, F. Pınar Canevi, **The Peublic Educational Reform And Dewey**, 1. Basım, İstanbul: Forum İstanbul Enstitüsü Yayınları, 2007, 113.

⁷⁹ Kemal Güçlüoğlu, 148.

mimarlar, okul binalarının eğitim-öğretim ihtiyaçlarına göre değil, daha çok binaların görünüşüne önem vermiştir. Eğer binalar sağlık ve temizlik koşullarına uygun yapılmazsa ve el işleri, ev idaresi, resim ve çizim, kütüphane, müze vb. gibi alanlar olmazsa eğitim sisteminin gelişiminin sağlıklı olması mümkün değildir. Böylelikle Bakanlık içerisinde bir “bina ve araç” bölümü oluşturulmasını önermektedir. Bütün binaların seçkin ve pahalı olmaması gerektiğini, daha çok ekonomik alanda çalışmalar yapılarak, Türkiye’nin bazı bölgelerine “açık hava” ya da “yarı açık hava” denilen okullar inşa edilmesi gibi konulara değinmiştir.⁸⁰

Dewey, memleketteki herkesin okur-yazar olmasını fazlaca önemsemiştir. Özellikle kırsal bölgelerdeki çocukların, öğrenme araç-gereçlerinin ulaşımının eksik olması sebebiyle bu durumu raporunda vurgulamıştır. Çocukların kendi kendine okuyabilecekleri kitapları yoktur. Eğitim Bakanlığına bağlı Telif ve Tercüme Dairesi’nin bu problemle ilgilenmesi gerektiğini ve “gezici kütüphaneler” ilave edilmesini önermiştir. Çocukların ilgisini çeken 25 ya da 50 kitabın, gezici kütüphaneler sayesinde okuldan okula dolaştırılarak, her bölgede birkaç ay bırakılmasıyla ve böylece çocukların evlerine götürdükleri kitaplardan anne ve babaları da yararlanabilecektir. Şehirlerde okuma ve bilgi edinme ihtiyacını halk kütüphaneleri karşılamaktadır. Köy ve kasabalarda devlet okulları, okuma merkezi olmalıdır. Gezici kütüphaneler dışında, kalıcı olarak her okul binasına halkın yararlanabileceği bir kütüphane kurulmalıydı. İnşa edilecek okul planlarında bu amaç için bir oda ayrılmalıdır. Böylelikle Dewey önerisi ile köylerdeki çocuklar ve aileleri her zaman bilgiye ulaşabileceklerdir. Kütüphanelerin geçici değil kalıcı olması ile ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Dewey’in önerileri sayesinde 1940 yılındaki Köy Enstitülerinin ortaya çıkması sağlanmıştır.⁸¹

26 Aralık 1925-8 Ocak 1926 yılları arasında Ankara’da III. Heyet-i İlmiye toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantıda Talim ve Terbiye Dairesi’ nin kurulması görüşülmüştür.⁸² Ayrıca yapılan faaliyetler arasında önemli çalışmalardan biri de, Bakanlık Teşkilat Kanununun tasarlanması olmuştur. 22 Mart 1926 yılında 789 sayılı “Milli Eğitim Teşkilatına Dair Kanun” Türk dili sorunlarıyla meşgul olacaktır. Ayrıca

⁸⁰ John P. Anton, Pınar Canevi, 142-158.

⁸¹ Yahya Akyüz, **Cumhuriyet Gelinceye Kadar...**, 20.

⁸² Kemal Güçlüoğlu, 147.

mevcut olan Telif ve Tercüme Heyeti kaldırılıp yerine, Dil Heyeti ve Talim ve Terbiye Dairesi kurulmuştur.⁸³

Milli Talim ve Terbiye Dairesinin görevleri şunlardır; Milli Eğitim yönetmeliği ve kanun tasarısını hazırlamak, mevcut olan kurallar ve kanunlarda ihtiyaç duyulan değişiklikler yapıldığı takdirde, bakanlığa teklif sunmaktır. Ayrıca, ilk ve ortaokullarda okunacak kitaplar arasından, öğretim programına ve pedagojik şartlara uygun olanlar kabul edilmelidir. Eğitim programları ve yönetmelikleri incelenerek ikinci bir kuruluş olan “Milli Eğitim Şurası”nın oluşturulması öngörülmüştür.⁸⁴ Böylelikle Atatürk, 1926 yılında John Dewey gibi yabancı uzmanların görüşlerinden etkilenerek, eğitim programında köklü bir değişiklik yapmıştır. Buna göre 1926 yılında verilmesi planlanan dersler şunlardır; (Tablo 3.)

Tablo 3. 1926 Müfredat programı

Dersler	I. Devre			II.Devre		
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5.Sınıf	
TÜRKÇE	Alfabe	10	-	-	-	-
	Kıraat	-	4	4	3	3
	İmlâ	-	2	2	1	1
	Tahrir	-	2	2	2	2
	Gramer	-	-	-	1	1
	El yazısı	-	2	2	1	1
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-	
Hesap Hendese	4	4	5	5	5	
Tarih	-	-	-	2	2	
Coğrafya	-	-	-	2	2	
Tabiat Dersleri	-	-	-	2	2	
Eşya Dersleri	-	-	-	-	2	
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1	
Resim-El işi	4	4	4	2	2	
Musiki	2	2	1	1	1	
Cimnastik	2	2	2	2	1	
Yekûn	26	26	26	26	26	
(Ev İdaresi)	-	-	-	(1)	(1)	
(Dikiş)	-	-	-	(1)	(1)	

Kaynak: (Murat G. Gülcan, Yahya Türkeli'den)

Geleneksel eğitim sebebiyle, ilköğretim çağındaki çocuklar yüzyıllar boyu Türkçe'den yoksun kalmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti devleti, Türkçe'nin ilkokuldan itibaren işlenmesine, öğretim dili ve bilim-kültür dili olarak benimsenmesine önem

⁸³ Ahmet Hamdi Özer, Talim Ve Terbiye Kurulu ve İşleri, 1.Basım, (Cumhuriyet Döneminde Eğitim), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, 160., Reşat Özalp, Aydoğan Ataünal, 115., Hasan Ali Koçer, 42.

⁸⁴ Ahmet Hamdi Özer, 161-162.

göstermiştir. Sıbyan mekteplerinde eğitim, Arapça öğretimi üzerinden ilerlemekteydi. Fakat Cumhuriyet döneminde Atatürk, okulu anlamlı bir yer, aydınlığa çıkma okulu ve “gerileme etkeni” değil “ilerleme” etkeni haline getirmiştir. Asıl sebep ilköğretimi somut, doğal ve kültürel bir anlama oturtmaktı. Boşlukta olan bir ilköğretim hiçbir şey ifade etmemekteydi. Bireyin öncelikle kendi özünü, dilini anlaması gerektiğini vurgulamıştır.⁸⁵

Bu sebeple girişilen reformlardan biride, Arap alfabesinin yerine, Latin alfabesinin kabul edilmesidir. Tanzimat’tan itibaren alfabe meselesi bir sorun haline gelmiştir. Sıbyan mekteplerinde ve medreselerde okuyan öğrenciler, okuma yazmayı tam olarak bilmiyordu. Fakat Avrupa’da birkaç ay içinde öğrenciler, öğrenim dilini okuyup, yazabilecek duruma gelmekteydi. Böylelikle dilin basit ve sadeleşmesi gerektiği, kelimelerin Türkçe olarak herkesin anlayabileceği şekilde düzenlenmesi gerektiği tartışılmıştır.⁸⁶

1 Kasım 1928 yılında bir kanunla yeni Latin alfabesi kabul edilmiştir. Bu tarihten itibaren yeni alfabenin kullanılmasıyla, okur-yazarlık oranında hızla artış olmuştur. Yine aynı tarihte “Millet Mektepleri” kurulmuştur.⁸⁷ Atatürk, Türk alfabesini öğretmek ve öğrenmek üzere Devlet büyüklerinin, memurların, aydınların ve öğretmenlerin katılımıyla birlikte bir kampanya başlatmıştır. Bu kampanyanın amacı; yeni eğitim-öğretim yılında yeni harflerin kullanılmasıdır. Bu durumda Talim ve Terbiye Kurulu kararına göre; ilköğretimde birinci sınıftan itibaren 1928-29 yılında öğrencilere yeni alfabe öğretilecek ve yeni harflere geçişte zaman kaybı olmayacaktır. Ayrıca ilköğretim okullarında okutulan kitaplar, artık yeni alfabeye uygun basılacaktır.⁸⁸

1933-1934 yıllarında Türkiye’ye inceleme yapmak için gelen Amerikalı bir grup uzman (Walker D. Hines, Brehon Somervell, O.F.Gardner, Edwin Walter Kemmerer, C.R. Wright, Jr, Bongt Wadsted, Goldthwaite H.Dorr, H. Alexandre Smith, Vaso Trivanovith) tarafından genel eğitim sistemi ile ilgili bir heyet raporu hazırlanmıştır. Raporda özellikle ilköğretim için değinilen konular arasında, şehir ve köylülerin mümkün oldukça aynı öğrenim programını görmeleri gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Fakat bu atılım çokta başarılı olamamıştır. Şehirdeki ilkokullar beş sınıflıyken, köy ilkokullarının birçoğu üç sınıflı olarak kalmıştır. 1929-1930 yıllarında köy okullarına

⁸⁵ H. Hüsnü Cırıtılı, 272.

⁸⁶ Howard E. Wilson, İlhan Başgöz, 112-113.

⁸⁷ Yahya Akyüz, **Cumhuriyet Gelinceye Kadar...**, 21.

⁸⁸ Turhan Oğuzkan, 292-293.

giden, 129,479 öğrenciden ancak 60,788'inin bir yıldan fazla eğitim gördüğü bilinmektedir. Çünkü köydeki çocuklar çobanlık yapmakta veya ailesiyle tarlaya çalışmaya gitmekteydi. Çocuklar okula devam etmezse edindikleri bilgiyi unutacakları belirtilmiştir. Bu sebeple köy öğretmenleri günlük yoklama alarak, bu durumun önüne geçmek için müfettişlere rapor verilmesi gerektiğini belirtilmişlerdir.⁸⁹

Böylelikle yabancı uzmanların görüşleri dikkate alınarak, 1936 yılında köy okulları için ayrı bir ders programı hazırlanmıştır. Köy okullarında görev yapan öğretmen ve müfettişlerden oluşan bir komisyon, köylerde sık sık incelemeler yaparak olması gerektiği gibi ayrı bir program hazırlamıştır. (Tablo 4.)

Tablo 4. 1936 İlkokul Müfredat Programı

Dersler	I.Devre			II.Devre	
	1.Sınıf	2. Sınıf	3.Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Hesap-hendese	4	4	4	4	5
Resim-İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Cimnastik	2	2	2	1	1
Yekûn	26	26	26	26	26

Kaynak: (Murat G. Gülcan, Yahya Türkeli'den)

Milli Eğitim bakanlığındaki işleri düzenlemek maksadıyla toplanan Heyet-i İlmîyeler yerine, 1933 yılında 2287 sayılı kanun ile Milli Eğitim Şuraları yürürlüğe girmiştir. Böylelikle Heyet-i İlmîyeler, Milli Eğitim Şuraları için zemin hazırlamıştır. 1939 yılında yapılan Birinci Milli Eğitim Şurası'nda, komisyon görüşmeleri sonucunda, ilköğretim programları incelenerek kabul edilmiştir. Aynı zamanda sadece bir öğretmen tarafından okutulan, üç sınıflı köy okullarının, beş yıla çıkartılması, ilköğretim payına düşen gelir kaynaklarının da belirlenmesi gerektiği şurada alınan kararlardan biridir. Tek öğretmenli, üç sınıflı köy mekteplerinin, beş yıla çıkartılması

⁸⁹ Murat G. Gülcan, Yahya Türkeli, v.a, **Türkiye'de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2003, 64-65

1939-1940 yıllarında gerçekleşmiştir.⁹⁰ Ders içerikleri belirlenmiştir.(Tablo 5.) Aynı zamanda devlet kitaplarının (tek tip kitap) sisteme konulması kabul edilmiştir.⁹¹

Tablo 5. 1939-1940 Beş Sınıflı Köy Okulu Müfredat Programı

	SINIFLAR				
	I.	II.	III.	IV.	V.
Dersler					
Hayat Bilgisi	3	3	4	-	-
Türkçe	10	9	8	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	2
Aile Bilgisi	-	-	-	1	1
Aritmetik (geometri)	4	4	4	3	3
Resim	1	1	1	1	1
Yazı	-	1	1	1	1
Toplam	18	18	18	18	18

Kaynak: (Murat G. Gülcan, Yahya Türkeli'den)

1927 yılından 1981 yılına kadar okul-öğrenci ve derslik sayıları arasında dengesiz bir gelişim söz konusudur. Türkiye ilkokullarının %90'ının köylerde yer almasına rağmen, öğretmenlerin ancak %60'ı köy okullarında hizmet vermekteydi. Bu sebeple köy okullarının, kentlerdeki gibi ikili veya üçlü öğrenim uygulaması söz konusu değildi. Dolayısıyla köylerde derslik ve öğretmen yetersizliği, önemli bir eğitim sorunu olmuştur. Tek odalı ya da birleştirilmiş (eklenmiş ya da aynı derslik bölünmüş) sınıflı okullar azımsanmayacak nitelikteydi. Özellikle o yıllarda, ilkokulların %35'i tek derslikli ve tek öğretmenliydi. Ayrıca bu öğretmenler yönetici ve eğitimci rolünü bir arada götürmekteydi. Bir öğretmenin birkaç sınıfla ilgilenmesi, (iki ya da üçlü eğitim sistemi gibi) çocukların öğretimi ve yaşı açısından aynı derslik içinde yer almaları doğru değildi.⁹² Bu konuda okul planlarının yeterliliği, çevresel faktörlere uygunluğu ve kullanım alanları büyük önem arz etmekteydi.

1939 yılında Türkiye'deki ilköğretim okullarının, kuruluş yönünden durumları şu şekildedir; 1939-1940 eğitim-öğretim yılında, şehirlerdeki ilkokul sayısı 1247, köylerde olan öğretmenli beş yıllık ilkokul sayısı 4441, öğretmenli üç yıllık köy ilkokullarının sayısı 3596 olarak tespit edilmiştir. Köylere öğretmen yetiştirme sorununun giderilmesi, Köy Enstitüleri aracılığıyla sağlanmıştır. Köy Enstitülerinin

⁹⁰ Reşat Özalp, Aydoğan Ataunal, 116-117.

⁹¹ Orhan Özalp, Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikaları ve Uygulamaları, 1.Basım, (Cumhuriyet Döneminde Eğitim II.), Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1999, 9.

⁹² Yahya Kemal Kaya, 72-73.

gelişmesi ve yenilerinin açılması 3803 sayılı kanunla ve 22 Nisan 1940 yılında Köy Enstitüleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle olmuştur.⁹³

15-23 Şubat 1943 yılında toplanan İkinci Milli Eğitim Şura'sında⁹⁴ İlköğretimin kuruluş biçimine yönelik bir karar ele alınmamıştır. Bu toplantıda daha çok okul içi program konuları görüşülmüştür.⁹⁵ Örneğin; okullarda ahlak eğitiminin gelişmesi, ana dilin verimliliğinin artırılması gibi.⁹⁶ Bu sebeple köklü bir değişim Üçüncü Milli Eğitim Şura'sında gerçekleşmiştir. İlk ve ortaokul olarak ayrı ayrı okullar halindeki kurumların birleştirilerek 8 yıllık eğitim-öğretim veren bir kurum olması kararlaştırılmıştır. Fakat karar uygulanamamıştır.⁹⁷

Avrupa ülkelerinde köycülüğün azalmasına rağmen, Türkiye'de 1980'lerin ortalarına kadar hala nüfusun çoğunluğunu köylüler oluşturmaktadır. Türkiye'de köycülük, hem ekonomik hem de toplumsal ve kültürel anlamda ağır basmaktadır. Kemalist halkçılık anlayışının, doruk noktasına ulaşması 1930'lu yıllarda oluşmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin yönetici sınıfı ve aydınlarının köy ve köylüye olan ilgileri artmıştır. Tek partili dönemde halkçılığın en önemli etkenlerinden birini köycülük oluşturmaktadır. Bunun sebebi Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine kadar köylü nüfusunun zaman içinde artmış olmasıdır. Cumhuriyet de daha az şehirli, daha çok köylü demektir. Köylüler, ülke nüfusunun %80'ini oluşturmakla kalmayıp, ayrıca en önemli üretici kesimi oluşturması bakımından bir hayli önemliydi.⁹⁸ Bu sebeple köylülerin okur-yazar olmasına büyük önem verilerek, kalkındırma projesine gidilmiştir. Böylelikle "Köy Enstitüleri" ilköğretimin hızlı ve kolay bir şekilde yayılması ve aynı zamanda köy sanatlarının kazandırılması için kurulmuştur.⁹⁹

1923 yılından sonra en temel değişim, halkçılık ile cumhuriyetçilik arasındaki bağlantıdır. Cumhuriyet döneminde halkçılık anlayışının en karakteristik özelliği "hakimiyet-i milliye" kavramının en belirgin halidir. Nedeni şu ki; yeni demokraside siyasi iktidarın yasal kaynağının halkta olmasıdır. Gerek dinsel kaynaklı yasalaşma, gerek Osmanlı döneminden kaynaklanan yasalaşma olsun, artık yerini radikal bir

⁹³ Ali Güler, 70-71.

⁹⁴ Hasan Ali Koçer, 31.

⁹⁵ Ali Güler, 71.

⁹⁶ Orhan Özalp, 9.

⁹⁷ Ali Güler, 71.

⁹⁸ Asım Karadömerlioğlu, **Orada Bir Köy Var Uzakta; Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem**, 1.Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, 12-51-52.

⁹⁹ Ahmet Kuşci, **Türk Eğitim Tarihi (1923-1950)**, Ankara: İksad Publishing House, 2021, 334.

değişim olan, halkın egemenliğine bırakmaktadır.¹⁰⁰ Bu sebeple halkın eğitimine, sosyal-kültürel alandaki yerine ve değişen siyasi ortamda halkın ön planda olmasına önem verilmiştir. Köy halkında kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın, laik bir Cumhuriyet anlayışı benimsenmiştir.

1932 yılında kurulan Halkevleri kültür, spor, sanat ve eğitim alanlarında faaliyet göstermesi amacıyla, yetişkinler için eğitim merkezi olarak kullanılmıştır. Köylerde verilen eğitimle, hem kemalizmin ilkeleri benimsenecek, hem de köyün kültürel yönden canlandırılması mümkün olacaktır. Dolayısıyla köycülüğün temel amacı şehirliler ve köylüler arasındaki dayanışmayı geliştirmektir. Erken Cumhuriyet döneminde köylü ile köycülüğe ilişkin halkçı söylem ve uygulamalar açısından Köy Enstitüleri önemli bir yer tutmaktadır. 1932 yılında kurulan Halkevleri ve daha sonra Köy Enstitüleri gibi kurumlar, Cumhuriyet Halk Partisinin kitlelere ulaşma arayışının bir ürünüdür.¹⁰¹ Köylüye eğitimin ve okulun götürülme sebeplerinden biride Cumhuriyet Halk Partisinin ideolojisiidir.

1935 yılında memlekette, nüfusu 400 kişiden aşağı 26 bin köy bulunmaktadır. Cumhuriyet'in ilk on yılı içinde devlet, 5401 köy okulu inşa etmiş ve bu okulların hepsi nüfus sayısı 400'den fazla olan köylerde yer almaktadır. O dönemin Maarif Kanununa göre; köylere yapılacak olan okulların giderleri devlet tarafından karşılandığı halde, köylere okul inşa ettirilmesi ve bunların giderleri köy halkına yüklenmiştir. Bu sebeple küçük köyler bu yükü kaldıramamış ve devletin bütçesi 1945 yılına kadar yetersiz kaldığı için köylere okullar yaptırılmamıştır.¹⁰² Aslında genel bütçe Milli Savunma ve İçişlerinden sonra en büyük gider Milli Eğitim Bakanlığına ayrılmıştır. Halkın okuma ve yazmaya karşı ilgisi daima büyüktü ve evlerindeki keresteleri sökerek, okulların yapılmasına yardımcı olmuşlardır.¹⁰³ Bu durum köy halkının dayanışmasıyla yani imece usulüyle çözülmüştür.

Köylerde şehirdekilerden farklı eğitim sistemi uygulanmalıydı. Bunun sebebi, köylülerin eğitimi günlük yaşamdaki ihtiyaçları doğrultusunda olmalıydı ve bu eğitim yerinde, yani köylerde yapılmalıydı. Bütün bu etkenler köy öğretmenlerine duyulan

¹⁰⁰ Asım Karaömerlioğlu, 43.

¹⁰¹ Asım Karaömerlioğlu, 52-60.

¹⁰² İlhan Başgöz, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'de Eğitimin Genel Görünümü, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu 07-09 Aralık 2005**, (Hzr. Murat Alper Parlak), Ankara 2010, 11.

¹⁰³ Howard E. Wilson, İlhan Başgöz, 77-78.

ihtiyacı mecburi kılmaktadır.¹⁰⁴ Köy Enstitüleri, köye öğretmen yetiştirmede önemli eğitim kurumlarıdır. Ayrıca kuruldukları yerler, eğitim-öğretim etkinlikleri ve kuruluş amaçları bakımından farklılık göstermektedir. Köy Enstitüleri kendine özgü bir eğitim-öğretim programına sahiptir. Çünkü öğretmen yetiştirmenin yanı sıra köyün kalkınması için diğer meslek sahiplerinin yetiştirilmesine olanak sağlamıştır. Köy Enstitüleri Kanunu'nun birinci maddesine göre; "Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde, maarif vekilliğince Köy Enstitüleri açılmaktadır" ibaresiyle köy için birey yetiştirmenin önemine vurgu yapmaktadır.¹⁰⁵ Enstitüleri bitiren öğrenciler, köylerde öğretmenlik yapabilecek ve bu sebeple köy halkını, köyde yetişmiş öğretmenlerle eğitmek mümkün olacaktı. Bu düşüncenin temellinde şehirden gelen köy öğretmenlerinin mesleklerini başarılı şekilde yapamaması yatmaktadır. Şehirden gelen öğretmenlerin, köy hayatına ve koşullarına karşı yabancı kalacakları düşünülmüştür.¹⁰⁶

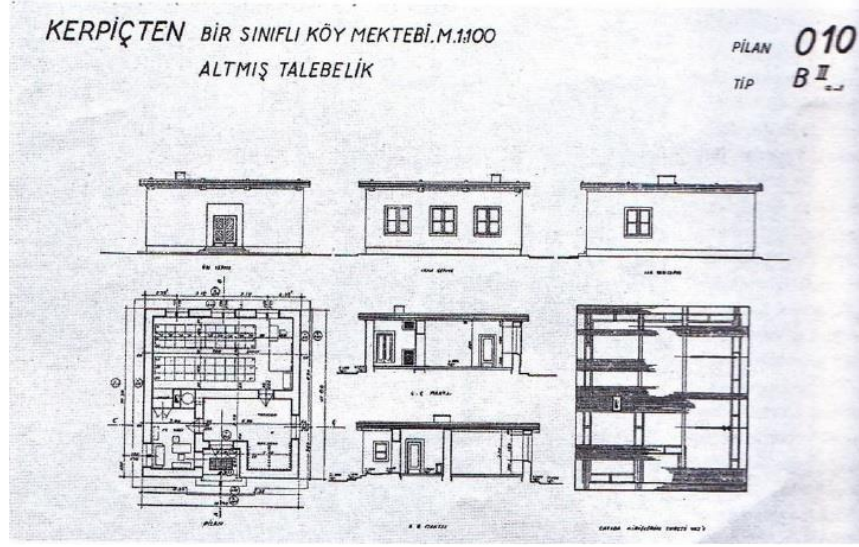
İlköğretim politikaları şekillenmeye başladıkça, 1930'lu yıllardan itibaren kırsal alanlardaki eğitim sorunları üzerinde durulmuştur. Bu durumun asıl sebebi, nüfus yoğunluğunun köylerde olmasıdır. Cumhuriyet dönemi rejimlerini destekleyecek amaçlardan biri, bütün köylerde okul inşa edilerek hem çocukları hem de köylüleri rejimin hedefleri doğrultusunda eğitmektir. Böylelikle bu dönemde farklı tip projelere göre şehir ve köylerde yoğun bir şekilde imar faaliyetleri başlamıştır. 1937 yılında "Köy Okulu Binası" isimli bir kitapta az masraflı, elverişli, sade, ucuz ve sağlam binalar yapılması gündeme gelmiştir. Böylelikle bir sınıftan oluşan köy okulu için iki tip proje tasarlanmıştır. Bir sınıflı köy okulunda, lojman ve köylülere ait bir oda tasarlandığı bilinmektedir. Okul inşası sırasında dikkat edilmesi gereken teknik bilgilerde yer almaktadır. Araziye uygun yapı malzemesi (taş, tuğla, kerpiç, ahşap vb.) mekteplerin nereye inşa edileceği ve iklim şartlarına dikkat edilmiştir.¹⁰⁷ (Çizim 1.2)

¹⁰⁴ Asım Karaömerlioğlu, 88.

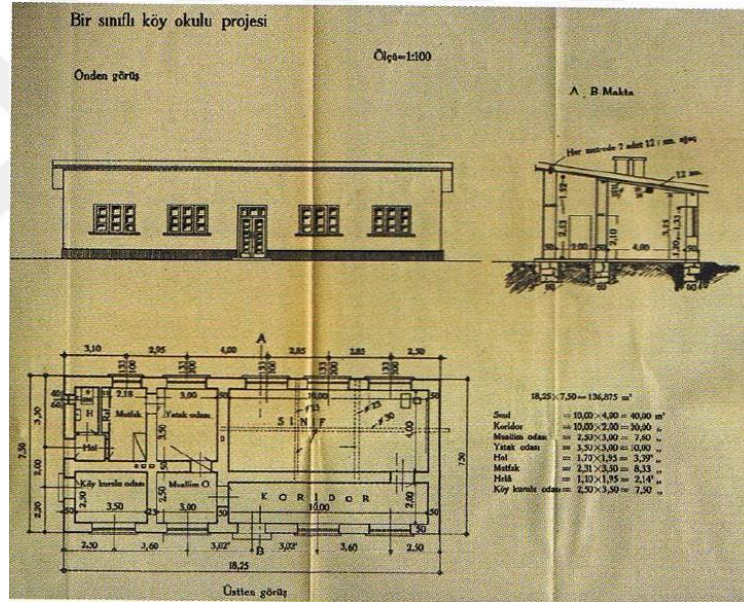
¹⁰⁵ Mehmet Şeren, Köye Öğretmen Yetiştirme Yönüyle Köy Enstitüleri, **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 28, Sayı 1, 2008, 210-211.

¹⁰⁶ Asım Karaömerlioğlu, 90.

¹⁰⁷ Fatma Nurşen Kul, Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları, **Mimarlık Dergisi: Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı** 360, 2011, 69.



Çizim 1. Bir Sınıflı Köy Mektebi Projesi (Fatma Nurşen Kul'dan)

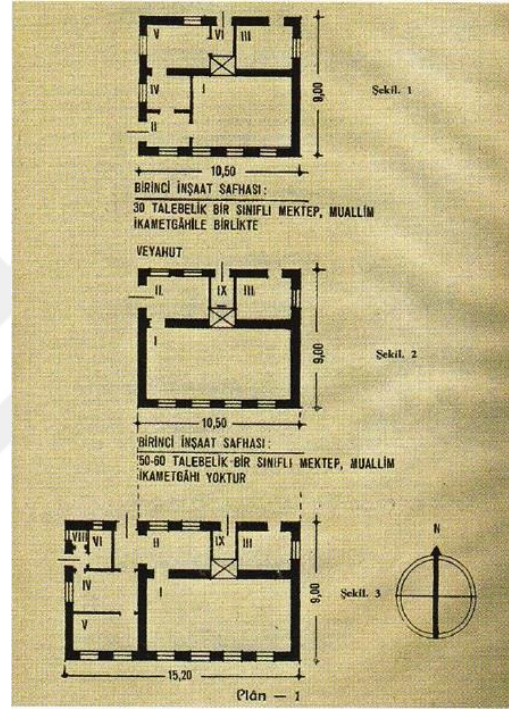


Çizim 2. Bir Sınıflı Köy Mektebi Projesi (Fatma Nurşen Kul'dan)

Maarif Vekâleti Tatbikat Bürosunda çalışmakta olan mimarlardan Margarete Schütte-Lihotzky ve eşi Wilhelm Schütte 1938 yılında Bruno Taut aracılığıyla; okul mobilyaları tasarımında uzman olmaları sebebiyle, İstanbul'a davet edilmişlerdir. Schütte-Lihotzky Türkiye'de bulunduğu sürede Sovyetler birliğindeki projelerinden yola çıkarak, tip okul projeleri tasarlamıştır.(Çizim 3.) Maarif Vekâleti tarafından görevlendirilen Schütte-Lihotzky, Anadolu köyleri için basit, uygulaması kolay, ucuza mal edilecek malzemelerden yapılacak köy okulları üzerinde durmuştur. Schütte-Lihotzky 1939 yılında yayınladığı anılarında; iklimsel, coğrafi ve ekonomik

durumların, kerpiç, tuğla, ahşap veya kesme taş vb. malzemelerle tasarlanan elastik yapı, tarzı için belirleyici olduğundan bahsetmektedir.¹⁰⁸

“Köy okullarının mimarisi, yörenin peyzajı ve köyün görünümüyle bütünüyle uyumlu hale getirmelidir. Ancak bununla beraber küçük bir yerleşimde günümüz için önemli kültürel bir merkez görevini taşıyacak olan okul yapısı, bu özelliğini ortaya çıkaracak biçimde vurgulanmalıdır. Bu anlamda da yapının formu, çatısı ya da cephesinden ziyade, asıl önemli rolü renk unsuru oynamaktadır.”¹⁰⁹



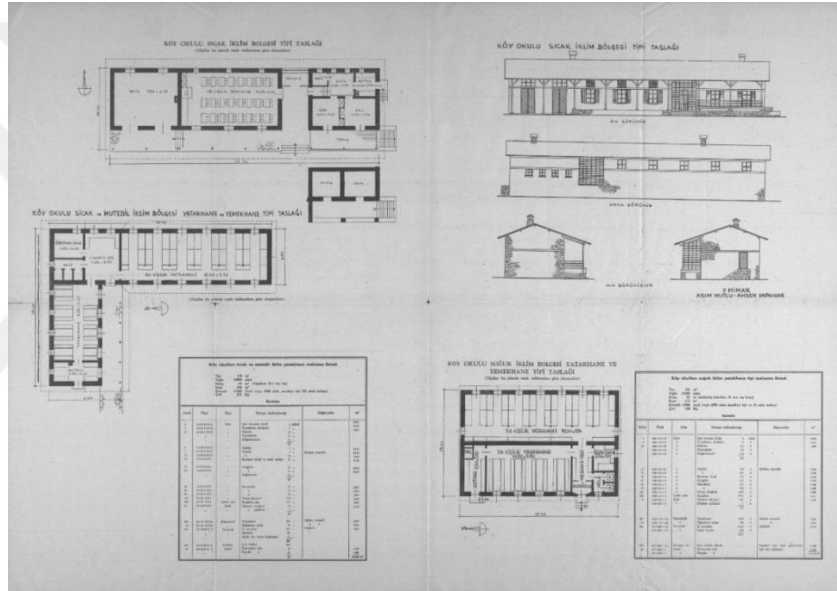
Çizim 3. G. Schütte Lihotzky tarafından köylerde inşa edilmek üzere öğretmen evi ile birlikte tasarlanan tek sınıflı köy mektepleri projeleri (Fatma Nurşen Kul'dan)

1920'li yıllarda alt yapısını oluşturan Köy Enstitüleri, 1930'lu yıllarda deneme evresini yaşayan ilköğretim politikaları, 1940 yılında Köy Enstitülerinin kurulması ile olgunluk aşamasına ulaşmıştır. Böylelikle çok sayıda okul binası inşa edilmiştir. Elde olan projeler ile yapılacak ilkokul binaları, her vilayetin köylerinde yapılacak binalardır. Bu sebeple mimarlar soğuk, sıcak iklimi göz önünde bulundurarak bir bina için bölgeye uygun üç tip proje hazırlamıştır. Mimarlar iklime göre proje hazırlarken,

¹⁰⁸ Gökalp Ceylan, Erken Cumhuriyet Dönemi Köy İlkokulu Binalarının Yeniden İşlevlendirilmesi ve İç Mekân Çözümlerinin İncelenmesi: Adatepe Köyü İlkokul Binaları Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mayıs, 2019, 23.

¹⁰⁹ Gökalp Ceylan, 23.

stil farklılıklarını, yapı malzemelerini, bölgede çalışacak elemanları ve teknik durumlara da dikkat etmişlerdir. Ayrıca tip projelerden birinde sınıf, işlik ve öğretmen evi olarak aynı çatı altında üç proje yer alır.¹¹⁰ (Çizim 4. 5. 6.- Fotoğraf 1.) Bu projelerde okulların, yağmur sularını emebilecek kumlu zeminlere, ön cephesi köy yoluna bakacak şekilde, granit veya kalker taşı, kerpiç ya da çıralı çam ağacıyla yapılması önerilmiştir. Ayrıca dere ya da deniz kumunun kireçle temelde 2+1, duvarlarda 3+1 oranında kullanılarak yapılması tavsiye edilmiştir. Ahşap malzeme kullanımında mümkün olduğunca çivi kullanılmadan zıvanalı (birbirine geçmeli) yapılması, enli tahta kullanılmaması gerektiği ve binanın etrafı, Arnavut kaldırımıyla çevrilmesi gerektiği de eklenmiştir.¹¹¹

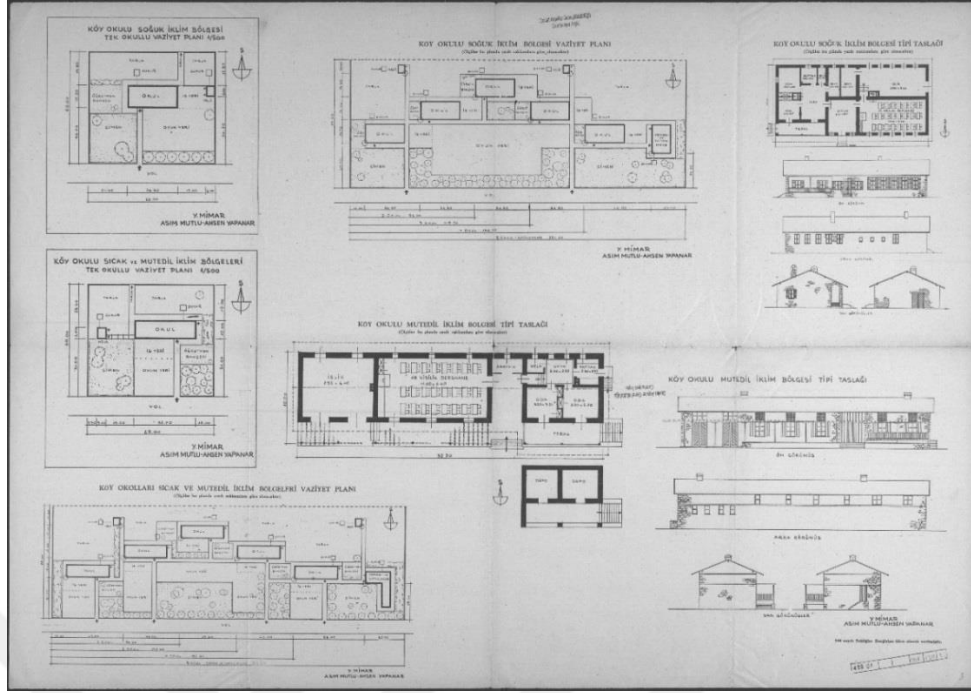


Çizim 4. Sıcak İklim bölgesinde inşa edilecek Köy okulu planları (Mimar Asım Mutlu- Ahsen Yapanar)¹¹²

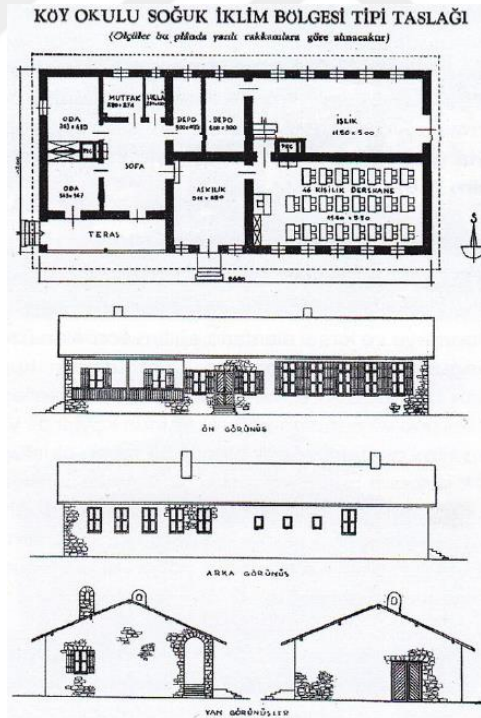
¹¹⁰ Fatma Nurşen Kul, **Erken Cumhuriyet...**, 70-71.

¹¹¹ Yıldırım Özbek, **Erken Cumhuriyet Döneminde...**, 276.

¹¹² Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Köy Halkodaları ve Köy Okullarına ait Planlar**, 490-1-0-0 Cumhuriyet Halk Partisi, 1801-1311-1, 20 Mart 2023.



Çizim 5. Soğuk İklim bölgesinde inşa edilecek Köy okulu planları (Mimar Asım Mutlllu-Ahsen Yapanar)¹¹³



Çizim 6. Mutlu ve Yapanar tarafından hazırlanan tip projelerden biri (Fatma Nurşen Kul'dan)

¹¹³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Köy Halkodaları ve Köy Okullarına ait Planlar, 490-1-0-0 Cumhuriyet Halk Partisi, 1801-1311-1, 20 Mart 2023.



Fotoğraf 1. Soğuk ilkim bölgesine uygun köy okulu, Tire Saruhanlı Köyü, 2008 (Fatma Nurşen Kul'dan)

Cumhuriyet'in çağdaş aydınları, eğitimin öncelikle köylerde başlaması gerektiğini önemsemiştir. Bu durumun en büyük etkisi Köy Enstitülerinin kuruluşu olmuştur. Köy Enstitülerinin başlıca amacı köyü kalkındırmak, köylüyü eğitmek ve öğretmenler sayesinde köylü halkını üretici seviyesine getirmektir. Çünkü köylerde okuma-yazma oranı düşüktü, Atatürk ve arkadaşları yeni rejimin ruhunu ve düşüncesini köye ulaştırma hareketini başlatmışlardır. Bu amaç doğrultusunda modern kırsal bir yaşam biçimi oluşturulmuştur.¹¹⁴Artık ilim ve fen ülkenin en ücra köşelerine kadar ulaşmıştır. Modern Türk köyleri için birer model durumunda planlanan Köy Enstitülerinden, 1946-47 öğretim yılına kadar 5447 öğretmen, 8756 eğitimci, 541 sağlık memuru mezun olabilmıştır. Köy çocukları için açılan mekteplerin sayısı, 1945 yılına kadar 380'e ulaşmıştır. 1954'te 6234 sayılı kanun ile Köy Enstitüsü adı kaldırılarak, okullar ilköğretim adıyla devam etmiştir. Böylelikle 1946 yılında Köy Enstitülerinin kaderi belirlenmiş ve kapatılmıştır.¹¹⁵

1.3. Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları

Tanzimat'tan sonra pek çok alanda meydana gelen düzenlemeler, devlette resmi dönüşümlerin başlangıcı olmuştur. Yeni bir milletin doğmasına tanıklık eden Cumhuriyet rejiminde, ülkemizin sınırlarında modernleşme projesinin, devlet tarafından uygulamaya konulduğu bilinmektedir. Batılı ve çağdaş bir Cumhuriyet yaratmak adına, her alanda devrimler yapılmıştır. Böylelikle modernleşme projesi, kamusal mekânın değişim ve dönüşümü, yeni bir ülke düzeninin ortaya konmasını

¹¹⁴ İbrahim Ortaş, Ülkemizin Kaçırıldığı En Büyük Eğitim Projesi: Köy Enstitüleri, **Pivolka**, Yıl 4, Sayı 17, 2005, 3.

¹¹⁵ Necdet Sakaoğlu, 247.

gerektirir. Bu bağlamda, Erken Cumhuriyet döneminde (1923-1950 arası) birçok öncü kamusal mekân tarzı geliştirilmiştir.¹¹⁶ Türkiye’de uygulanan mimari akımlar, Cumhuriyet tarihi boyunca özellikle ilk yıllarında Doğu-Batı ikilemi arasında kalmıştır. Bununla birlikte ulusal-evrensel, geleneksel-modern veya dindarlık-laiklik gibi ikilemlere neden olan siyasi görüşler, mimarlık alanındaki gelişmeleri etkilemiştir.¹¹⁷ Böylelikle bütün mekânsal değişimlerin amacı, öncelikle Cumhuriyet kuruluşlarının sistemini oluşturmak ve kamusal hizmetlerin tüm ülkeye ulaşmasını sağlamaktır. Bu değişimlerin önemli bir diğer hedefi, onlara yüklenen ideolojik roldür. Eskiye karşı yeninin, geleneğe karşı modernliğin yerini alması, dolayısıyla hanedana karşı Cumhuriyet rejiminin gelmesidir.¹¹⁸

Mimari üsluba baktığımız zaman, ilk dönem, Osmanlı devletinde batılılaşma çabalarına tepki olarak şekillenen ve Cumhuriyet’in ilk yıllarıyla devam eden “I. Ulusal Mimarlık” akımı 1923-1930 arası yılları kapsamaktadır. İkinci dönem 1930’lu yıllarda Cumhuriyet’in çağdaş medeniyetler seviyesine yükselmesi, ideolojik hedefler doğrultusunda uluslararası ve akılcı bir yaklaşımın kabul edilmiştir. Üçüncü dönem ise ikinci dünya savaşının psikolojik sebepleri, Avrupa’da ortaya çıkan milliyetçi akımla biçimlenen “II. Ulusal Mimarlık” olarak bilinen 1940’lı yılları kapsamaktadır.¹¹⁹

Geçmişte kullanılan mimari unsurların, değişen mimari ihtiyaca göre yorumlanmasıyla, Birinci Ulusal Mimarlık dönemi ortaya çıkmıştır. Bu akım II. Meşrutiyetin ilanı ile başlayıp, 1930’lu yıllara kadar da devam etmiştir. Ayrıca Cumhuriyet’in ilanından sonrada etkisi devam eden akım, yeni kurulan çağdaş ortamın içinde kullanım alanlarını artırmış ve gelişme göstermiştir. Böylelikle, savaş ortamından çıkmış, yoksulluk sebebiyle dış bağlantılara kapalı olan ülkede, mimari alanda ulusal bilincin gelişmesi sağlanmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık döneminde hizmet vermiş olan mimarlar, bu akımı destekleyerek, çalışmalarında bu üslubu devam ettirmişlerdir. Bu akımın en önemli mimarlarından biride Kemalettin Bey’dir.¹²⁰

¹¹⁶ Özlem Arıtan, Modernleşme ve Cumhuriyetin Kamusal Mekân Modelleri, **Mimarlık Dergisi** 342, 2008, 49-56.

¹¹⁷ Mustafa Şahin, Atatürk Döneminde Okul Mimarisi, **9. Uluslararası Atatürk Kongresi**, Amasya 2019, 1493.

¹¹⁸ Fatma Nurşen Kul, **A New Approach For Defining The Conservation Status of Early Republican Architecture Case Study: Primary School Buildings In İzmir**, Doktora Tezi, A Thesis Submitted To The Graduate School Of Natural And Applied Sciences Of Middle East Technical University, 2010, 14

¹¹⁹ Fatma Nurşen Kul, **A New Approach For...**, 16.

¹²⁰ Esra Yıldız, Özge Parlak, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları, **International Social Sciences Studies Journal**, Vol:4, Issue:24, 2018, 4931.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yoğun bir şekilde kamusal binaların inşasına başlanmıştır. Prof. Celal Esat Arseven "Türk Sanatı" adlı kitabında bu dönemi şu sözlerle anlatmıştır; *"Hemen hemen bütün mimarlar Mimar Vedat ve Kemalettin'in açtıkları çığırdan yürüdüler. Hükümet de bu hareketi teşvik etti okul, kışla ve tren istasyonu vb. bütün binaların milli üslupta yapılmasını ısrarla istedi. Hatta özel kişileri milli üslupta binalar yapmaya zorlayacak bir kanun çıkarılmasını bile istedi"*.¹²¹ 1930'lu yıllarda mimarlık dergilerinde, inşa edilecek okul binalarının estetik görünüşü ile ilgili görüşler yer almaktadır. Erken Cumhuriyet döneminde yapılan okul binalarının plan ve cephe tasarımı, Osmanlı dönemindeki inşa edilen yapıları anımsatması ve tüm resmi binalarda uygulanmış olması, okulların hükümet konaklarına benzerlikleri açısından doğru bir tutum olmadığı belirtilmiştir. Böylelikle bölgeye uygun mahalli mimari inşasının yeterli olacağı ileri sürülmüştür. Sınıfların daha sade ve aydınlık mekânlar olması, çocukların dikkatini çeken mimari unsurlardan kaçınılması gerektiği ve temizliği kolay malzemelerin tercih edilmesi tavsiye edilmiştir.¹²²

Birinci Ulusal Mimarlık döneminin, genel olarak karakteristik özellikleri daha çok cephe tasarımında yoğunlaşmıştır. İç mekânda, sadece ihtiyaçlara cevap verecek şekilde sade olarak tasarlanmış ve buna karşılık olarak cephe tasarımları abartılmıştır. Tasarımlar, kamusal yapıların türlerine göre çeşitlilik göstermektedir. Genellikle dikdörtgen plan şemasına sahip olan kamu yapıları, simetrik bir düzende tasarlanmıştır. Yapılan binaların cephelerinde hem yatay, hem de düşey bir kademelendirme mevcut olup, Osmanlı ve Selçuklu mimarisinin süsleme tekniklerinden yararlanılarak cephe elemanları kullanılıp anıtsal bir etki sağlanmıştır. İç mekân tasarımları, kamu yapılarının işlevselliğine göre farklılık göstermektedir. Örneğin; Banka binalarında daha yoğun süslemeler kullanılırken, eğitim binalarında süslemelerin daha sade kullanıldığı görülmektedir.¹²³

1930'ların sonlarına doğru modernist üslup eleştirilmeye başlanmıştır. Bu eleştirilerin öncelikle sebebi, binaların yerel ve iklim şartları dikkate alınmadan inşa edilmesi, bu sebeple de hızlı bir şekilde bozulması olarak açıklanmaktadır. 1940'lı yıllar sürecinde mimari alanda "İkinci Ulusal Mimarlık" akımı olarak adlandırılan üslup ortaya çıkmış

¹²¹ Somer Ural, Türkiye'nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık 1923-1960, **Mimarlık** 123, Sayı 12, 1974, 23., Ayşe Sıkıçakar, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi; Giriş Cepheleri Analizi, Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, 1991, 45.

¹²² Zeki Selah, Mektep Binalarında Estetik, **Mimar Dergisi**, Sayı 8, 1931, 254., Yıldırım Özbek, **Erken Cumhuriyet Döneminde...**, 277.

¹²³ Esra Yıldız, Özge Parlak, 4931.

ve Sedat Hakkı Eldem önderliğinde bu üslup tarzı geliştirilmiştir. İklim şartlarına, geleneksel mimariye, yerel malzeme kullanımına önem verilmiş ve geleneksel yapı malzemeleri modernize edilmiştir. Böylelikle Türk mimarisinde kullanılan eski üsluplar, sivil ve kırsal yapı tiplerine esin kaynağı olmuştur. Bu yıllarda etkili olan ikinci yaklaşım, Türk yapısal ve dekoratif elemanlarının kullanılması ile gelişen anıtsal Neo-klasik tarzıdır. Anıtsal Neo-klasik olarak adlandırılan yaklaşım, 1930'lu yılların ortalarından itibaren kamu binalarının resmi dili haline gelmiştir. 1940'lı yıllarda devletin gücü, otorite simgesi olarak devam etmiştir.¹²⁴

1926-27 yıllarında II. Meşrutiyet'in ilanından itibaren uygulanan, ulusal mimarlık akımları, yavaş yavaş yerini uluslararası biçimlere ve rasyonalizme bırakmıştır. Bu dönemlerde Avrupa'dan Türkiye'ye gelen, Theodore Post, Ernest Egli, Bruno Taut, Clemens Hozmeister, Herman Jansen gibi mimarlar, 1940'lı yıllara kadar ülkenin mimari alanda kalkınmasına ve modernizm düşüncesinin yayılmasına yardımcı olmuşlardır. Cumhuriyet ideolojisini özetlemek gerekirse, daha çağdaş uygarlık seviyesine ulaşılması ve her bölgede benimsenmesi istenilen bir hedef olmasıdır.¹²⁵

İlk olarak 1926 tarihli kanunla, resmi okul binaları sadece bakanlığın izni ve gönderdiği planlar doğrultusunda yapılabilirdi. Ayrıca aynı yıl, yeni ve modern okul binalarının planlanması için, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı İnşaat Dairesi kurulmuştur. Maarif müdürlüğü tarafından belirlenen planlar nüfusa, eğitim ihtiyaçlarına ve yerleşim yerlerine uygun olarak tasarlanmıştır. Karar verilen projeler, İl Özel İdaresi tarafından inşa edilmiş ve tüm inşaat giderleri halktan toplanan vergilerle karşılanmıştır.¹²⁶

Köy okullarının inşasında ise bu durum farklıdır. Köy okulları, köy halkının maddi desteğiyle birlikte, iş gücü olarak okul inşaatında görev aldıkları bir sistemle inşa edilmektedir.¹²⁷ Bu etkenler doğrultusunda, oluşturulmaya çalışılan ulusal bilinç, Cumhuriyet rejiminin toplumsal alana yerleşmesi için ilkokul binalarının tasarımına ve okulların inşasına önem verilmektedir.¹²⁸ Köy okulları ve ilkokul binalarının yapımında; kiremit, kereste, çivi gibi satın alınması gereken malzemeler, devlet tarafından karşılanmaktadır. Bütün bölgedeki köyleri okullara kavuşturmak için,

¹²⁴ Fatma Nurşen Kul, **A New Approach For...**, 20-21.

¹²⁵ Mustafa Şahin, 1495.

¹²⁶ Fatma Nurşen Kul, **Primary Schools Of İzmir (1923-1950)**, **Metu Jfa 29(2)**, 2012, 262.

¹²⁷ Fatma Nurşen Kul, **Erken Cumhuriyet...**, 67.

¹²⁸ Fatma Nurşen Kul, **Erken Cumhuriyet...**, 66.

bakanlar kurulunca ortalama 10 yıl iş süresi verilmiştir. Şehir ve kasabalardaki ilkokul binalarının yapımı, köylerde esaslara uygun şekilde yapılacaktır. İlkokulu bitiren çocukların, köylerde işe yarar meslek sahibi olmak için bölge okullarına gitmesi gerekmektedir.¹²⁹

Dönemin Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı inşaat dairesi kurulmuştur ve başına da danışman olarak Ernst Egli atanmıştır. Egli, Türkiye'ye gelişinden bir süre sonra Anadolu'yu gezmiş, ilkokul binalarının uygun maliyetli inşaat malzemelerinden taş, ahşap ve kerpiç seçerek köy okulu planları tasarlamıştır.¹³⁰ İnşaat dairesinde ilk yabancı mimar olarak çalışan Egli, 1936 yılında istifa etmiş ve kısa bir süre sonra Robert Vorhoelzer, 1938 yılında da Bruno Taut danışman mimar olarak atanmıştır.¹³¹ Egli'nin mimari anlayışı "fonksiyonların önceliğini ve malzemenin kendi coğrafyasında bulunabilirliğini" esas almıştır. Tasarımlarında, basit dikdörtgen mekânlar kullanarak işlevselliği ön planda tutmuştur. Ayrıca mekânların dışa vurumlarını düz bir cepheye dönüştürmeyi hedeflemiştir. Cephe tasarımında sadelik, düz çatı ya da teras kullanmayı tercih etmiştir. Cephedeki sadeliğe hareket katmak için, ışık gölge oyunlarından yararlanarak çıkıntılarla, giriş mekânlarında genelde kolonlarla, cepheyi yumuşatmayı amaçlamıştır. Böylelikle pencerelerde dikdörtgen form ve söveler tercih ederek, mimari bir dil oluşturduğu bilinmektedir. Sanatçı Türkiye'de çalıştığı süre boyunca önemli projeler tasarlamıştır.¹³² (Çizim 7. 8.)

¹²⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşiv (BOA), **Milli Eğitim Bakanlığı'nın Hükümet Programlarında Yer Alan Köy Okulları ve İlkokul Yapımı, Öğretim ve Öğretmen İşleri, Üniversiteler, Milli Kütüphane, Güzel Sanatlar, Beden Terbiyesi Konularında Rapor**, 30-10-0-0 Muamelat Genel Müdürlüğü, 14-81-7, 20 Mart 2023.

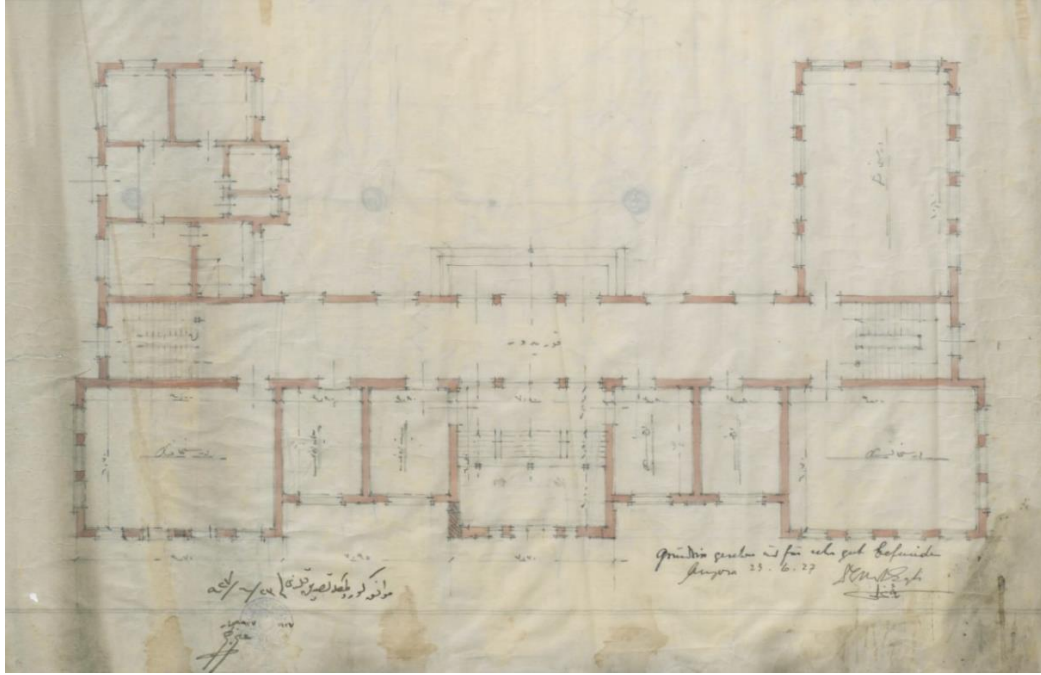
¹³⁰ Murat Erdal Dere, Murat Oral, Erken Cumhuriyet Döneminde Ernst Arnold Egli'nin Köy İlkokul Planları ve Eğitimin Önemi, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Cilt 21, Sayı 47, 2020, 253-254.

¹³¹ Fatma Nurşen Kul, **Erken Cumhuriyet...**, 67.

¹³² Murat Erdal Dere, Murat Oral, 265-266.



Çizim 7. Maarif Vekâleti tarafından 1927 yılında onaylanan bir okulun görünüşü “Muvafik görülmekle tasdik kılındı” ifadesi yer almaktadır. Mimar Ernst Arnold Egli tarafından imzalanmıştır.¹³³

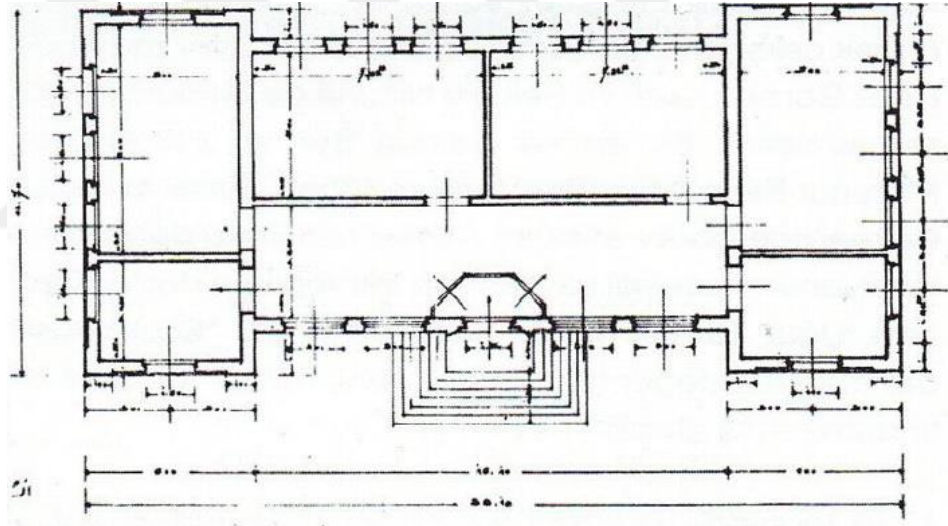


Çizim 8. Maarif Vekâleti tarafından 1927 yılında onaylanan bir okulun planı¹³⁴

¹³³ <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192965> , 12 Mart 2023.

¹³⁴ <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192965> , 12 Mart 2023.

1920'li yıllarda eğitim politikalarının düşünsel alt yapısı oluşturulmuş, 1930'lu yıllarda uygulama çalışmaları devam etmiştir. 1940'lı yıllarda eğitim reformları olgunlaşmış ve düzene girmiştir.¹³⁵ Türkiye Vakfı İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi arşivinde, Kemalettin Bey ve arkadaşları tarafından hazırlanan, çoğu ilkokul binalarından oluşan, 40 okul projesi bulunduğu bilinmektedir. Bu tip projelerin bazıları, Cumhuriyet Döneminden sonrada kullanılmış olması büyük bir ihtimaldir.¹³⁶ Şehir ve köylerdeki eğitim sorunlarının birbirinden farklı olması, farklı çözüm yollarını, farklı program ve müfredatları da beraberinde getirmiştir. Kemalettin Bey tarafından hazırlanan Edirne Karaağaç Mekteb-i İdadisi, II. Meşrutiyet Döneminde ve Cumhuriyet'in ilk on yılında köylerde uygulanan bir plan tipolojisi olmuştur. (Çizim 9. 10.) Aynı şekilde 1920'li ve 1930'lu yıllarda ülkenin genelinde Mukbil Kemal Taş'ın hazırladığı, Ankara'daki Gazi ve Latife okullarının planları uygulanan bir diğer tip proje olmuştur.¹³⁷ (Çizim 11.-Fotoğraf 2.)

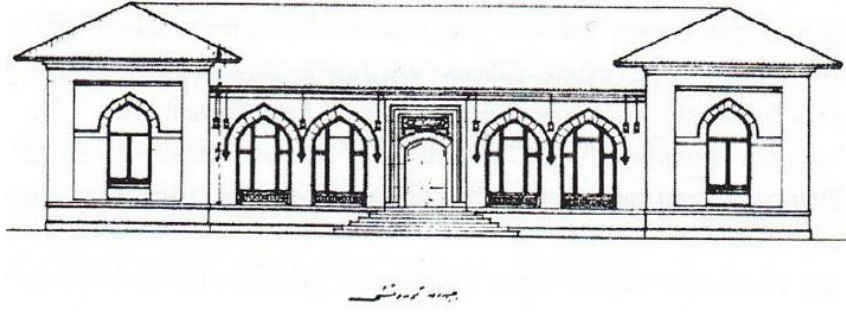


Çizim 9. Edirne Karaağaç Mektebi planı (Fatma Nurşen Kul'dan)

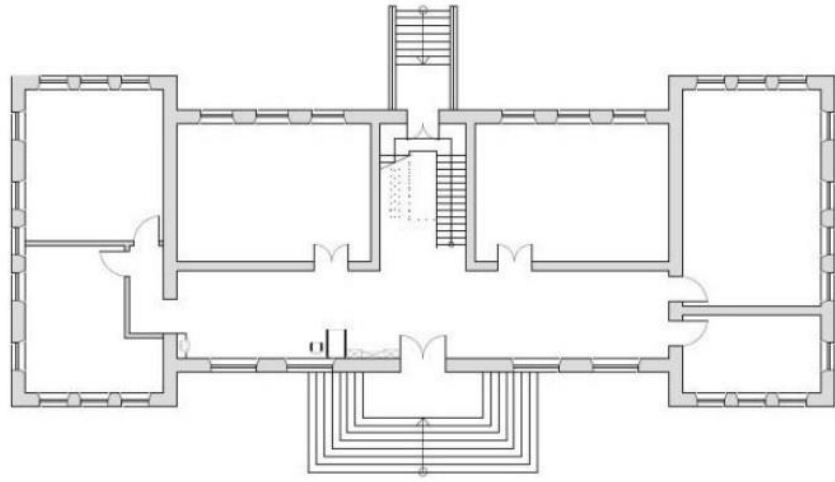
¹³⁵ Fatma Nurşen Kul, *Erken Cumhuriyet...*, 67

¹³⁶ Fatma Nurşen Kul, *Primary Schools...*, 263.

¹³⁷ Fatma Nurşen Kul, *Erken Cumhuriyet...*, 68.



Çizim 10. Edirne Karaağaç Mektebi cephe görüşünü (Fatma Nurşen Kul'dan)



Çizim 11. Ankara Gazi ve Latife okulları planı (Özge Parlak, Esra Yıldız'dan)



Fotoğraf 2. Ankara Gazi ve Latife okulları¹³⁸

Ankara'daki Gazi ve Latife okulları ile benzer tip projede inşa edilmiş başka bir okul örneği ise 1931 yılında inşa edilen Isparta ili Senirkent İlkokul binasıdır. (Fotoğraf 3.)



Fotoğraf 3. Isparta Senirkent ilkokul binası inşası¹³⁹

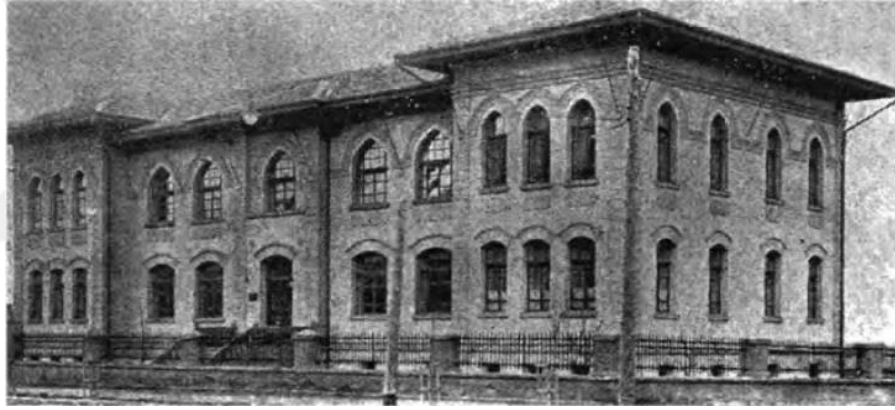
Yine benzer bir tipolojide, 1920'li yıllarda inşa edilen, Yozgat Cumhuriyet İlkokulu ve Afyon Cumhuriyet İlkokulu, Cumhuriyet rejiminin özelliklerini taşıyan önemli örneklerdendir. (Fotoğraf 4-5)

¹³⁸ <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/98298> , 12 Mart 2023.

¹³⁹ <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/119975> , 12 Mart 2023.



Fotoğraf 4. 1926 yılında inşa edilen Yozgat Cumhuriyet İlkokulu¹⁴⁰



Fotoğraf 5. Afyon Cumhuriyet İlkokulu (Sibel Bozdoğan'dan)

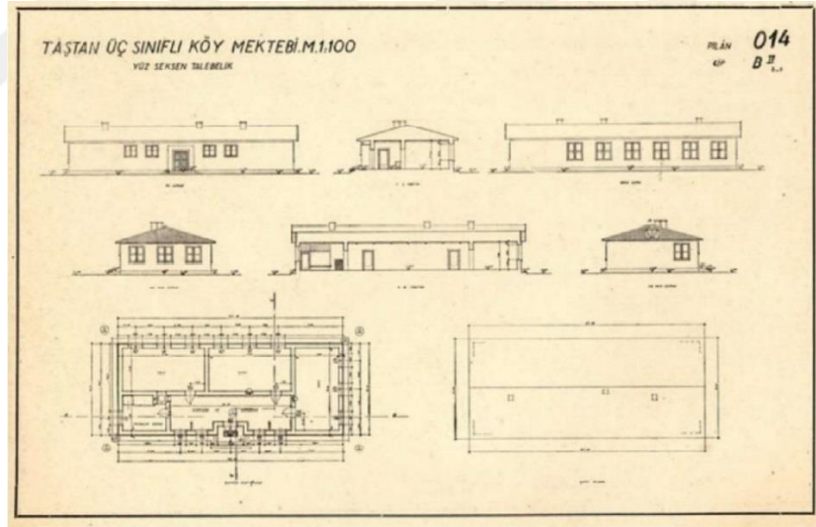
Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında, Bakanlık tarafından yapılan ilkokul sayısı sınırlıydı. Bu nedenle, okul binaları ağırlıklı olarak il merkezlerinde ve ilçelerde yer alıyordu. Böylelikle, merkezlerde yer alan okulların tipolojisi, köy okulları için bir esin kaynağı olmuştur. Elbette köy okullarının ihtiyacına cevap verecek şekilde projeler düzenlenmiştir. Projelerde malzemenin erişilebilir olması, yerel inşaat tekniklerine, malzemelerin iklim koşullarına uygun olarak tercih edilmesine ve yerel üslup anlayışına dikkat edilmiştir. Tasarımda dikkat edilecek diğer bir etken ise maddi kaynaktı. Bu sebeple yapılar basit ve kolay olmalıydı.¹⁴¹

¹⁴⁰ <http://www.yorengazete.com/100-yil-once-karacabey-83853.html> , 13 Mart 2023.

¹⁴¹ Fatma Nurşen Kul, **Primary Schools...**, 266.

Egli'nin, köy mektepleri için, planında üç farklı malzeme (taş, ahşap, kerpiç) tercih ettiğini belirtmiştik. Böylece iki ayrı proje geliştirmiş, biri tek derslikli köy okulları, diğeri ise üç derslikli köy okulları içindir. (Çizim 12.) Bu malzeme tercihlerine göre, inşa edilen tip projelere ayrıca tuvalet bölümleri ve öğretmenler için lojmanlar ilave edilmiştir. Tek derslikli köy okulları nüfusu az olan köylerde, üç derslikli köy okulları nüfusu fazla olan yerlerde inşa edilmiştir. Şehir merkezlerinde ve kasabalarda ise, beş derslikli okullar inşa edilmiştir.¹⁴² (Çizim 13.)

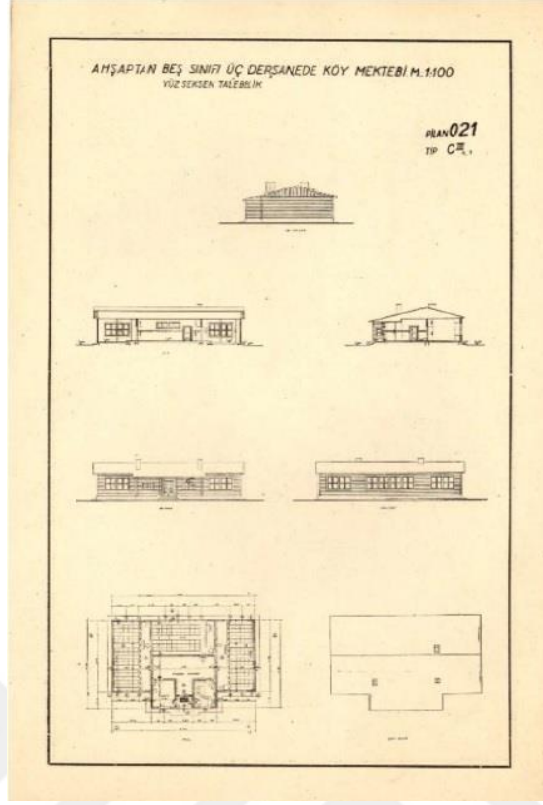
Bu konu hakkında Bozdoğan şu sözlere yer vermiştir; Nafia Vekâleti (Bayındırlık Bakanlığı), hazırlanan tip projelerde ısrar etmesine rağmen, Maarif Vekâleti okullar için yöreye özgün hazırlanmış projeler tercih ediyor. Yerel mimari üslubunun tercih edildiği ancak, tip projelerin sadece uygun inşaat malzemeleriyle, serbest olan arazilerde yapılan köy okullarını onaylıyordu. Böylelikle Cumhuriyet'in ideolojisini yansıtan köy okulları, şehrin her yerinden görülebilecek bir noktada, bir tepeye konumlanmış rahat ve ferah bir ortamda olduğunu belirtmektedir.¹⁴³ (Çizim 14.) Anadolu'nun her yerine eğitimin uzandığını ve konumunun önemini özetlemiştir.



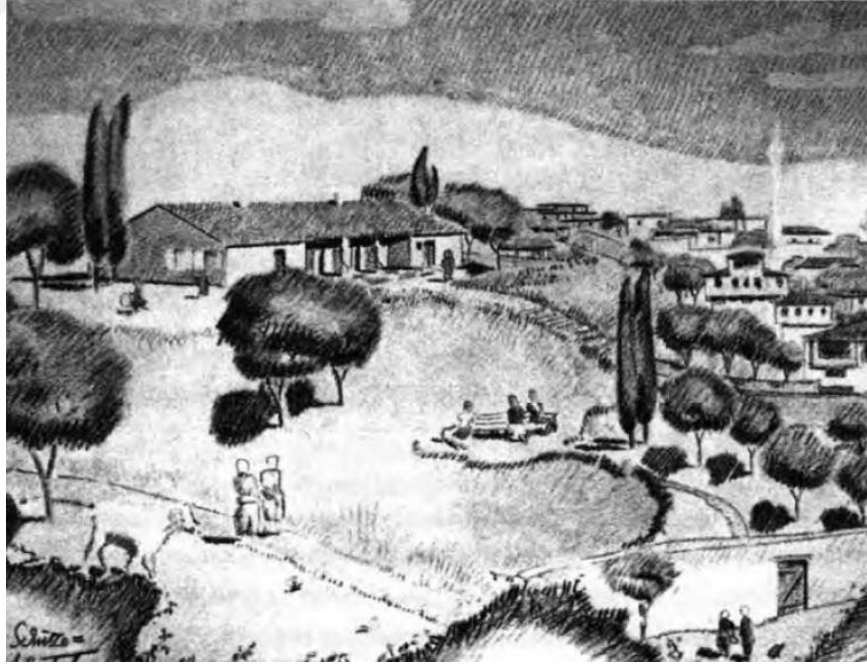
Çizim 12. Taştan yapılmış üç derslikli bir ilkokul planı (Murat Erdal Dere, Murat Oral'dan)

¹⁴² Murat Erdal Dere, Murat Oral, 266.

¹⁴³ Sibel Bozdoğan, **Modernizm ve Ulusun İnşası; Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür**, 1. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2002, 106-107.



Çizim 13. Üç derslikli beş sınıflı bir ilkokul planı (Murat Erdal Dere, Murat Oral'dan)



Çizim 14. Margarete Schütte- Lihotzky'nin Anadolu'da prototip köy okulları için yapmış olduğu çizim (Sibel Bozdoğan'dan)

Sonuç olarak, Cumhuriyet'in ilanından itibaren, Türkiye'nin tüm kurumları yenileşme faaliyetlerinin bir parçası olmuştur. Erken Cumhuriyet Dönemi ideolojisinde, kamusal mekânlarda, en iyi şekilde uygulama yoluna gidilmiştir. Ülkede eski düzenin kaldırılması, yerini Cumhuriyet'in yeni izlerine bırakmıştır. Bu açıdan binalar Cumhuriyet'in somut göstergesi konumuna gelmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Mimar Kemalettin ve Vedat Bey gibi mimarlar önemli projelere imza atmışlardır. Bu yıllarda yapılan mimari eserlerde, geleneksel üslup (Osmanlı- Selçuklu motifler) anlayışından yararlanılmıştır.

Fakat 1920'li yıllardan itibaren, ülkemize gelen yabancı mimarlarla yavaş yavaş ülke dışına açılmaya çalışılmış, Avrupa'nın mimari eserlerinden etkilenilmiştir. Böylelikle kamu yapıları kendini göstermiştir. Dönemin eğitim yapılarında özellikle, Egli ve Taut gibi mimarların çalışmaları ön plandadır. Eğitim yapıları, modernizmi benimseyen, yenilikleri içine alan bir anlayışla yapılmıştır. Yabancı mimarların önerileri doğrultusunda mekânsal ve ihtiyaca göre okul binaları inşa edilmiştir. Yeni eğitim anlayışını özümseyen yapılar, yurdun her yerinde ön plana çıkmıştır. ¹⁴⁴

¹⁴⁴ Mustafa Şahin, 1509.

İKİNCİ BÖLÜM

NEVŞEHİR'DE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM (1923-1945)

Nevşehir ili eski ve çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yaparak günümüze kadar gelmiştir. Nevşehir, Osmanlı döneminde “Muşkara” adında bir köydü. Fakat “Muşkara” 18. yüzyıl sonlarına doğru imar faaliyetleri ile “yeni kurulan bir şehir” anlamına gelen “Nevşehir” adını almıştır.¹⁴⁵ Osmanlının son dönemlerine doğru Nevşehir, Niğde iline bağlı bir kazadır. Nevşehir, Cumhuriyet’in ilanından sonra 1924 yılında, Niğde ilinin bir ilçesi olmuştur. Fakat 6249 sayılı yasa ile 1954 yılında il haline getirilmiştir. 1954 yılından sonra hızlı bir şekilde şehirleşmeye başlayan Nevşehir, 1990 yılına kadar sosyal-kültürel hareketliliğin yaşandığı bir yer olmuştur.¹⁴⁶

1915 yılında Niğde iline bağlı olan Nevşehir kazası, 4.058 haneden oluşmakta ve 20.290 kişi bulunmaktaydı. Nevşehir kazasına ait toplam hane sayısı ile ilgili çok bilgi olmasa da okul yapımı çalışmaları kapsamında, iki mahallede (eski Bekdik, İskil) 180’er hane bulunduğu belirtilmiştir. Köyler için ancak, 1916 yılına ait bilgiler mevcuttur. (Tablo 6.) Bu bağlamda köylerin toplam hane sayısı 3.729 olup, tahmini nüfus sayısı da 18.645 olduğu bilinmektedir. 1915 yılında köylerdeki mevcut durumla ilgili bilgi olmadığı için karşılaştırma yapılamamaktadır.¹⁴⁷

¹⁴⁵ İlhan Şahin, Nevşehir, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 33, İstanbul, 2007, 64.

¹⁴⁶ Emrah Şıkoğlu, Nevşehir Şehir Coğrafyası, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2017, 104.

¹⁴⁷ Mehmet Kaya, XX. Yüzyıl Başlarında Niğde Sancağının Nüfusuna Dair, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 19, 2006, 203.

Tablo 6. 1916 yılında Nevşehir'in bazı ilçelerindeki nüfus ve hane verileri

Nevşehir Kazası	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus
Narlı	510	2550
Meleköy	591	2955
İneği	483	2415
Mecan	460	2300
Tobuz	309	1545
Kolpak	108	540
Kavak	132	660
Karapınar	93	465
Çardak	61	305
Topaç	58	290
Kızılıcı	63	315
Mecan	460	2300
Civarzile	231	1155

Kaynak:(Mehmet Kaya'dan)

1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre, Nevşehir'de 6.209 erkek, 7.236 kadın olmak üzere 13.445 kişi bulunmaktadır.¹⁴⁸ 1928-1929 yılları arasında Niğde vilayetine bağlı olan Nevşehir, Mollaköy bölgesini de içine alarak 35 köyden oluşmaktadır. Bu yıllarda yapılan nüfus sayımında toplam 43.067 kişi yaşamaktadır. Bu nüfusun 19.817'si erkekler, 23.250'sini kadınlar oluşturmaktadır.¹⁴⁹ 1935 yılı sayımında Nevşehir merkezinde toplam 14.135 kişinin, köylerde ise toplam 32.317 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir.¹⁵⁰ (Tablo 7.)

Tablo 7. 1935 yılında Niğde Vilayetine bağlı kazaların nüfus verileri¹⁵¹

Kazalar Districts	Şehirde - Villes			Köyde - Villages			Yekûn - Total			Mesakî arbye K ² Superficie	Nüfus kazaları Densité
	Erkek Hommes	Kadın Femmes	Yekûn Total	Erkek Hommes	Kadın Femmes	Yekûn Total	Erkek Hommes	Kadın Femmes	Yekûn Total		
NIĞDE											
Niğde	6 563	5 744	12 307	25 721	27 403	53 124	32 284	33 147	65 431	3 280	20.0
Aksaray	4 078	4 266	8 344	34 104	36 540	70 644	38 182	40 806	78 988	5 475	14.4
Arapsun	801	909	1 710	3 814	3 992	7 806	4 615	4 901	9 516	1 088	8.0
Bor	4 399	4 937	9 336	10 713	10 963	21 676	15 112	15 900	31 012	2 285	13.6
Nevşehir	6 446	7 689	14 135	15 096	17 221	32 317	21 542	24 910	46 452	1 565	29.7
Ulukışla	1 395	1 489	2 884	6 592	6 717	13 309	7 987	8 206	16 193	1 615	10.0
Yekûn - Total	23 682	25 034	48 716	96 040	102 836	198 876	119 722	127 870	247 592	15 308	16.2

¹⁴⁸ Anonim, **20 İkteşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu**, Ankara: Ulus Basımevi, İstatistik Genel Müdürlüğü Kitabı, 1935, 25.

¹⁴⁹ Anonim, **Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı Matbuat Umum Müdürlüğü 1928-1929**, İstanbul: Devlet Matbaası, 1929, 742-743.

¹⁵⁰ Anonim, **20 İkteşrin 1935 Genel Nüfus...**, XIII.

¹⁵¹ Anonim, **20 İkteşrin 1935 Genel Nüfus...**, XIII.

1940 yılında bu sayım, şehirlerde 14.112'ye, köylerde 34.872'ye yükseldiği nüfus verilerinden öğrenilmektedir.¹⁵² Genel olarak nüfus sayımlarında anlaşıldığı üzere, Nevşehir'deki nüfusun çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Merkezde yaşayanlara göre köylerde yaşayan kişi sayısı daha fazladır. 1940 yılında Nevşehir merkeze bağlı sadece 15 köy bulunmaktadır. (Tablo 8.-9.) 1945 yılına ait nüfus sayımına göre 7.282 erkek, 8.281 kadın olmak üzere 15.563 kişi yaşamaktadır.¹⁵³

Tablo 8. 1940 yılı Nevşehir kazalarının nüfus ve köy sayısı verileri¹⁵⁴

Nahiyeler <i>Communes</i>	Erkek <i>Hommes</i>	Kadın <i>Femmes</i>	Yekûn - Total	Köy adedi <i>Nombre de villages</i>	Köy başına Ortalama nüfus <i>Population moyenne par village</i>
------------------------------	------------------------	------------------------	---------------	--	--

5. Nevşehir

Şehir-Ville	6 257	7 855	14 112	-	-
Merkez Nahiyesi <i>Commune centrale</i>	6 924	8 576	15 500	15	1 033
Acıgöl	4 769	5 069	9 838	15	656
Derinkuyu	4 434	5 100	9 534	11	867
Yekûn-Total	22 384	26 600	48 984	41	851

¹⁵² Anonim, 20 İlkteşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı, İstatistik Genel Müdürlüğü Kitabı, 1940, XXI.

¹⁵³ Anonim, 21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı, Ankara, İstatistik Genel Müdürlüğü Kitabı, 1950, 37.

¹⁵⁴ Anonim, 20 İlkteşrin 1940 Genel Nüfus..., 508.

Tablo 9. 1940 yılı Nevşehir kazalarının ve köylerin nüfus verileri¹⁵⁵

5. Nevşehir			
Şehir — Ville	6 257	7 855	14 112
Merkez Nahiyesi Communs centrale			
1. Avcılar	863	1 174	2 037
2. Alacaşar	253	284	537
3. Boğaz	168	176	344
4. Balçın	70	72	142
5. Çardak	215	219	434
6. Çat	616	799	1 415
7. Eğri kuyu	224	254	478
8. Göre	661	767	1 428
9. Gövercinlik	124	123	247
10. İcik	188	188	374
11. Kızılcın	224	242	466
12. Nar	1 087	1 418	2 500
13. Sulu Saray	511	529	1 040
14. Tuz	757	955	1 712
15. Uçhisar	965	1 381	2 346
Yekün — Total	6 924	8 576	15 500

Cumhuriyet öncesi dönemde, Nevşehir kazasında eğitim-öğretim faaliyetleri Damat İbrahim Paşa'nın öncülüğü ile gelişme göstermiştir. Damat İbrahim Paşa Külliyesi'nin içinde yer alan medrese, eğitime en büyük katkıyı sağlamıştır. Günümüzde dahi külliyenin medrese kısmı “Damat İbrahim Paşa Halk Kütüphanesi” olarak kullanılmaya devam etmektedir. Kendisi de Nevşehirli olan Lale Devri sadrazamı Damat İbrahim Paşa, şehirde başlayan imar ve iskân faaliyetlerinin yanında, eğitim kurumlarının yapımına da büyük katkı sağlamıştır.¹⁵⁶

Damat İbrahim Paşa, okumaya ve bilgi edinmeye çok önem vermiştir. İstanbul'da kitap satan esnafın bazı eserleri, değerinden çok daha ucuza alınıp, Avrupa'ya gönderildiğini öğrenince, bu eserlerin yurt dışına çıkarılmasını yasaklayıp, kitapları kendi kütüphanesine toplattırır.¹⁵⁷ Damat İbrahim Paşa Kütüphanesi, Cumhuriyet'in ilanından önce ve sonra bilgiye ulaşmakta büyük önem arz ettiği gibi yıllar boyunca halka her zaman açık olmuştur.

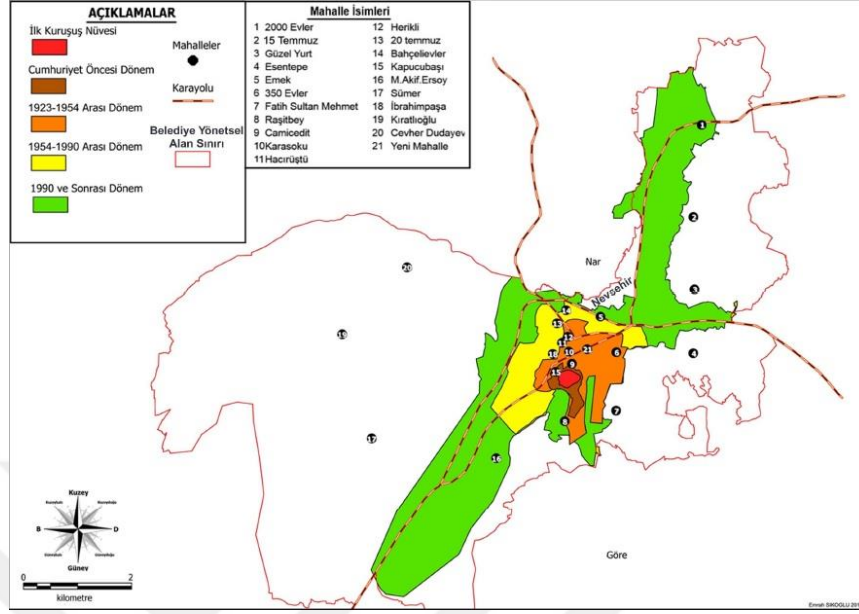
Türkiye Cumhuriyeti'nde, Cumhuriyet öncesi dönemde okullaşma oranı düşüktür. Cumhuriyet döneminde ülkenin genelinde olduğu gibi, Nevşehir ilinde de okullaşma oranı artmaya başlamıştır. Şehrin ilk yerleşim yeri kale etrafındadır ve zaman içinde büyümüştür. (Harita 1.) Böylelikle, merkezden kırsala doğru uzanan okullaşma oranları

¹⁵⁵ Anonim, 20 İlkteşrin 1940 Genel Nüfus..., 513.

¹⁵⁶ Osman Atılgan, Nevşehir Damat İbrahim Paşa Halk Kütüphanesi, Nevşehir Kültür ve Tarih Araştırmaları Dergisi, 2008, 2-3.

¹⁵⁷ Osman Atılgan, 6-7.

artmaya başlamıştır. Elbette bu artış, 1954 yılında Nevşehir'in il olmasıyla hızlı bir gelişim göstermiştir.¹⁵⁸



Harita 1. Nevşehir'in tarihi gelişim haritası (Emrah Şıkoğlu'ndan)

1963-1964 yılları arasında, Nevşehir merkezde 6 adet okul bulunmaktadır. Bunlar Cumhuriyet ilkokulu, Gazi ilkokulu, Damat İbrahimpaşa ilkokulu, İstiklal ilkokulu, 30 Ağustos ilkokulu ve 20 Temmuz ilkokulu olup günümüze sadece 2 okul gelebilmiştir. 1963-1964 yıllarında merkeze bağlı 29 belde bulunmaktadır. Bu beldelerde 1923-1945 yılları arasında inşa edilmiş 19 okul yapısı tespit edilmiştir. Fakat 2'si merkezde olmak üzere toplam 10 okul yapısı günümüze gelebilmiştir.¹⁵⁹

Cumhuriyet'e geçerken, Nevşehir merkezinde altı adet önemli okul bulunmaktadır. Bunlardan günümüze kadar gelememiş olan 1913 tarihli İstiklal İlkokuludur. İstiklal İlkokulu'nun, Cumhuriyetin ilanından sonra adı, "29 Teşrinievvel İlkokulu" (29 Ekim İlkokulu) olarak değiştirilmiştir. Ayrıca kız ve erkek öğrencilerin birlikte okuması suretiyle, karma eğitime geçilmiştir. Bu yıllarda 3 sınıflı bir okul olan İstiklal İlkokulu, 1930'lu yıllarda çıkan bir yangında büyük hasar almıştır. Bu sebeple burada öğrenim gören öğrenciler, 1934 tarihinde yapılmış olan Damat İbrahim Paşa İlkokuluna nakledilmişlerdir. Nevşehir'in 1954 yılında il olmasıyla birlikte, şehirdeki bütün okullarda büyük bir onarım faaliyetine başlanmıştır. 1956 yılında Nevşehir Valisi

¹⁵⁸ Emrah Şıkoğlu, 118.

¹⁵⁹ Anonim, **İlköğretim Genel Müdürlüğüne Bağlı Şehir, Kasaba Köy İlkokulları ve Bu Okullara Ait Bazı Bilgiler**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1966, 421.

Hilmi Dağcıoğlu tarafından, eğitim-öğretim yapılan bu eski okul yıktırılmış ve yerine yeni bir okul inşa ettirilmiştir.¹⁶⁰ (Fotoğraf 6.) Merkezde yer alan diğer okul binası ise, 1923 yılında inşa edilen Cumhuriyet İlkokuludur. Böylelikle merkezde Cumhuriyet ideolojisini yansıtan İstiklal ilkokulu, Cumhuriyet ilkokulu ve Damat İbrahim Paşa ilkokulu kentin önemli simgelerini oluşturmaktadır.



Fotoğraf 6. İstiklal İlkokulu öğretmen ve öğrencileri (Mehmet Kılıç'dan)

Cumhuriyet döneminde, ilk olarak yapılaşma faaliyetleri merkezlerde başlamış, daha sonra kırsal kesimlerdeki ihtiyaçlar doğrultusunda devam etmiştir. Cumhuriyet dönemine kadar Nevşehir'deki eğitim-öğretim faaliyetleri medreseler tarafından sağlanmaktaydı. Halktan yeni okulların açılması yönünde istekler gelmekteydi. Ekonomik durumu iyi ve nüfusu fazla olan köylerde, çocukların merkeze gitmemesi için okul yapım faaliyetlerine girişilmiştir. Köy okullarında en büyük ihtiyaçlardan biride, kitapları öğrencilere ulaştırmak olmuştur. Dewey, Türkiye'ye ziyareti sırasında, köylerde çocukların ve ailelerin kitaplara ulaşması için gezici kütüphanelerin olması gerektiğini vurgulamıştır. Nevşehir özelinde bu uygulamanın gerçekleştiğini görmekteyiz.

1943 yılında Nevşehir'in Ürgüp ilçesinde bulunan, Tahsin Ağa kütüphanesinde görevli Mustafa Güzelgöz, kütüphaneye gelip giden çocuk sayısının az olduğunu fark

¹⁶⁰ Mehmet Kılıç, Nevşehir İstiklal İlkokulu'nun Tarihçesi, **Avanos ve Çevresi Kültür- Tarih Araştırmaları (AVKÜTA)**, Ocak 2021.

etmiştir. Merkezde okula giden çocuklar bu kütüphaneden yararlanabiliyordu. Fakat köylerdeki çocukların istedikleri zaman kitaplara ulaşma imkânı yoktu. Bu sebeple Mustafa Güzelgöz, köylerin durumunu yakından gözlemlemiştir. Kütüphaneyi onlara götürmenin bir yolu olması gerektiğini düşünerek, aklına bir fikir gelmiştir.¹⁶¹ Marangoza sipariş vererek sandık şeklinde iki kasa yaptırıp, içine de kitapları koymuştur. Kiraladığı eşekler ile kitapları ödünç olarak vermek için, köyden köye dolaşarak, köy çocuklarına kitapları ulaştırmıştır. Mustafa Güzelgöz, dönemin Kaymakamından aldığı destek ile toplam 36 köye kitap dağıtmıştır. Böylece herkes tarafından tanınan kitapların ulaşmasında büyük çaba gösteren Mustafa Güzelgöz'ün adı “Eşekli Kütüphaneci” olarak bilinmektedir.¹⁶² (Fotoğraf 7.)



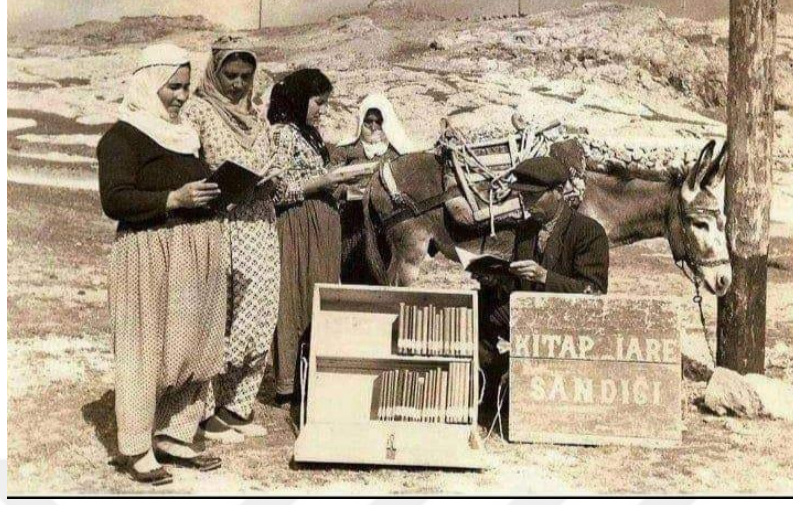
Fotoğraf 7. Gezici Kütüphane Servisi (Asım Durusu'dan)

Zamanla bölgede, kütüphaneler için kitap yardımı başlamıştır. Ayrıca köy halkının boş vakitlerini kahvehanelerde geçirmesinden dolayı, ilgilerini kütüphaneye çekmek çokta kolay olmamıştır. Erkeklerin ayağına kadar kütüphane gelmişti ama okur- yazar oranı düşüktü, kadınların da kitaplarla tanışması gerekiyordu. Sadece çocuklar için değil, erkekler ve kadınlar için de gezici kütüphanelerin yeri önemlidir. Kadınların el

¹⁶¹ <https://www.zdergisi.istanbul/makale/esekli-kutuphaneci-mustafa-guzelgoz-630> , 27 Mart 2023.

¹⁶² Fakir Baykurt, Eşekli Kütüphaneci, 1. Basım, İstanbul: Literatür Yayınları, 2000, 47-50.

becerileri gelişmeliydi, bu sebeple, kütüphanede belirli günlerde dikiş-nakiş kursları almaktaydılar.¹⁶³ (Fotoğraf 8.)



Fotoğraf 8. Kadınların Gezici Kütüphanelerinden yararlanması (Yaşar Tavsamaz'dan)

Mustafa Güzelgöz'ün başlatmış olduğu bu gezici kütüphane serüveni, her bölgede yavaş yavaş faaliyet göstermiştir. Cehaleti yenmek, milleti okutmak için 5 eşek, 3 at, 2 katır teşkilatı kurarak 100 bin cilt köylerde, 50 bin cilt merkezde olmak üzere elden ele dolaşan 150 bin kitap oluşturmuştur. Yani her bölgenin belirli sayıda gezici kütüphanesi var diyebiliriz. (Fotoğraf 9.)



Fotoğraf 9. 1960'lı yıllarda farkı bölgelerde görevli Gezici Kütüphaneler (Asım Durusu'dan)

Araştırmalarımız kapsamındaki, Nevşehir merkezine bağlı olan köylerde herhangi bir kütüphaneye rastlanmamıştır. Bu sebeple, köylere kitapların gezici kütüphaneler sayesinde ulaştığı kanısına varabiliriz.

¹⁶³ <https://www.zdergisi.istanbul/makale/esekli-kutuphaneci-mustafa-guzelgoz-630> , 27 Mart 2023.

Şehirler, kültürel faaliyetlerin doğması ve gelişmesine yardımcı olan yerlerdir. Bu bakımdan şehirler, kırsal yerleşim yerlerinden ayrılmaktadır. Kırsal yerleşim yerlerinin, bu alandaki ihtiyacını şehirler karşılamaktadır. Çünkü kırsal yerleşmeler, çeşitli kültürel faaliyetleri karşılayabilecek güçte değildir.¹⁶⁴ Şehirleşme çabaları kırsal bölge ve kentte farklı nüfus oranıyla karşımıza çıkmaktadır. (Tablo 10.)

Tablo 10. Nevşehir ilinde yıllara göre kır-kent nüfusu ve artışı (1935-1950)

	Toplam Nüfus	Kır Nüfusu	Şehir Nüfusu
1935 Artış Hızı	114.695	100.560	14.135
%	100	88	12
‰	-	-	-
1940 Artış Hızı	121.902	107.790	14.112
%	100	88	12
‰	12.6	14.4	-0.3
1945 Artış Hızı	131.582	116.019	15.563
%	100	88	12
‰	15.9	15.3	20.6
1950 Artış Hızı	145.337	130.283	15.054
%	100	90	10
‰	20.9	24.6	-6.5

Kaynak: (Mustafa Kemal Öztürk'den)

Sonuç olarak, Nevşehir'de Erken Cumhuriyet dönemiyle ilgili tam anlamıyla bir kaynak bulunmamaktadır. Bunun sebebi, Nevşehir'in 1954 yılına kadar Niğde iline bağlı bir kaza olmasıdır. 1954 yılında 6249 sayılı yasayla, il olması sebebiyle imar çalışmalarında artış görülmektedir. Araştırma kapsamında, Nevşehir merkezinde bulunan Cumhuriyet dönemine ait 3 ilkokulun varlığı söz konusudur.¹⁶⁵ Tarihsel gelişimi, doğal oluşumları, yer altı şehirleri ve geleneksel dokusuyla bir bütünlük içerisinde olan Kapadokya bölgesinin, ana yerleşim alanı Nevşehir'dir. Çalışma kapsamında birbirine yakın coğrafi konumlarda bulunan Göreme, Uçhisar ve Ortahisar beldeleri, kentsel doku ve mimari karakteristik özellikleri her ne kadar değişiklik gösterse de¹⁶⁶ temelde birbirine benzemektedir. Böylelikle yöresel üslubun ve yapım tekniklerinin hâkimiyeti söz konusudur. Merkeze bağlı Göreme, Uçhisar, Ortahisar,

¹⁶⁴ Emrah Şıkoğlu, 117.

¹⁶⁵ İstiklal İlkokulu (günümüze gelememiştir.), Cumhuriyet İlkokulu, İbrahim Paşa İlkokulu.

¹⁶⁶ Neslihan Özcan Abdik, Kapadokya Yöresindeki Yerleşim Alanlarının Mimari Nitelikleri Bağlamında İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri 2013, 23.

Sulusaray, Göre, at, ardak ve Basansarnıç köy ve beldelerinde yapılan araştırma sonucu toplam 10 okul tespit edilmiştir. Tespit edilen 10 okul kronolojik sıraya göre katalog kısmında tanıtılmıştır. Eserlerin tanıtılmasında güncel çizim ve fotoğraflardan yararlanılmıştır.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

3.1. Cumhuriyet İlkokulu

Cumhuriyet ilkokulu, Nevşehir il merkezinde, Karasoku mahallesinde bulunmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında 1923 tarihinde ilkokul olarak inşa edilmiş olup, 1983 yılından itibaren Öğretmenevi olarak faaliyet göstermiştir. Günümüze kadar Öğretmenevi olarak kullanılan okul, 2023 yılında restorasyona girmiştir. Geniş bir bahçe ortasına konumlanmış olan yapı, doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Bodrum kat, zemin kat ve birinci kat olmak üzere iki katlı olarak, düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. (Fotoğraf 10.) Yapının üst örtüsü kırma çatıdır.

Yapının bahçesine, güneydeki yuvarlak kemerli kapıdan giriş sağlanmaktadır. Kapı çift kanatlı, demir döküm kanatlarla örtülmüştür. Yuvarlak kemerli kapı kesme taştan yapılmış ve düz sövelidir. Yuvarlak kemer, sarı renkli yöre taşı ve daha koyu olan kesme taşın, ritmik dizilimiyle örülmüştür. Kapının dış bordür yüzeyi, günümüzde küçük bir bölümü gelebilmiş stilize palmet motifleri ile süslenmiştir. Bu kapının hemen üstünde iki adet kitabe yer almaktadır. Yuvarlak kemerli kapının üzerindeki mermer levhada, “Öğretmenevi” hemen bu kitabenin üzerinde orijinal Osmanlıca kitabede ise “Cumhuriyet Mektebi” yazmaktadır. Ayrıca kapı üzerindeki kitabede, yapının tarihini vermektedir. Kitabede hicri olarak inşa tarihi “1341-1344” yazmaktadır. Bu tarihten anlaşıldığı üzere yapının “H. 1923-1926” tarihlerinde inşa edilmiştir. (Fotoğraf 11.) Kapı açıklığını örten çift kanatlı demir kapının orijinal olduğu düşünülmektedir. Tam tarihi bilinmeyen kapının eski fotoğrafı bu düşünceyi destekler niteliktedir. Süsleme olarak merkezde çiçek ve geometrik formlar tercih edilmiştir. (Fotoğraf 12.) Bahçe kapısından girdikten hemen sonra 12 basamaklı taş merdiven ile çıkılmaktadır. Yapının giriş kısmı bahçe kapısı ile aynı aksta düzenlenmiştir.(Fotoğraf 13.)

Yapının biri güney cephenin ortasına, diğeri de kuzey cephenin ortasına konumlanmış iki ayrı giriş kapısı bulunmaktadır. Güney cephe kısmının batısında, yapıya bitişik olarak inşa edilmiş tek katlı ve kırma çatılı bir müştemilat yer almaktadır. Müştemilat, okul binası ile aynı benzerlikte olup düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Dört basamaklı, anıtsal olmayan dikdörtgen formlu, demir kapıdan giriş yapılmaktadır. **(Fotoğraf 14.)** Okula giriş güney cephedeki, sekiz basamaklı taş merdivenle sağlanmaktadır. Bu merdivenin her iki yanında birer adet çeşme bulunmaktadır. **(Fotoğraf 15.)** Çeşmelerin her ikisi de birbirinin aynısı olarak tasarlanmıştır. Çeşmelerin üst kısımda yer alan tepelik bölümlerinin birinde “Gazi Mustafa Kemal Paşa Çeşmesi” diğerrinin tepeliğinde ise “Türkiye İstiklal Çeşmesi” yazmaktadır. **(Fotoğraf 16. 17.)** Her iki çeşme de 1923 yılında yapılmıştır. Hemen Cumhuriyetin ilanından sonra inşa edilmişlerdir. Mermer malzemeden yapılmış çeşmeler, iki katlı kaide üzerine oturmakta olup, dor tarzında sütunlar tepeliği taşımaktadır.¹⁶⁷

Yapının bodrum katı dikdörtgen formlu olup, tek mekândan oluşmaktadır. **(Çizim 15.)** Bodrum kata giriş, yapının doğu cephesinin kuzeyinde yer alan, dikdörtgen formlu demir kapıdan sağlanmaktadır. **(Fotoğraf 18.)** Giriş kısmında, üç basamaklı taş bir merdiven bulunmaktadır. **(Fotoğraf 19.)** Mekânın tavanı, doğu-batı doğrultuda üç adet taşıyıcı betonarme kiriş ile düz olarak yapılmıştır. **(Fotoğraf 20.)** Zemin beton kaplama olup, duvarlar çimentolu bir harç ile sıvanmış, fakat günümüzde sıvalarda büyük oranda dökülmeler oluşmuştur. Bu alan sadece doğu duvarına açılmış, dikdörtgen formlu, demir doğramalı bir pencere ile aydınlatılmıştır. **(Fotoğraf 21.)** Günümüze kadar bu mekân depo olarak kullanılmıştır.

Genel olarak doğu-batı doğrultuda uzanan okulun, kuzey ve güney yan kanatları ön ve arka cepheden taşırılarak “I---I” tipi plan tasarımı oluşturulmuştur. Yapının zemin kat yerleşim alanına, güney ve kuzeyden giriş yapılmaktadır. Güneydeki kapı açıklığının çıkışında sekiz basamaklı, kuzeydeki kapı açıklığının çıkışında, iki basamaklı taş merdiven ile çıkış sağlanmaktadır. Güneydeki yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu kapının üzerinde, sarı renkli mermer kitabe, **(Fotoğraf 22.)** kuzeydeki yuvarlak kemerli kapının üzerinde ise yeşil mermer kitabe yer almaktadır. **(Fotoğraf 23.)** Bu her iki kitabede de, Osmanlıca harflerle ana bahçe kapısındaki gibi “Cumhuriyet Mektebi” yazmaktadır. Bu yazının hemen altında ise hicri tarihle 1342/ H. 1923 tarihi yer

¹⁶⁷ Ayşe Budak, Cumhuriyet İdeolojisinin Simgeleştirilmesi: Nevşehir Örnekleri, **II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu**, Mayıs 2016, 171-172.

almaktadır. Her iki kapının yuvarlak kemeri de, sarı renkli yöre taşı ve daha koyu kesme taşın, ritmik dizilimiyle oluşmaktadır.

Güneydeki kapı girişinde, doğu-batı doğrultusunda uzanan, dikdörtgen hol alanına geçilmektedir. (Çizim 16.) Bu mekânın zemini laminant parke ile kaplanmıştır. Ayrıca mekân çift kanatlı, ahşap camekândan, başka bir uzun koridora açılmaktadır. (Fotoğraf 24.) Zemin kat planına göre, güney cephe ve kuzey cephe girişleri aynı aksta yapılmıştır. Mekân, üst kata çıkış merdiveni ve zemin kat mekânlarına ulaşım sağlayan giriş koridoru niteliğindedir. Ayrıca kuzey cephedeki giriş kapısı da, ilk olarak dikdörtgen bir alana açılmaktadır. (Fotoğraf 25.) Bu açıklıktan geçtikten sonra, ahşap kapılı camekânlı bölümden, bu hol mekânına bağlanmaktadır. (Fotoğraf 26.) Aynı zamanda mekânın güney batısındaki merdiven altında, bir depo alanı olarak düzenlenmiş mekân yer almaktadır.

Koridor kısmından, doğu cephede yer alan doğu-batı doğrultuda “T” formulu planlanmış bir mekâna girilmektedir. Mekânın zemininde laminant parke kaplama ve tavanda ahşap lambri malzeme tercih edilmiştir. (Fotoğraf 27.) Bu mekânın aynı yatay düzlem ve formda, kuzey duvarına beş adet, güney duvarına dört adet ve doğu duvarına açılmış beş adet, düz lento ve söveli, dikdörtgen formulu pencere açıklığı ile aydınlık sağlanmaktadır. (Fotoğraf 28.) Bu alanın güneydoğu köşesinde, ahşap camekân ile ayrılmış ofis mekânı yer almaktadır. Ofisin güney duvarında, yuvarlak kemerli bir niş içine açılmış, bir adet pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 29.) T planlı mekanda, batı köşede daha önce resepsiyon için kullanılan bir alan (Fotoğraf 30.) ve bu mekânın kuzeybatı köşesinde, camekanlı bölümle ayrılmış mescit mekânı yer almaktadır. (Fotoğraf 31.)

Giriş hol kısmının kuzeyinde, bir tuvalet mekânı bulunmaktadır. Tek kabinden oluşan dikdörtgen planlı mekânın zemini ve duvarları fayans malzeme ile kaplıdır. Bu mekânın hemen yanında, erkekler için ayrılmış, bir tuvalet bölümü daha bulunmaktadır. Kuzey-güney doğrultuda, dikdörtgen planlı olarak düzenlenmiş olan bu bölümde, dört adet tuvalet kabini mevcuttur. (Fotoğraf 32.) Giriş holünün güney batısında, tuvalet mekânlarının tam karşısında iki ayrı mekân bulunmaktadır. Doğubatı doğrultuda dikdörtgen planlı mekân, muhasebe bürosu olarak kullanılmıştır. Güney duvarında bir pencere açıklığı vardır. Güneybatı köşede yer alan diğer mekân ise depo olarak kullanılmıştır. Bu her iki mekânın arasından yapının güneybatı köşesine bitişik olarak inşa edilen, lokal mekânına dışardan giriş olduğu gibi, iç mekân

koridorundan da bir giriş sağlanmaktadır. Kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen planla düzenlenmiş olan lokal mekânının, zemini karo mozaik kaplama, duvarları kesme taş üzerine sıva, tavanda ise ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. (Fotoğraf 33. 34.) Lokal mekânında aynı aksta ve formda batı duvarında beş adet, güney duvarında dört adet, doğu duvarında dört adet olmak üzere toplamda on üç adet dikdörtgen formlu pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır.

Yapının batı köşesinde, koridorun sonunda, güney-kuzey doğrultuda dikdörtgen planlı kafeterya yer almaktadır. (Fotoğraf 35.) Aynı yatay aksta ve formda, batı duvarında üç adet, kuzey duvarında iki adet olmak üzere beş dikdörtgen formlu pencere ile aydınlatılmıştır. Mekânın içerisinde, doğu duvarındaki yuvarlak kemerli, çift kanatlı ahşap kapıdan, mutfaka geçiş yapılmaktadır. (Fotoğraf 36.) Mutfak kuzey duvardaki, dikdörtgen formlu bir pencere ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 37. 38.) Binanın zemin katına baktığımızda, genel olarak iç mekân zeminin de laminant parke, tavanda ahşap lambri ve duvarlarda ahşap panel kaplama malzemeleri tercih edilmiştir. Yer yer sıva ve fayans malzemelerinin kullanıldığı alanlar da mevcuttur. (örn: mutfak, tuvalet)

Yapının birinci kat planına baktığımız zaman, doğu-batı doğrultuda uzanan yerleşim mekânları simetrik olarak yerleştirilmiştir. Birinci kata, zemin kat koridorunun kuzeyinde yer alan mermer kaplamalı döner merdivenlerden ulaşılmaktadır. (Fotoğraf 39.) Merdivenlerden doğu-batı doğrultuda uzanan bir koridora ulaşılır. (Fotoğraf 40-41) Mekânlara geçiş bu koridor ile sağlanmaktadır. (Çizim 17.) Koridorun, batı duvarında bir adet yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu pencere açıklığı yer alır. (Fotoğraf 42.) Zemin malzemesinde, laminant parke tercih edilmiştir.

Birinci kat planında misafirler için odalar yer almaktadır. Koridorun doğu tarafından altı adet odaya giriş yapılmaktadır. Doğu kanattaki kuzey ve güneydeki mekânlar aynı düzenlemeye sahiptir. Kuzeydoğu ve Güneydoğu odalarının, giriş kapısının doğu tarafında dikdörtgen formlu banyo alanları mevcuttur. Kuzeydoğu odanın kuzey duvarı üç, doğu duvarı üç yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 43.) Güneydoğu odanın, güney duvarı üç, doğu duvarı iki yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 44.) Doğu duvardaki pencerelerden biri depolama alanına aittir. Koridorun kuzey cephesinde diğerlerinden daha küçük, iki ayrı oda bulunmaktadır. Odaların her ikisi de dikdörtgen planlıdır. Odalardan birinin kuzey duvarına açılmış iki pencere yer almaktadır. (Fotoğraf 45.) Bu oda içerisinde bir de banyo mekânı yer almaktadır.

(Fotoğraf 46.) Merdivenlerden çıkışta hemen doğu tarafta yer alan odanın ise kuzey duvarına açılmış bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Odanın giriş kapısının sağında, banyo mekânı yer almaktadır. (Fotoğraf 47.)

Güney cephede ise diğerlerinden daha küçük iki ayrı oda mevcuttur. Bu mekânlardan güneydoğu tarafta kalan oda, doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Odanın güney cephesine açılmış bir yuvarlak kemerli, kare formlu pencere bulunmaktadır. Odanın giriş kapısının hemen batısında, banyo mekânı yer almaktadır. (Fotoğraf 48.) Güneybatı yönünde kalan oda ise doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlı olup, güney duvarına açılmış bir yuvarlak kemerli, kare formlu pencere ile aydınlatılmıştır. Odanın giriş kapısının hemen doğusunda, banyo mekânı yer almaktadır. (Fotoğraf 49.) Birinci kata çıkış merdivenin tam karşısına gelen, güney cephedeki oda, güneyden açılmış bir yuvarlak kemerli, kare formlu pencere ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 50.)

Birinci kat planındaki mekânlar, simetrik olarak aynı düzenlemeye sahiptir. Koridorun batı tarafında odalara giriş sağlayan altı adet kapı bulunmaktadır. Batı kanattaki kuzey ve güneydeki mekânlar aynı düzenlemeye sahip olup doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Kuzeybatı ve Güneybatı odalarının, giriş kapısının doğu tarafında dikdörtgen formlu banyo alanları mevcuttur. Kuzeybatı odanın kuzey duvarı üç, batı duvarı bir yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 51.) Güneybatı odanın ise güney duvarında üç, batı duvarı bir yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 52.) Giriş kapılarının hemen arkasında küçük alanlar mevcuttur.

Kuzey cephede diğerlerinden daha küçük iki ayrı oda mevcuttur. Bu mekânlardan kuzeybatı tarafta kalan oda, kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Kapı girişinin arkasında küçük dikdörtgen bir alan bulunmaktadır. Odanın kuzey cephesine açılmış bir yuvarlak kemerli, kare formlu pencere bulunmaktadır. Odanın doğusundan açılmış bir kapı ile banyo alanına geçiş sağlanmaktadır. (Fotoğraf 53.) Banyo alanı kuzey cephede yer alan, yuvarlak kemerli, kare formlu pencereyle aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 54.) Merdivenlerden çıkışta hemen batı tarafta yer alan odanın ise kuzey duvarına açılmış bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Odanın giriş kapısının solunda, banyo mekânı yer almaktadır. (Fotoğraf 55.)

Güney cephede diğerlerinden daha küçük iki ayrı oda mevcuttur. Her iki mekânda simetrik düzenlemeye sahiptir. Güneybatı tarafta kalan oda doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Odanın güney cephesine açılmış bir yuvarlak kemerli, kare

formlu pencere bulunmaktadır. Odanın giriş kapısının sağında banyo mekânı yer almaktadır. (Fotoğraf 56.) Güneydoğu tarafta kalan oda ise doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Odanın güney cephesine açılmış bir yuvarlak kemerli, kare formlu pencere bulunmaktadır. Odanın giriş kapısının hemen batısında, banyo mekânı yer almaktadır. (Fotoğraf 57.) Her iki odanın da kapı arkasında küçük dikdörtgen bir alan mevcuttur. Birinci katın güney cephesinde, orta aksta kalan pencerelerin kemeri, sarı renkli yöre taşı ve daha koyu olan kesme taşın, ritmik dizilimiyle örülerek cephe hareketlendirilmiştir. Ayrıca kuzey cephedeki giriş kapının üzerinde yer alan pencerede daha geniş tutulmuş olup, aynı düzenleme mevcuttur.

Bunların dışında yapının cephelerinde yer yer devşirme malzeme kullanılmıştır. Yapının batı cephesinin, kuzey ve güney köşelerinde, aynı aksta birer adet devşirme taş bulunmaktadır. Güneydeki taşın yüzeyi sade ve yazısızdır. Kuzeydeki taşın yüzeyinde ise Grek alfabesi ile yazılmış sekiz satırdan oluşan yazı yer almaktadır. Fakat yazı tahribat sebebiyle okunamamaktadır. Batı cephenin güneyinde subasman seviyesinin üstünde bir adet yöreye ait “Esbelli” taşı olarak bilinen sarı renkli devşirme taşı bulunmaktadır. (Fotoğraf 58. 59.) Kuzey cephe giriş kapısının hemen batısında Grek alfabesi ile yazılmış tek sözcüklü devşirme taş malzeme yer almaktadır. (Fotoğraf 60.) Doğu cephe ile güney cephenin kesiştiği noktada subasman seviyesinde etrafı silme kuşağı ile çevrelenmiş yazısız beş adet devşirme malzeme kullanılmıştır.¹⁶⁸ (Fotoğraf 61.)

¹⁶⁸ Cumhuriyet İlkokulu için kullanılan fotoğraflar Kayseri Koruma Kurulu Arşivinden ve Nevşehir Belediye Arşivinden temin edilmiştir.



Fotoğraf 10. Cumhuriyet ilkokulu kuzey cepheden görünüşü



Fotoğraf 11. Bahçeye giriş kapısı



Fotoğraf 12. Bahçe kapının eski bir fotoğrafı ve bugünkü durumu¹⁶⁹



Fotoğraf 13. Bahçeye çıkışı sağlayan taş merdivenler

¹⁶⁹ <https://www.fibhaber.com/nevsehirde-100-yillik-bu-tarihi-yapi-dimdik-ayakta> , 18 Nisan 2023.



Fotoğraf 14. Yapının güneybatı cephesine bitişik inşa edilen müştemilat



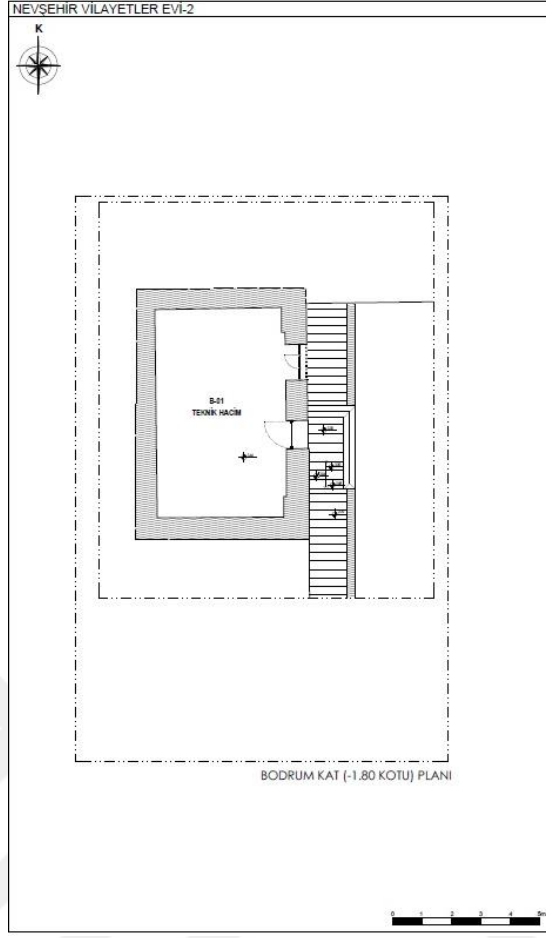
Fotoğraf 15. Güney cephe girişi ve çeşmeler



Fotoğraf 16. Gazi Mustafa Kemal Çeşmesi



Fotoğraf 17. Türkiye İstiklal Çeşmesi



Çizim 15. Cumhuriyet ilkokulu bodrum kat planı



Fotoğraf 18. Doğu cephesi bodrum kata giriş



Fotoğraf 19. Bodrum kat giriş kapısı



Fotoğraf 20. Bodrum kat iç mekân



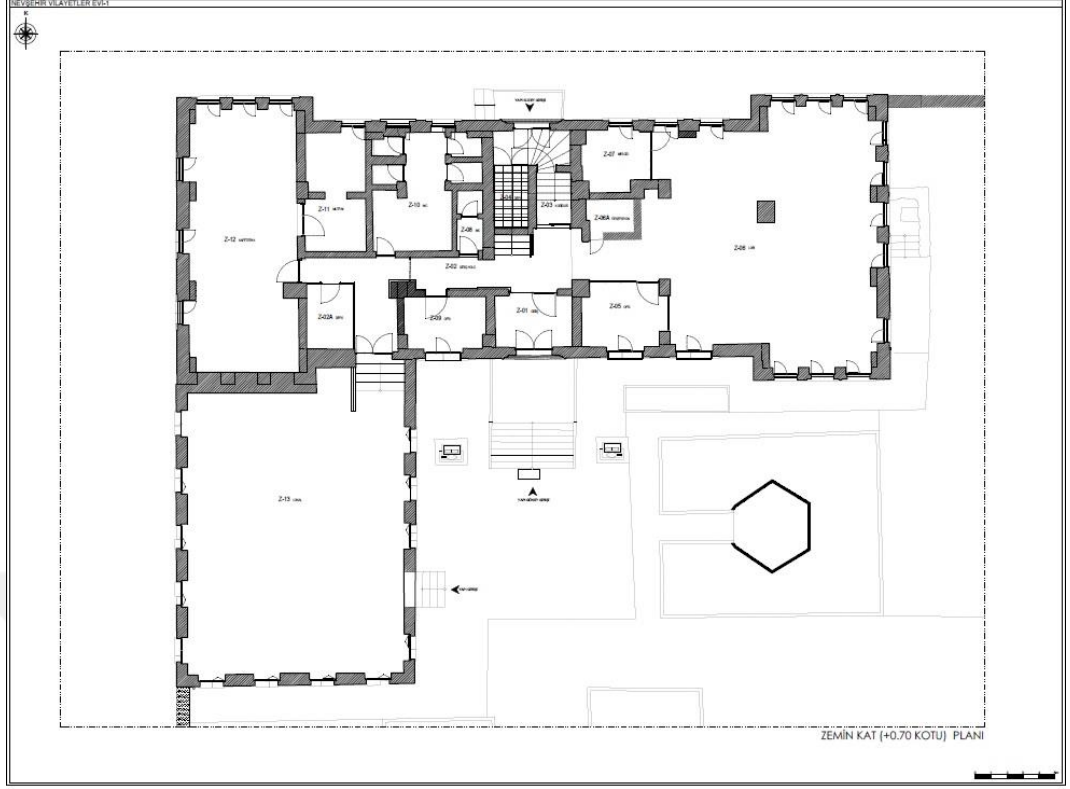
Fotoğraf 21. Bodrum kat doğu duvardaki
pencere açıklığı



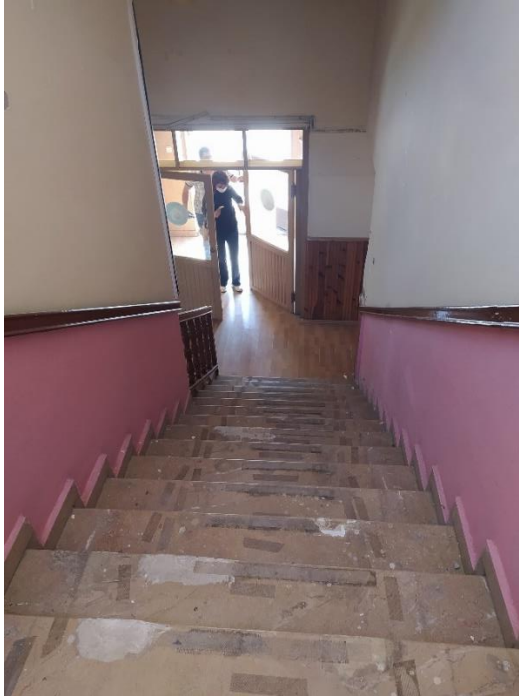
Fotoğraf 22. Güney cephe giriş kapısı



Fotoğraf 23. Kuzey cephe giriş kapısı



Çizim 16. Cumhuriyet ilkokulu zemin kat planı



Fotoğraf 24. Zemin kat giriş holü



Fotoğraf 25. Kuzey cephe giriş kapısından girdikten sonraki mekan



Fotoğraf 26. Kuzey cephe camekânlı bölüm



Fotoğraf 27. T planlı mekânın güney cepheden görünüşü



Fotoğraf 28. T planlı mekânın kuzey batıdan görünüşü



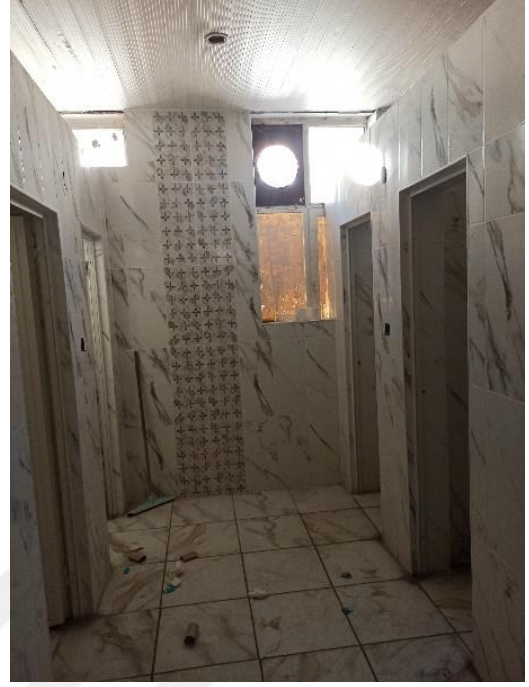
Fotoğraf 29. Güneydoğu köşedeki ofis mekânın görünüşü



Fotoğraf 30. Resepsiyon mekânı



Fotoğraf 31. Mescit mekânı



Fotoğraf 32. Tuvalet bölümü



Fotoğraf 33. Yapıya bitişik lokal mekânı



Fotoğraf 34. Lokal iç mekân giriş kapısı



Fotoğraf 35. Kafeterya mekânı



Fotoğraf 36. Kafeteryadan mutfak bölümüne geçiş



Fotoğraf 37. Mutfak mekânı



Fotoğraf 38. Mutfak mekânı kuzey cephe görünüşü



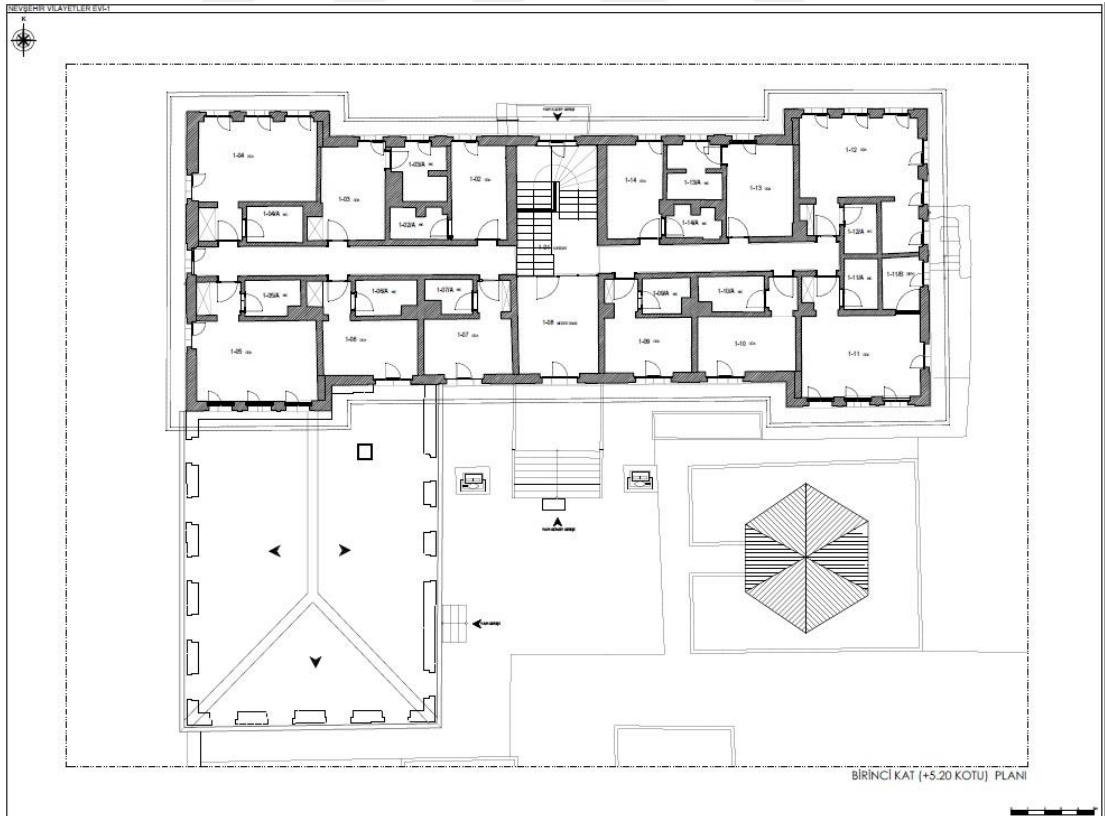
Fotoğraf 39. Birinci kata çıkış sağlayan merdivenler



Fotoğraf 40. Koridorun doğudan görünümü



Fotoğraf 41. Koridorun batıdan görünümü



Çizim 17. Cumhuriyet ilkokulu birinci kat planı



Fotoğraf 42. Koridorun doğu duvarına açılmış pencere



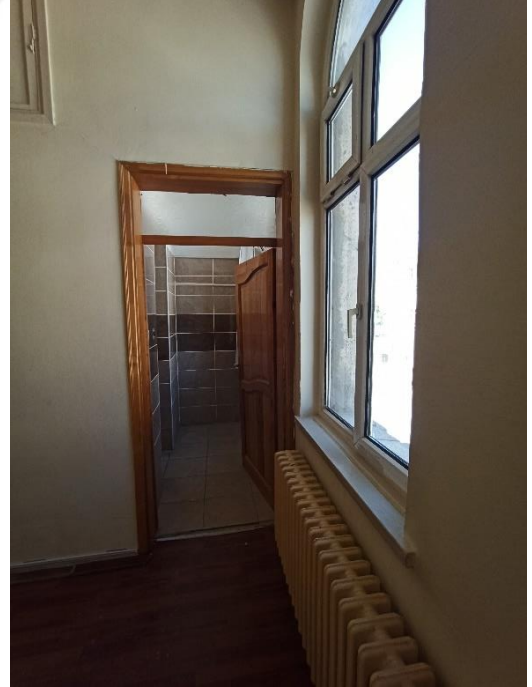
Fotoğraf 43. Kuzeydoğu cephedeki oda



Fotoğraf 44. Güneydoğu cephedeki oda



Fotoğraf 45. Kuzey cephedeki oda



Fotoğraf 46. Kuzey odadaki banyo mekânı



Fotoğraf 47. Kuzey cephedeki oda



Fotoğraf 48. Güneydoğu odasına giriş



Fotoğraf 49.Güneybatı odasına giriş



Fotoğraf 50. Güney cephe tek pencereli oda



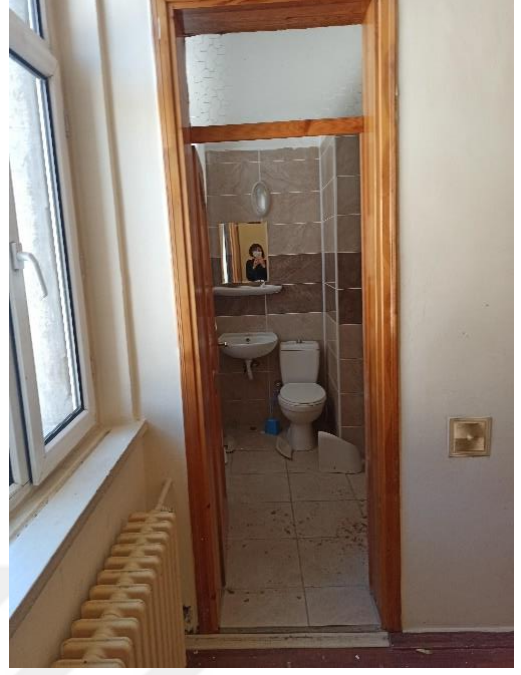
Fotoğraf 51. Kuzeybatı köşedeki oda



Fotoğraf 52. Güneybatı köşedeki oda



Fotoğraf 53. Kuzey cephedeki oda



Fotoğraf 54. Kuzey cephedeki odanın banyo mekânı



Fotoğraf 55. Kuzey cephedeki oda



Fotoğraf 56. Güneybatıda taraftaki oda



Fotoğraf 57. Güneydoğu taraftaki oda



Fotoğraf 58. Batı cephenin kuzeyindeki devşirme malzeme



Fotoğraf 59. Batı cephenin güneyindeki devşirme malzeme



Fotoğraf 60. Kuzey cephenin batısında bulunan devşirme malzeme



Fotoğraf 61. Güney cephe ve doğu cephenin kesiştiği noktadaki devşirme malzemeler

3.2. Ortahisar İlköğretim Okulu

Ortahisar beldesinde, Cumhuriyet Meydanı'nda yer alan okul, 1927 yılında inşa edilmiştir. Kasaba merkezinde bulunan okul binası geniş bir avluya sahiptir. Okul günümüzde eğitime açıktır. Avluya giriş hem doğu cephede, hem de kuzey cephede bulunan kapı açıklığından sağlanmaktadır. Doğu-batı doğrultuda dikdörtgen bir kütle planına sahip olan yapı bodrum kat üzerine tek katlı olarak inşa edilmiş, düzgün kesme taş malzeme üzerine sıva çekilmiştir. (Fotoğraf 62.) Okul binasının doğu ve batı yan kanatları ana kütlede ön ve arka cepheden dışarı taşırılarak "I---I" tipi denilen plan tasarımı oluşturulmuştur. (Çizim 18.) 1930'lu yıllarda Nevşehir'de inşa edilmiş okulların çoğunda aynı tasarımı görmek mümkündür.

Okula güney cephenin ortasına konumlandırılan yuvarlak kemerli, çift ahşap kanatlı kapıdan giriş sağlanmaktadır. Kapı önünde on bir basamaklı taş merdivenle ulaşılan podyumun üzeri iki taş sütunun taşıdığı düz betonarme çatı ile örtülmüştür. (Fotoğraf 63.) Bu iki sütundan doğu tarafta yer alan sütun üzerinde "Ortahisar İlköğretim Okulu" yazmaktadır. Yapının güney doğu köşesinde düzgün kesme taştan inşa edilmiş çeşmesi mevcuttur. (Fotoğraf 64.)

Okulun giriş kapısının her iki yanında yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu ikişer pencere açıklığı bulunmaktadır. Kapıdan girdikten sonra koridor mekânına geçiş yapılmaktadır. (Fotoğraf 65.) Tüm derslik mekânlarına geçiş bu koridordan sağlanmaktadır. (Fotoğraf 66.) Doğu-batı doğrultuda uzanan bu koridorun kuzey, doğu ve batı cephelerinde derslik alanları, güney cephede ise idari birimler yer almaktadır. Doğu ve batı yan kanatlardaki derslikler dikdörtgen planlıdır. Güneydoğudaki dersliğin doğu duvarına üç, güney duvarına iki pencere açılmıştır. Pencerelerin hepsi yuvarlak kemerli, dikdörtgen formludur. (Fotoğraf 67.) Kuzeydoğudaki derslik doğu duvarına üç, kuzey duvarına açılmış iki pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 68.)

Kuzey cephede üç ayrı derslik bulunmaktadır. Dersliklerin hepsi güney cepheye açılmış, yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu pencereyle aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 69.) Dersliklerden ikisi doğu-batı doğrultuda dikdörtgen, orta aksta yer alan derslik ise daha küçük formda tasarlanmıştır. Kuzeyde bulunan güney cephe, giriş aksına denk gelen tek pencereli derslik değişime uğramıştır. (Fotoğraf 70. 71.) Bu derslikten merdivenlerle sonradan yapıya eklenen mekâna geçiş sağlanmaktadır. Günümüzde tuvalet ve depo olarak düzenlenmiştir. (Fotoğraf 72. 73.) Daha önceleri depolama alanı öğretmenler

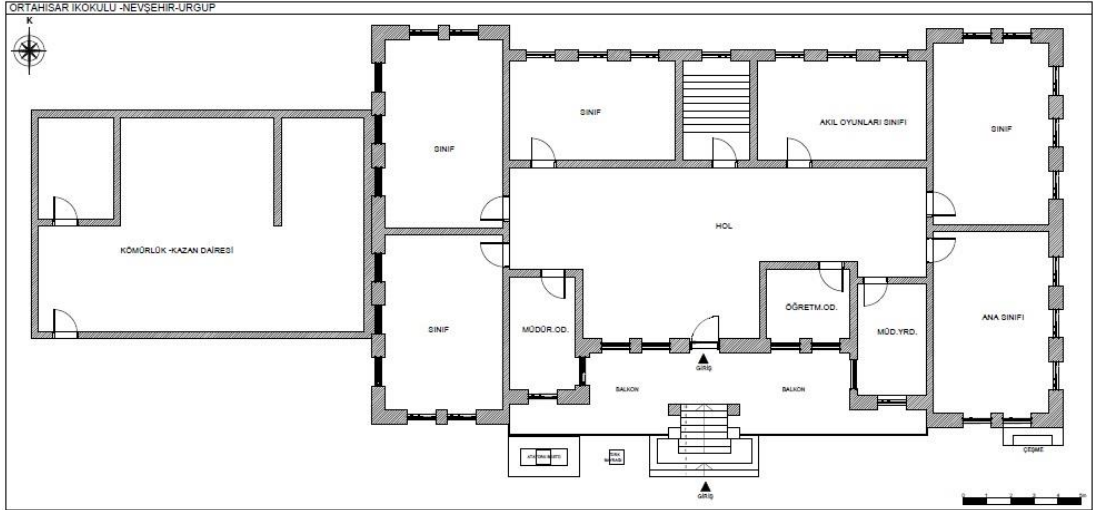
odası olarak kullanılmıştır. Depolama alanı iki ayrı kare mekândan oluşmaktadır. (Fotoğraf 74. 75.) Kuzeyde yer alan tek pencereci mekânın doğusunda kalan derslik alanı kuzey duvarına açılmış, üç adet yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 76.)

Batı yan kanattaki derslik alanlarından, güneybatıdaki dersliğin batı duvarında üç, güney duvarına açılmış iki pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 77.) Pencereci hepsi yuvarlak kemerli, dikdörtgen formludur. Aynı plana sahip olan kuzeybatıdaki dersliğin batı duvarına üç, kuzey duvarına açılmış iki pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 78.) Güney cephede daha küçük olarak düzenlenmiş mekânlar, idari birimler olarak kullanılmış ve simetrik olarak aynı düzenlemeye sahiptir. Giriş kapısının doğu tarafında yer alan mekânın güney duvarına bir, batı duvarına açılmış bir pencere bulunmaktadır. (Fotoğraf 79.) Giriş kapısının batı tarafında yer alan mekânda ise güney duvarına ve doğu duvarına açılmış birer pencere mevcuttur.

Kuzey cepheye sonradan eklenen alanda daha önceleri öğretmenler odası yer almaktaydı. Fakat sonraki süreçlerde güney cephede, koridor kısmında öğretmenler odası için alan oluşturulmuştur. (Fotoğraf 80.) Giriş kapısının doğu tarafında yer alan iki pencere açıklığı bu mekâna aittir. Kare formlu bu mekân hemen giriş kapısının doğusunda yer almaktadır. (Fotoğraf 81.) Yapının batı tarafına bitişik bir de kazan dairesi bulunmaktadır. (Fotoğraf 82.) Bu alan doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlı olup üçe bölünmüştür. (Fotoğraf 83.) Genel olarak binanın dış cephesinde uygulanan kademelendirme, iç kısımda yansıtılmıştır. Binanın cephe tasarımı oldukça sade olup sadece pencere kemerleri ile hareketlendirilmiştir. (Fotoğraf 84.) Kuzey cepheye sonradan eklenen alanın dışardan da bir demir kapılı girişi yer almaktadır. (Fotoğraf 85.) Ayrıca kuzeydoğu köşede sonradan eklenen betondan yapılmış, yedi basamaklı işlevsiz bir merdiven bulunmaktadır. (Fotoğraf 86.) Binanın üst örtüsü betonarme üzerine kırma çatı ile örtülmüştür.



Fotoğraf 62. Ortahisar İlköğretim Okulunun genel görünümü



Çizim 18. Ortahisar İlköğretim Okulu planı



Fotoğraf 63. Ortahisar İlköğretim Okulunun güney cephe de bulunan giriş kısmı



Fotoğraf 64. Ortahisar İlköğretim Okulu güneydoğu köşedeki çeşme



Fotoğraf 65. Ortahisar İlköğretim Okulunun batı taraftan koridor mekânının görünüşü



Fotoğraf 66. Ortahisar İlköğretim Okulunun doğu taraftan koridor mekânının görünüşü



Fotoğraf 67. Güneydoğu köşede bulunan derslik



Fotoğraf 68. Kuzeydoğu köşede bulunan derslik



Fotoğraf 69. Kuzey cephedeki derslik



Fotoğraf 70. Giriş aksına denk gelen kuzey cephedeki derslik mekânına koridordan bakış



Fotoğraf 71. Kuzey cephe giriş aksına denk gelen tek pencereli mekân



Fotoğraf 72. Kuzey cepheye eklenen tuvalet ve depo mekânı



Fotoğraf 73. Depo bölümüne geçiş



Fotoğraf 74. İki mekândan oluşan depo alanı



Fotoğraf 75. İki mekândan oluşan depo alanı



Fotoğraf 76. Kuzeyde cephedeki derslik



Fotoğraf 77. Güneybatı cephedeki derslik



Fotoğraf 78. Kuzeybatı cephedeki derslik



Fotoğraf 79. İdari birim mekânı



Fotoğraf 80. Koridor kısmına sonradan ilave edilmiş öğretmenler odası



Fotoğraf 81. Güney cephede yer alan öğretmenler odası



Fotoğraf 82. Batı cepheye bitişik olan kazan dairesi



Fotoğraf 83. Kazan dairesi iç mekân



Fotoğraf 84. Ortahisar İlköğretim Okulu güney cephe görünümü



Fotoğraf 85. Ortahisar İlköğretim Okulu kuzey cephe görünümü



Fotoğraf 86. Ortahisar İlköğretim Okulu kuzeydoğu köşede yer alan merdiven

3.3. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu

Nevşehir ilinin, Merkez ilçesine bağlı Uçhisar kasabasında, 1903 yılında kasaba sakinlerinden Lütfiye Hatun tarafından, adına yapılan caminin avlusunda medrese eğitimi verilmesi amacıyla yapılmış bir yapının yer aldığı bilinmektedir. Bu yapıda, çevre köylerden gelen öğrencilere 1928 yılına kadar eğitim verilmiştir. 1928 yılından sonra, yazı devrimi ile yeni alfabeye geçiş yapılarak, üç sınıflı bir derslik olarak eğitime devam edilmiştir. 1934 yılında medrese binası yıkılarak, yerine günümüzdeki mevcut bina inşa edilmiştir. (Fotoğraf 87.) Beş derslikli ilkokul olarak eğitim ve öğretime devam eden bina, (Fotoğraf 88. 89.) öğrencilerin 1966 yılında kasabaya yapılan yeni ilkokul binasına taşınması sebebiyle, 1970 yılına kadar boş şekilde kalmıştır. 1970-71 yıllarında bina ortaokul olarak eğitim ve öğretime tekrardan açılmıştır. 1966 yılında inşa edilen ilkokulun; sekiz yıllık temel eğitimin yasalaşması ve aynı zamanda 1973 yılında yatılı bölge okullarının yürürlüğe girmesinden on üç yıl sonra, 1986 yılında ilköğretim okuluna dönüştürülerek, ortaokul ile birleştirilmesinin ardından günümüzdeki bina, 1988 yılına kadar tekrar boş kalmıştır. (Fotoğraf 90.) Yapı 1988 yılında bakım ve onarım geçirerek, 11.12.1989 yılında Fatih İlkokulu adı altında eğitim ve öğretime tekrar açılmıştır. 1997-98 öğretim yılında aynı isimle ilköğretim okuluna dönüştürülmüştür.

Okulun ilk binası 1934-1950 arasında kullanılmış, ikinci yapı ise 1950 yılından itibaren kullanılmaya başlanmış ve bugünkü mevcut her iki bina ortak bir avluyu paylaşmaktadır. Çeşme, Cici Ahbap ve Fatih sokaklarının üçgen merkezine konumlandırılmıştır. Yapıya Çeşme Sokak ve Cici Ahbap sokaklarından giriş yapılmaktadır. (Çizim 19.) Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda dikdörtgen şekilde konumlandırılmış olan ilk binanın girişi doğu cephede yer almaktadır. Simetrik bir cephe anlayışı söz konusu ve kesme taşlardan inşa edilen yapının, cephe tasarımında köşe dönüşlerinde dendan sistemi ile yüzeyden kabarık şekilde yapılarak cephe hareketlendirilmiştir. (Çizim 20. 21.) Bodrum kat, üzerine yığma şekilde yapılmış binanın bodrum katı kaya oyma üzerine yığma tekniği ile yapılmıştır.

Genel olarak okulun kuzey ve güney yan kanatları ön ve arka cepheden taşırılarak "I--I" tipi plan tasarımı oluşturulmuştur. (Çizim 22.) Anıtsal olmayan, üzerinde hafifletme kemerli aydınlatma penceresi yer alan, taş söveli bir kapıdan girilmektedir. Giriş kapısının hemen sağında ve solunda sivri kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 91.) Dışa taşırılan kuzey ve güney yan kanatların,

doğu cephedeki sivri kemerli pencere açıklıkları, iki adet olup giriş aksındaki pencere formlarından daha küçük yapılmıştır. (Fotoğraf 92.) Böylelikle doğu giriş cephesinde ikisi büyük, dördü küçük formda tasarlanmış, altı adet dikdörtgen formlu, sivri kemerli pencere bulunmaktadır. Binanın batı cephesinde, doğu cephe giriş aksındaki pencere uygulamasından farklı olarak dikdörtgen formlu, sivri kemerli, dört orta boy pencere formu tercih edilmiştir. (Fotoğraf 93.)

Girişten sonra koridora açılan kapılar sayesinde dersliklere geçiş yapılmaktadır. Kuzey ve güney kanatlarda ikişer, batı cephede üç derslik bulunan bina, toplam altı derslikten oluşmaktadır. (Fotoğraf 94. 95.) Doğu-batı doğrultuda dikdörtgen olarak tasarlanan dersliklerden, batıdakiler daha geniş olarak düzenlenmiştir. Kuzeybatı yan kanatta yer alan bu geniş dersliğin kuzeyde üç, batıda iki, güneyde bir dikdörtgen formlu, sivri kemerli pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 96. 97.) Güneybatı yan kanattaki geniş derslik alanı da aynı düzenlemeye sahiptir. Güney cephede üç, batıda iki, kuzeyde bir dikdörtgen formlu, sivri kemerli pencere açıklığı mevcuttur. (Fotoğraf 98.- Çizim 22.) Fakat bu derslik alanı restorasyon sonrası güneydoğuda yer alan derslik mekânıyla birleştirilerek mutfak mekânı olarak kullanılmaktadır. (Fotoğraf 99.)

Doğu cephe tarafında yer alan derslikler ise daha küçük ve kare mekânlar halinde doğu cephelerinde ikişer, kuzey-güney cephelerinde birer sivri kemerli, dikdörtgen formlu pencere açıklığı bulunmaktadır. (Fotoğraf 100. 101.) Batı cephenin orta kısmındaki üç mekândan ikisi küçük, biri büyük dikdörtgen planlıdır. Güneybatı tarafta kalan iki küçük mekânın batı duvarında birer dikdörtgen formlu, sivri kemerli pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. Küçük mekânlardan biri idari birimler, müdür veya öğretmenler için düzenlenmiştir. Güneydoğu tarafta kalan küçük mekânların hemen yanındaki derslik alanının, batı cephesine açılmış dikdörtgen formlu, sivri kemerli pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Çizim 22.) Restorasyon sonrası batı cephenin ortasındaki bu mekânlar, derslik işlevinden çıkartılarak, koridor mekânına ilave edilmiştir. (Fotoğraf 102. 103. 104.)

Yapının bodrum katında, depo olarak kullanılan iki mekân yer almaktadır. (Fotoğraf 105. 106.) Depo alanının biri doğu cephede, diğeri ise batı cephede bulunmaktadır. Doğudaki bodrum kata taş merdivenler ile inilmektedir. Ayrıca kuzey cepheden de bir giriş sağlanmaktadır. (Fotoğraf 107. 108.) Batı cepheden bakıldığında kot farkı veya su basman olarak adlandırılan yaklaşık iki metre kesme taş yığma duvar üzerinde yapıyı dolanan taş silme mevcuttur. Bu cephede bulunan, bodrum kattaki depo alanına, demir

kapılı girişten geçiş sağlanmaktadır. (Fotoğraf 109.) Kıırma çatılı olarak yapılan binanın, ahşap kirişleme ile örtülen üst örtüsü zaman içerisinde betonarme döşeme ile yenilenmiştir. (Fotoğraf 110.) Avlunun batı kısmında önceleri niteliksiz bir tuvalet alanı mevcutken, günümüzde farklı bir alanda yer almaktadır. (Fotoğraf 111.) Yapıya 1950 yılında eklenmiş olan ikinci bina, ilk yapılan binanın güneyine konumlandırılmış olup girişi, kuzey cepheden sağlanmaktadır. (Fotoğraf 112.) Yapı kuzey cepheden tek katlı, güney cepheden (sokak cephesi) bakıldığında iki katlı bir görünüme sahiptir. (Fotoğraf 113.)

Alt katta kemerlerle destekli, tonoz ile örtülmüş toplam altı mekân bulunmaktadır. (Fotoğraf 114.) Giriş kapısı taş söveli, dikdörtgen formudur. Giriş kapısının batısında iki, doğusunda üç dikdörtgen formlu pencere açıklığı bulunmaktadır. (Fotoğraf 115.- Çizim 23.) Giriş kapısından koridor mekânına geçilmektedir. Koridor kısmından ise derslik alanlarına geçiş sağlanmaktadır. (Fotoğraf 116. 117.) Doğu-batı doğrultuda konumlanmış okulun derslik dağılımı; doğu ve batıda birer, güneyde iki derslik şeklindedir. (Çizim 24.) Batı ve doğu cephede yer alan derslikler kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Güney cephede yer alan derslikler ise doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Batı cephedeki dersliğin güney duvarına iki, batı duvarına açılmış bir dikdörtgen formlu pencere ile aydınlatılmıştır. Batı duvarında günümüzde birde balkon kapısı mevcuttur. (Fotoğraf 118.) Güney cephedeki her iki derslikte, güney duvarına açılmış, üçer dikdörtgen formlu pencere ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 119. 120.) Doğu cephede yer alan derslik ise kuzey ve güney cephesine açılmış, dikdörtgen formlu birer pencere ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 121. 122.) Günümüzde bu mekân mutfak olarak kullanılmaktadır ve düzenlemesi ona göre yapılmıştır.

Güney cephede dokuz pencere açıklığı bulunmaktadır. Dersliklerin pencere düzeni farklı olan doğu ve batı cephedeki dersliklerdir. Yapının güney cephesi (sokak cephesi) doğu ve batı cepheden dışa taşkın olarak yapılmıştır. (Fotoğraf 114.) Düzgün kesme taştan inşa edilen yapı, ilk binadaki gibi kırma çatılı olup dış cephe tasarımında köşeler, kesme taştan Köşe bağlantı sistemi ile yapılarak yüzey hareketlendirilmiştir. 1950 yılında yapılan binanın mimari özellikleri, 1934 yılında yapılmış olan ilk binaya göre daha sadedir.

Fatih İlköğretim Okulu 2010 yılına kadar eğitim-öğretim hizmeti vermiştir. 2010 yılında yeni binaya taşınca, eski binalar beş yıl boyunca atıl durumda kalmıştır. 2015 yılında Fatih İlköğretim Okulunun iki binası da restore edilmiştir. Orijinal plan

tasarımına göre günümüzdeki mevcut değişiklikler; ilk binanın kuzey cephesi hariç diğer derslikler, ikinci binada ise sadece doğu cephedeki derslik alanları değişime uğramıştır. Bu sebeple ikinci binadaki derslikler tamamen işlevini yitirmiştir. (Çizim 25.) Restorasyon sırasında karakteristik özellikler korunarak, iç mekânda bazı duvarlarda düzenlemeler yapılmıştır. İkinci binanın sokak cephesindeki tonozlu, kemerli mekânından giriş sağlanmaktadır. (Fotoğraf 123.) Tuvaletler ise bu kısmın çıkışına konumlandırılmıştır. Avlu kısmına ise merdivenlerle geçiş sağlanmaktadır. (Fotoğraf 124. 125.) Bugün ise kadınların işletmiş olduğu bir restoran olarak kullanılmaktadır. Sokak cephesinde, alt katta yer alan kemerli mekânların bazıları, dükkân ve muhtarlık olarak işlev göstermektedir.





Fotoğraf 87. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu (1950'li yıllar) (Argos Yapı Arşivinden)



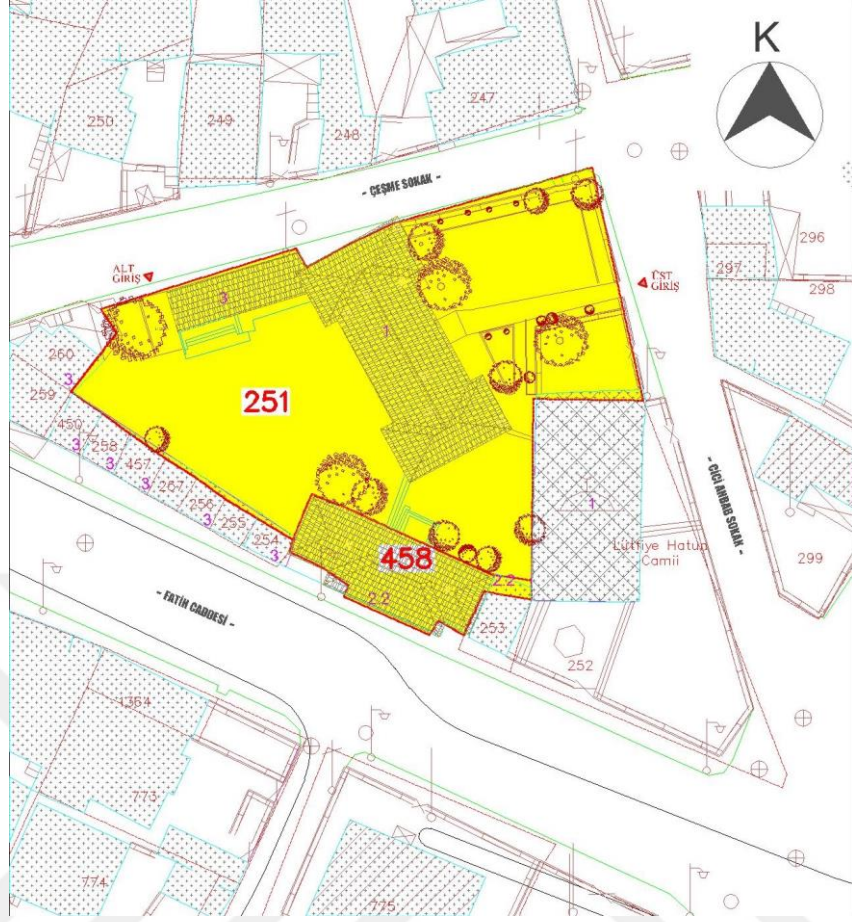
Fotoğraf 88. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu (1960'lı yıllar) (Argos Yapı Arşivinden)



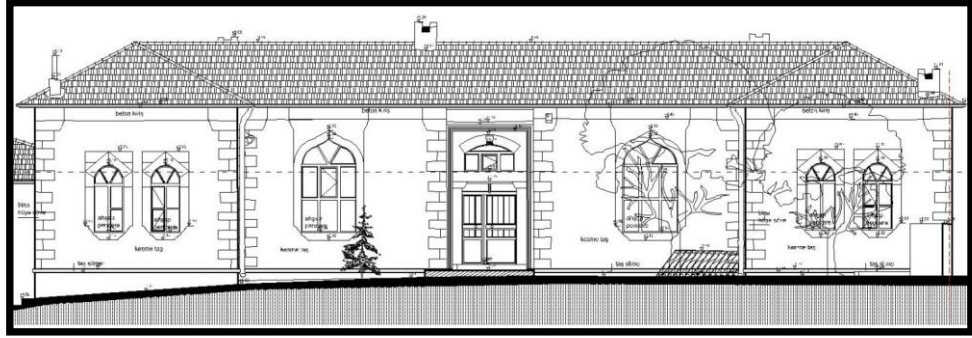
Fotoğraf 89. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu (1960'lı yıllar) (Argos Yapı Arşivinden)



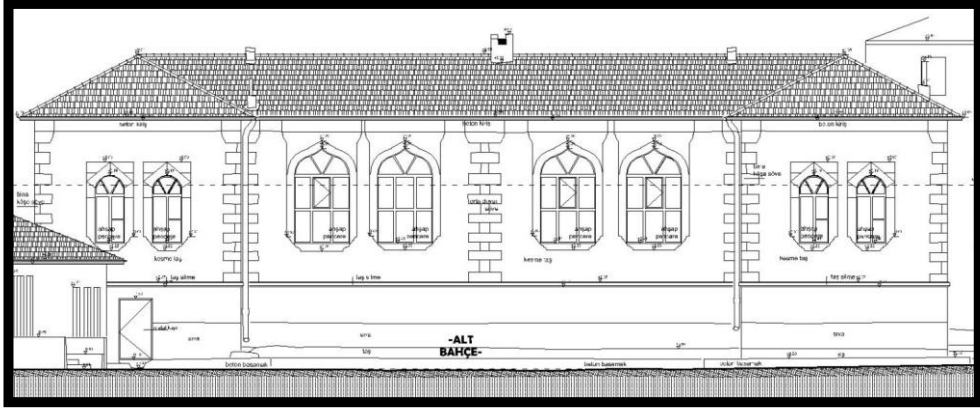
Fotoğraf 90. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu (Argos Yapı Arşivinden)



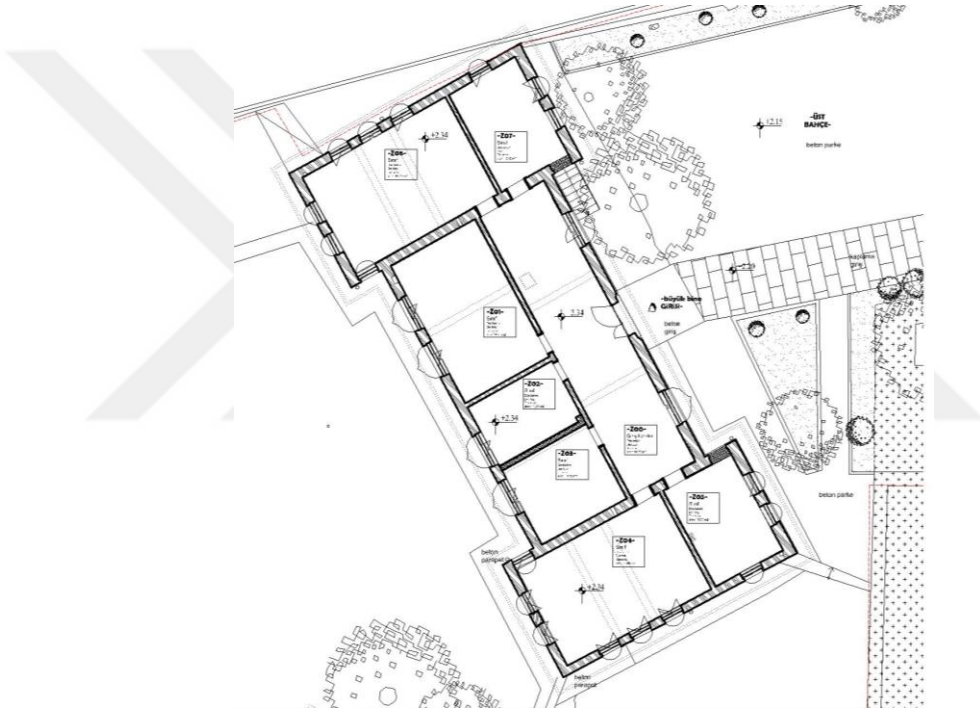
Çizim 19. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulunun Konumu (Argos Yapı Arşivinden)



Çizim 20. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu doğu cephe tasarımı (Argos Yapı Arşivinden)



Çizim 21. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu batı cephe tasarımı (Argos Yapı Arşivinden)



Çizim 22. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu planı (Argos Yapı Arşivinden)



Fotoğraf 91. Uçhisar İlköğretim Okulu giriş kapısı



Fotoğraf 92. Uçhisar İlköğretim Okulu doğu cephe pencere formları



Fotoğraf 93. Uçhisar İlköğretim Okulu batı cephe pencere formları



Fotoğraf 94. Koridor kısmından güneye bakış (Argos Yapı Arşivinden)



Fotoğraf 95. Koridor kısmından kuzeye bakış (Argos Yapı Arşivinden)



Fotoğraf 96. Kuzeybatı yan kanattaki derslik



Fotoğraf 97. Kuzeybatı yan kanattaki derslik



Fotoğraf 98. Güneybatı yan kanattaki derslik



Fotoğraf 99. Güneybatı ve güneydoğu mekânların birleştirildiği mutfak mekânı



Fotoğraf 100. Kuzeydoğu cephede yer alan mekân



Fotoğraf 101. Kuzeydoğu cephede yer alan mekân



Fotoğraf 102. Restorasyon öncesi koridor mekânı (Argos Yapı Arşivinden)



Fotoğraf 103. Batı cephedeki derslik alanları (Argos Yapı Arşivinden)



Fotoğraf 104. Restorasyon sonrası koridor mekânı



Fotoğraf 105. Bodrum kat depolama alanı



Fotoğraf 106. Bodrum kat depolama alanı



Fotoğraf 107. Bodrum kat doğudan giriş



Fotoğraf 108. Bodrum kata kuzeyden giriş



Fotoğraf 109. Batı cephedeki bodrum kata giriş kapı



Fotoğraf 110. Uçhisar İlköğretim Okulu üst örtüsü (Argos Yapı Arşivinden)



Fotoğraf 111. Batı cepheye bitişik tuvalet mekânı (Argos Yapı Arşivinden)



Fotoğraf 112. Güney cepheye konumlanmış ikinci bina



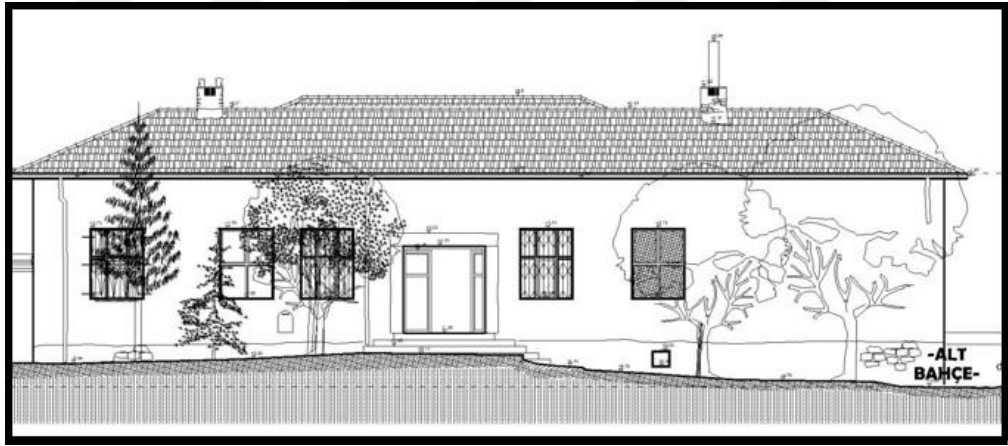
Fotoğraf 113. İkinci binanın sokak cephesinden görünüşü



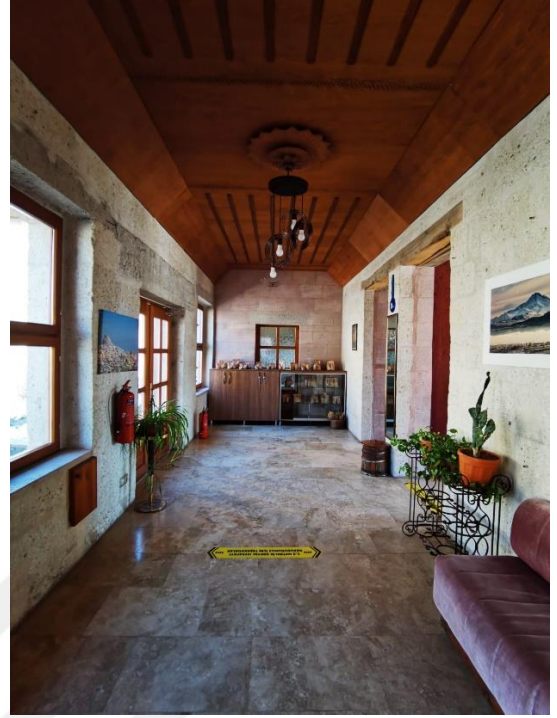
Fotoğraf 114. Güney cephede yer alan dükkânlar



Fotoğraf 115. İkinci binanın avludan görünüşü



Çizim 23. Kuzey cephe tasarımı (Argos Yapı Arşiv'inden)



Fotoğraf 116. Koridor kısmından batı cepheye bakış **Fotoğraf 117.** Koridor kısmından doğu cepheye

bakış



Çizim 24. İkinci binanın planı (Argos Yapı Arşiv'inden)



Fotoğraf 118. Batı cephedeki mekân



Fotoğraf 119. Güney cephedeki mekân



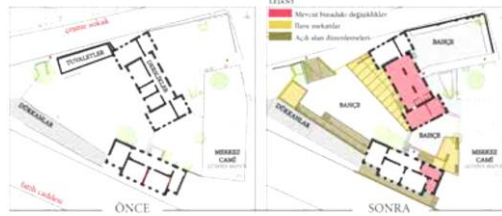
Fotoğraf 120. Güney cephedeki mekân



Fotoğraf 121. Doğu cephedeki mekâna güneyden bakış



Fotoğraf 122. Doğu cephedeki mekâna kuzeyden bakış



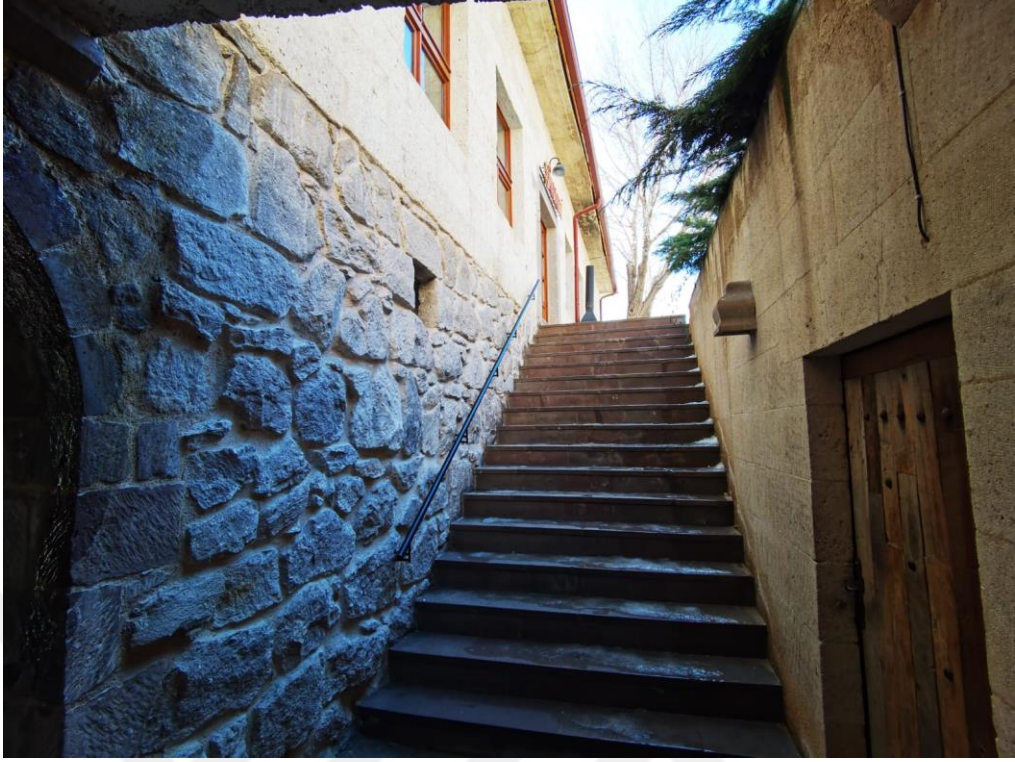
Çizim 25. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulunun önceki ve sonraki planlar (Argos Yapı Arşivinden)



Fotoğraf 123. Sokak cephesinde bulunan tonozlu giriş



Fotoğraf 124. Tonozlu mekânın bitimindeki tuvalet bölümü



Fotoğraf 125. Avlu kısmına merdivenlerden çıkış

3.4. Göre İlköğretim Okulu

Göre kasabasında temel eğitim 1915-1916 yıllarında başlamıştır. Fakat 1934 yılına kadar her hangi bir okul binası bulunmadığından, eğitim-öğretim geçici meskenlerde sürdürülmüştür. Göre halkının katkılarıyla, 1934 yılında imece usulüyle üç derslikli bir okul binası yapılmıştır.¹⁷⁰ (Fotoğraf 126.) 1928 yılından önce okuma-yazma, Arap harfleriyle (eski yazı diliyle) öğretilmiş, 1928-1929 yıllarından sonra yazı devrimi ile yeni alfabeğe geçiş yapılmıştır. 1941 yılından sonra da, İlköğretim eğitimi beş yıla çıkartılmıştır. Nüfus yoğunluğundaki artış sebebiyle, 1969 yılında kasabaya yeni bir okul binası yapılmış, eski okul binası ortaokul olarak eğitime devam etmiştir. 1987 yılında ilkokul binasının yanına 6 derslikli yeni bir ortaokul binası yapılmış, hatta 1988-1989 yıllarında ilkokul ve ortaokul birleştirilerek ilköğretime dönüştürülmüştür. 1996-97 ders yılında, okuldan 2157 ilkokul, 802 ortaokul öğrencisi mezun olmuştur.¹⁷¹ Günümüze sağlam olarak gelebilen ana bina bir yamaç üzerine konumlandırılmıştır. (Fotoğraf 127.) 1987 yılında yapılan ek bina tek katlıdır, fakat günümüze sadece ana bina gelebilmiştir. Ana binanın üst örtüsü tamamen yok olmuş, sadece beden duvarları günümüze ulaşabilmiştir. Günümüzde okul atıl bir şekilde bulunmaktadır. (Fotoğraf 128.) Yapıda kullanılan malzeme, yığma taş üzerine kaba yonu taş ve düzgün kesme taştır. Göre İlköğretim Okulu “I---I” şeklinde tasarlanmış bir plana sahiptir. Kuzey-güney uç kısımları, doğu ve batı cepheden hafif dışa taşkın olarak düzenlenmiş, bir cephe tasarımı söz konusudur. (Çizim 26.) Zemin kat üzerine tek katlı olarak inşa edilen okulun, yamaçta yer alması sebebiyle zemin kat planı farklıdır. (Çizim 27.) Yapı iki katlı olarak inşa edilmiş olup, zemin katı üç derslik şeklinde yapılmıştır. Yapıya giriş, iki farklı kapıdan sağlanmaktadır. Zemin katta olan giriş; doğu cephede üç tarafı çevrilmiş, altı basamaklı merdiven ile yapılmaktadır. (Fotoğraf 126.) İkinci giriş; birinci katta yer almaktadır ve kot farkı sebebiyle batı cepheden giriş yapılmaktadır. (Fotoğraf 129.) Birinci kat giriş kapısı zemin kattaki giriş kapısına göre daha süslüdür. Silme bordür kuşağı ile çevrelenmiş, basık kemerli kapı açıklığının üzerinde kitabelik yer almaktadır.

Zemin katın giriş kapısından hole geçilmektedir. (Fotoğraf 130.) Dersliklere geçiş bu holden sağlanmaktadır. Hol kısmı “L” şeklinde olup güneğe doğru uzanmaktadır.

¹⁷⁰ Hüseyin Güney, Emrullah Güney, M. Cihan Eroğlu, **Dünden Bugüne Göre Kasabası**, 1.Basım, Mersin: Göre Belediyesi Kültür Yayınları I., 2013, s.99

¹⁷¹ Hüseyin Güney, Emrullah Güney, M. Cihan Eroğlu, 99.

(Çizim 27.) Kuzey ve güney cephedeki derslikler aynı simetrik düzende olup, dikdörtgen planlıdır. Her iki sınıfın doğu cephesinde, kare formu ikişer pencere açıklığı vardır. (Fotoğraf 131. 132. 133. 134.) Güneydeki dersliğe kısa ve küçük bir koridordan geçiş yapılmaktadır. (Fotoğraf 135.) Giriş kapısının her iki yanında, yine kare formu birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Fakat farklı bir düzenlemeye gidilerek, giriş kapısının sol tarafındaki pencere açıklığı, kare formu derslik alanına aittir. (Fotoğraf 136.) Bu kare formu alan sonradan örülen duvarla derslik haline getirilmiş olup, güney cephedeki dersliğe bitişik olarak yapılmıştır. (Fotoğraf 137.) Bu alandaki dersliğin duvarı, aynı zamanda giriş aksını engelleyecek şekilde taşırılmıştır. (Fotoğraf 138.) Hol kısmının kuzey tarafında, üst kata çıkış merdiveni yer alır. (Fotoğraf 130.)

Yapının birinci katı, zemin katına göre farklı bir düzenlemede yapılarak, simetrik şema oluşturulmuştur. Zemin katta olduğu gibi, birinci katın kuzey-güney uç kısımları, batı giriş aksından dışa taşkın olarak düzenlenmiş bir cephe tasarımı mevcuttur. (Çizim 26.) Anıtsal olmayan kare formu kapıdan koridor kısmına geçiş yapılmaktadır. Kapının sağında ve solunda sivri kemerli, kare formu, birer pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 139.) Koridorun kuzey-güney ucunda ikişer derslik bulunmaktadır. (Fotoğraf 140. 141.) Doğu-batı doğrultuda dikdörtgen olarak tasarlanan dersliklerden, doğudakiler daha geniş olarak düzenlenmiştir. Kuzey ve güney duvarlarına açılmış üçer, doğu duvarına açılmış iki sivri kemerli, kare formu pencereyle aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 142. 143.)

Giriş koridoruna paralel olarak düzenlenen doğu cephede, bir derslik yer almaktadır. Kuzey-güney doğrultulu dikdörtgen planlı bu derslik doğu cephesine açılmış üç sivri/kaş kemerli, kare formu pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 144.) Alt kata iniş merdivenleri, bu dersliğin kuzeyinde yer almaktadır. (Fotoğraf 145.) Bundan dolayı, bu dersliğin her iki ucundan giriş sağlanmaktadır. Okulun kuzey-güney yan kanadının batı ucunda bulunan mekânlar, kare formu olup, batı cephede ikişer, kuzey ve güney cephede birer sivri kemerli, kare formu pencere açıklığı bulunmaktadır. (Fotoğraf 146. 147.) Okulun dersliklerine göre daha küçük ölçekli olan bu mekânlar, muhtemelen idari birimler için düzenlenmiş olmalıdır. Yapının birinci kat ve zemin kat pencere düzenlemesi farklıdır. Zemin kattaki pencereler daha sade olup kare formudur. Birinci kattaki pencereler ise sivri kemer/kaş kemer ile çevrelenmiş ve kare form tercih edilmiştir. (Fotoğraf 148. 149.) Pencereler sonradan içi örülmek suretiyle kare bir açıklığa

dönüştürülmüştür. Kalan İzlerden anlaşıldığı üzere kaş kemerli forma sahip oldukları gözlenmiştir.

Zemin katta, girişin güneyinde, merdivenlerin bitiş noktasında, yıkılmış bir çeşme yer almaktadır. (Fotoğraf 150.) Okul kütleli yapısıyla ve cephe elemanlarıyla Erken Cumhuriyet dönemi özelliklerini yansıtmaktadır. Özellikle cephe, profilli çerçevelere sahip sivri kemerli pencereler ile hareketlendirilmiştir. Yapı malzemesine bakıldığında yöreye ait olan sarı kesme taş kullanılmıştır.





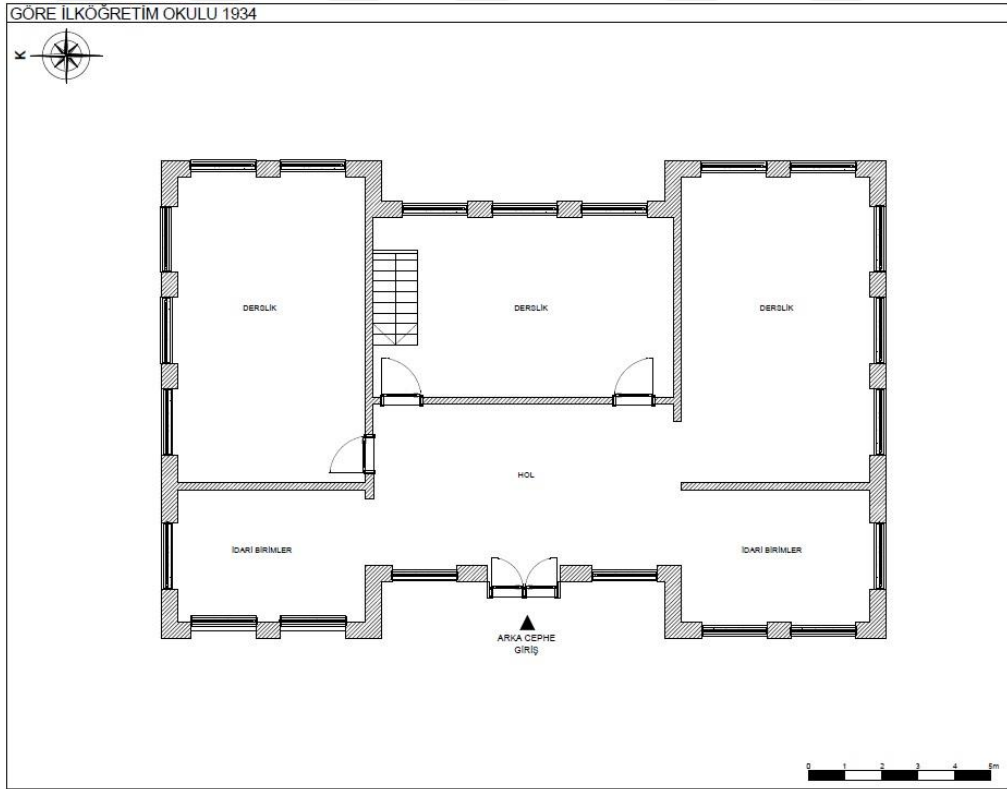
Fotoğraf 126. Göre İlköğretim Okulu doğu cepheden görünüşü



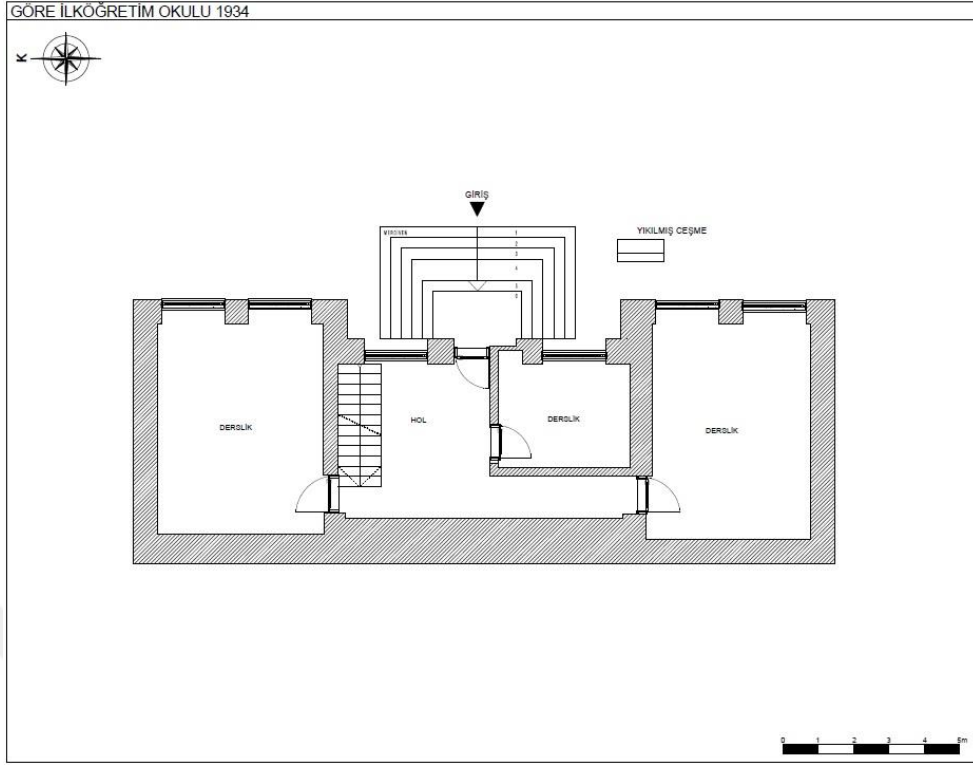
Fotoğraf 127. Göre İlköğretim Okulu



Fotoğraf 128. Göre İlköğretim Okulu batı cepheden görünüşü



Çizim 26. Birinci kat planı



Çizim 27. Zemin kat planı



Fotoğraf 129. Göre İlköğretim Okulu batı cephe giriş kapısı



Fotoğraf 130. Zemin kat giriş hol kısmı



Fotoğraf 131. Zemin kat kuzey cephedeki derslik



Fotoğraf 132. Zemin kat kuzey cephedeki derslik



Fotoğraf 133. Zemin kat güney cephedeki derslik



Fotoğraf 134. Zemin kat güney cephedeki derslik



Fotoğraf 135. Güneydeki dersliğe geçiş sağlayan koridor



Fotoğraf 136. Zemin kat hol kısmındaki sonradan yapılan derslik



Fotoğraf 137. Zemin kat kare formlu derslik



Fotoğraf 138. Zemin kat giriş kapısını engelleyen derslik duvarı



Fotoğraf 139. Birinci kattaki koridordan batı giriş kısmına bakış



Fotoğraf 140. Birinci kat koridor kısmına kuzeyden bakış



Fotoğraf 141. Birinci kat koridor kısmına güneyden bakış



Fotoğraf 142. Birinci kat güneydoğuda yer alan derslik



Fotoğraf 143. Birinci kat kuzeydoğuda yer alan derslik



Fotoğraf 144. Birinci kat doğu cephede yer alan derslik



Fotoğraf 145. Birinci kattan zemin kata iniş merdiveni



Fotoğraf 146. Birinci kat güneybatı cephede yer alan mekân



Fotoğraf 147. Birinci kat kuzeybatı cephede yer alan mekân



Fotoğraf 148. Göre ilköğretim Okulu kuzeybatı köşeden bakış



Fotoğraf 149. Göre İlköğretim Okulu kuzeydoğu köşeden bakış



Fotoğraf 150. Zemin katta giriş merdivenlerinin güneyindeki eme

3.5. Damat İbrahim Paşa İlkokulu

Damat İbrahim Paşa İlkokulu, Nevşehir merkez ilçesine bağlı Cumhuriyet mahallesinde yer almaktadır. **(Fotoğraf 151.)** Mevcut bina Eski Kilisenin (Hagios Georgios) avlusunun içinde bulunmaktadır. Okul binası ilk olarak üç derslikli olup 1934 yılında eğitim ve öğretime başlamıştır. Bir, iki ve üçüncü sınıfların okutulduğu binaya tam tarihi bilinmese de tahminen 1960'lı yıllardan sonra ek bina yapılmıştır. Yapıya bitişik olan ek binanın yapılmasıyla derslik sayısı beşe yükselmiştir. **(Fotoğraf 152.)** Ek binanın yeri daha önce bahçe olarak kullanılmakta olup birde çeşme bulunmaktadır. Ek bina yapılıncaya çeşme, tuvaletler bölümüne alınmıştır.¹⁷²

Yapıya bitişik olarak kuzeydoğu köşede tahrip olmuş, taş malzemeden yapılmış bir çeşme yer almaktadır. Yapının üst bahçesinde 1797 yılında inşa edilmiş Eski kilise yer almaktaydı. 1870 yıllarında kilisenin avlusuna dört katlı bir çan kulesi eklenmiştir. Fakat kilise yıllar içerisinde tahrip olmuş ve günümüze sadece Çan kulesi kalmıştır. **(Fotoğraf 153.)** Çan kulesi kesme taştan yığma tekniği ile yapılmış baldaken tarzıdır. Sekizgen plan şemasına sahip olan kulede yuvarlak kemer formu kullanılarak açık bölümler oluşturulmuştur. Çan kulesinin, Damat İbrahim Paşa İlkokulu için önemi ise okulda eğitim-öğretim verildiği yıllarda öğrencilerin bu kuleye çıkıp çanı çalmaları için kullanılmış olmasıdır. **(Fotoğraf 154.)** Okulda 1934 yılından 2003 yılına kadar eğitim-öğretim faaliyetleri devam etmiştir. Yapı genel hatlarıyla tahribata uğramış ve atıl durumdadır.

Kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen bir kütle planına sahip olan yapı, tek katlı olarak düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. **(Fotoğraf 155.)** 1934 yılında yapılan ilk bina dikdörtgen planlı olup daha sonradan eklenen yapıyla birleştirilerek "I---I" tipi plan tasarımı oluşturulmuştur. **(Çizim 28.)** Günümüzde güney yan kanat yıkık haldedir. **(Çizim 29.)** Binanın batı cephesinde iki girişi bulunmaktadır. **(Fotoğraf 156.)** Kuzeyde yer alan ilk binanın giriş kapısına üç basamaklı betonarme merdivenle çıkış yapılmaktadır. Tek bordürlü, basık ve dikdörtgen formlu giriş kapısı diğer giriş kapısına göre daha sadedir. **(Çizim 30.)** Kapının her iki yanında birer küçük pencere açıklığı bulunmaktadır. **(Fotoğraf 157.)** Daha sonradan eklenen yapının giriş kapısına, üç tarafı çevrili betonarme merdivenle çıkış yapılmaktadır. Basık, dikdörtgen formlu kapının etrafı bordürle çevrilmiştir. Kapının tam üzerinde boş bir kitabelik yer almaktadır. Giriş kapısının her

¹⁷² <https://www.facebook.com/nevsehircumhuriyetmahallesi/photos/pb.100064138477195.-2207520000./776293072454117/?type=3>, 14 Haziran 2023.

iki yanında ikişer adet sivri kemerli, kare formlu pencere açıklığı bulunmaktadır. **(Fotoğraf 158.)** Yapının her iki kapısı da çift kanatlı ahşap doğramalıdır ama günümüzde mevcut değildir.

İlk yapılan binanın giriş kapısından kuzey-güney doğrultuda uzanan hole ulaşılır. Dersliklere geçiş bu hol mekânından sağlanmaktadır. **(Fotoğraf 159.)** Doğu cephede simetrik olarak yapılmış iki derslik doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Kuzeydoğu cephedeki dersliğin doğu duvarında iki, kuzey duvarında ise bir kare formlu pencere açıklığı yer almaktadır. **(Fotoğraf 160.)** Doğu cephedeki dersliğin, sadece doğu duvarına açılmış iki kare formlu pencere ile aydınlık sağlanmıştır. **(Fotoğraf 161.)** Kuzey cephedeki derslik diğer dersliklere göre daha küçük yapılmış olup kare planlıdır. Bu mekân daha sonra idari birimler için kullanılmıştır. Odanın kuzey ve batı duvarına açılmış birer pencere açıklığı mevcuttur. Kuzeydeki pencere formu küçük boyuttadır. **(Fotoğraf 162.)**

Kuzey cephedeki ilk yapılan binanın, güney cephesine eklenen “I---I” planlı yapının, kuzeybatı yan kanadına açılan kemerli açıklıktan geçiş sağlanmaktadır. Böylelikle hol mekânı güney cephedeki koridor mekânına bağlanmaktadır. **(Fotoğraf 163.)** Kemerle açılan bu odanın batı duvarına açılmış iki sivri kemerli pencere açıklığı bulunmaktadır. Günümüzde pencereleri ayıran orta duvar yıkılmıştır. **(Fotoğraf 164.)** Dersliklerin dağılışı; kuzeyde bir, güneyde iki ve doğu cephede iki olacak şekilde düzenlenmiştir. Koridordan dersliklere geçiş yapılmaktadır. Günümüzde derslik mekânlarının iç duvarları yıkılmıştır. **(Fotoğraf 165. 166. 167.)** Koridorun doğu duvarında taştan yapılmış birde Atatürk Büstü yer almaktadır. **(Fotoğraf 168.)** Kuzey cephe derslik mekânı doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Doğu duvarına açılmış iki sivri kemerli, kare formlu pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. Bu dersliğin güney duvarı günümüzde yıkılmıştır. Bu sebeple doğu cephedeki derslikle arasındaki duvar tamamen yok olmuştur. **(Fotoğraf 169.)**

Doğu cephedeki derslikler kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Dersliklerin doğu duvarına açılmış üçer sivri kemerli ve kare formlu pencere açıklığı mevcuttur. Doğu cephedeki derslik mekânlarından birinin, batı duvarı tamamen yıkılmıştır. **(Fotoğraf 170. 171.)** Güneydoğu cephede yer alan derslik doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Dersliğin doğu duvarına iki, güney duvarına açılmış iki, sivri kemerli, kare formlu pencere açıklığı bulunmaktadır. Güneybatı cephede yer alan derslik daha küçük boyutta olup güney duvarına bir, batı duvarına açılmış bir, sivri

kemerli, kare formlu pencere ile aydınlatılmıştır. **(Fotoğraf 172. 173.)** Günümüzde binanın güney cephe yan kanadındaki derslikler büyük oranda tahribata uğramıştır. **(Fotoğraf 174. 175.)**

Yapının üst örtüsü betonarme üzerine kırma çatılı olarak yapılmıştır. Ancak günümüzde yapı çatısının betonarme döşemesi hariç geriye kalan kısımları yıkılmış durumdadır. Yapının güneybatısında tuvalet bölümü bulunmaktadır. Çapraz şekilde konumlanmış, dikdörtgen planlı yapının, üç ayrı tuvaleti yer alır. **(Fotoğraf 176.)** Erkekler, kızlar ve öğretmenler tuvaleti olarak ayrılmış olabileceği düşünülmektedir. İlk tuvalet alanına beş basamaklı betonarme merdivenle çıkış yapılmaktadır. **(Fotoğraf 177.)** İki tuvalet kabini mevcuttur. **(Fotoğraf 178.)** Giriş kapıları yan yana olan tuvaletlerden biri dört kabinli diğeri ise iki kabinlidir. **(Fotoğraf 179.)** Dört kabinli tuvalet bölümünde üç adet taştan yapılmış lavabo bulunmaktadır. **(Fotoğraf 180.)** İki kabinli tuvalet bölümünde ise bir lavabo yer almaktadır. **(Fotoğraf 181.)** Ayrıca tuvalet bölümüne bitişik iki odadan oluşan depo alanı mevcuttur. **(Fotoğraf 182.)**



Fotoğraf 151. Damat İbrahim Paşa İlkokulu (Serkan Sonradanbular Arşivinden)



Fotoğraf 152. Damat İbrahim Paşa İlkokulu kilise alanından bakış



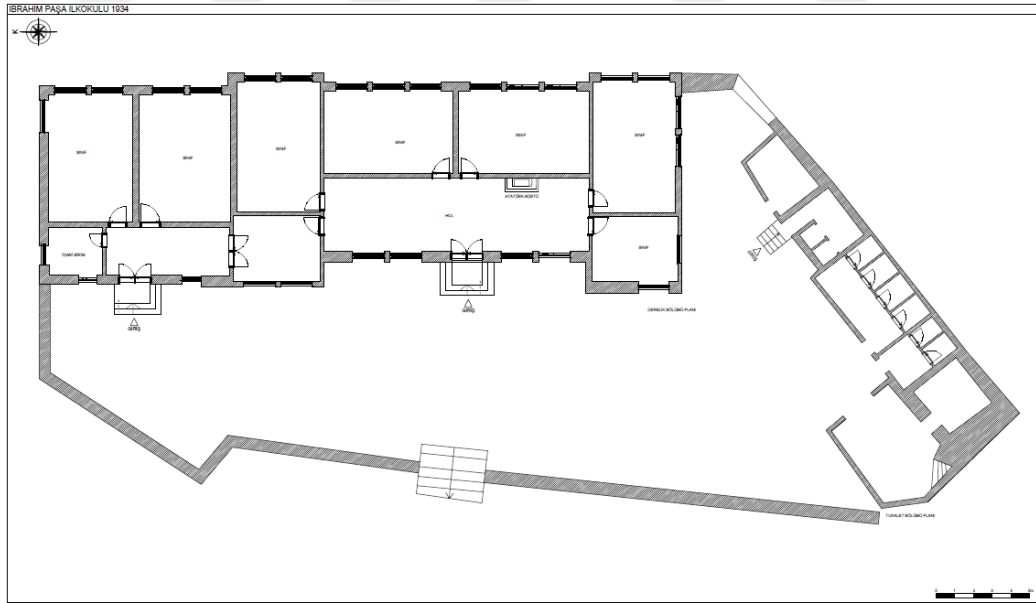
Fotoğraf 153. Damat İbrahim Paşa İlkokulu genel görünüm (Serkan Sonradanbulan Arşivinden)



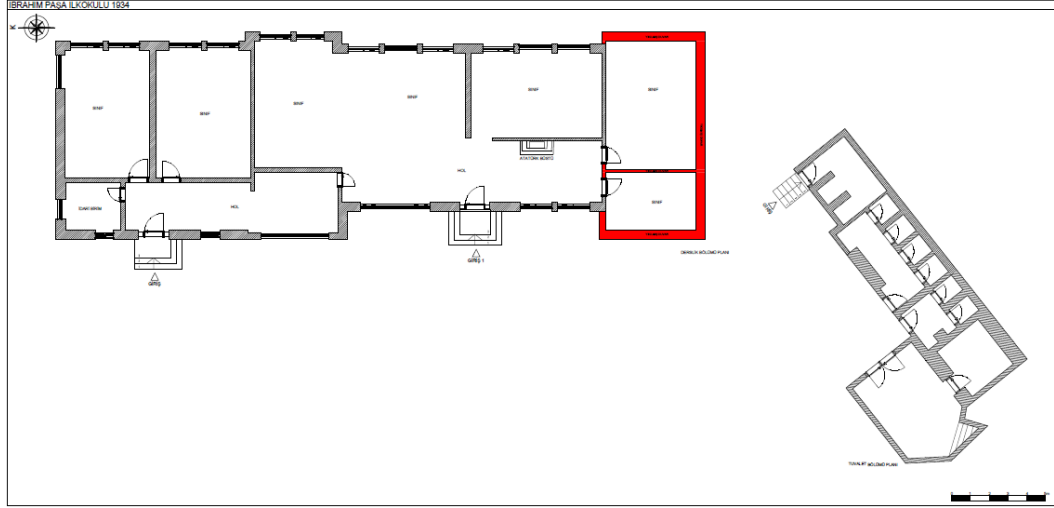
Fotoğraf 154. Eski Kiliseye ait Çan Kulesi



Fotoğraf 155. Damat İbrahim Paşa İlkokulu kuzeydoğu köşeden bakış



Çizim 28. Damat İbrahim Paşa İlkokulunun eski planı (Nevşehir Belediye Arşivi'nden)



Çizim 29. Damat İbrahim Paşa İlkokulunun günümüzdeki planı



Fotoğraf 156. Damat İbrahim Paşa İlkokulu batı cephe giriş kapıları



Çizim 30. Damat İbrahim Paşa İlkokulu batı cephe görünüşü (Nevşehir Belediye Arşivi'nden)



Fotoğraf 157. İlk yapılan binanın giriş cephesi



Fotoğraf 158. Ek yapının giriş cephesi



Fotoğraf 159.Güneyden hole bakış



Fotoğraf 160. Kuzeydoğu cephedeki derslik



Fotoğraf 161. Doğu cephedeki derslik



Fotoğraf 162. Kuzey cephedeki idari birimler mekânı



Fotoğraf 163. Koridor mekânına geçiş



Fotoğraf 164. Koridora dönüştürülen oda



Fotoğraf 165. Koridora kuzeyden bakış (Nevşehir Belediye Arşivinden)



Fotoğraf 166. Koridora güneyden bakış (Nevşehir Belediye Arşivinden)



Fotoğraf 167. Koridor mekânının günümüzdeki hali



Fotoğraf 168. Koridorda bulunan Atatürk Büstü kaidesi



Fotoğraf 169. Kuzeydoğu ve doğudaki derslik



Fotoğraf 170. Doğu cephe derslik



Fotoğraf 171. Doğu cephe derslik



Fotoğraf 172. Damat İbrahim Paşa İlköğretim Okulu güney cephe görünüşü (Nevşehir Belediye Arşivinden)



Fotoğraf 173. Damat İbrahim Paşa İlköğretim okulu batı cephe görünüşü (Nevşehir Belediye Arşivinden)



Fotoğraf 174. Yıkılmış olan güneydoğu derslik



Fotoğraf 175. Yıkılmış olan güneybatı derslik



Fotoğraf 176. Güneybatı köşede tuvalet bölümü



Fotoğraf 177. Tuvalet bölümü



Fotoğraf 178. İki kabinli tuvalet mekânı



Fotoğraf 179. Tuvaletlere giriş



Fotoğraf 180. Dört kabinli tuvalet mekânı



Fotoğraf 181. İki kabinli tuvalet mekânı



Fotoğraf 182. Depo alanı

3.6. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu

Nevşehir iline bağlı, Çat beldesinde yer alan okul, günümüzde kullanılmamaktadır. Büyük bir avlu ortasında yer alan okul binası, bodrum kat üzerine tek katlı olarak inşa edilmiştir. (Fotoğraf 183.) Yöre halkının anlattıklarına göre, okulda eğitim ve öğretim 1936 yılından 2016 yılına kadar devam etmiştir. Daha sonra eğitim-öğretime başka bir okul binasında devam etmiştir. Yapı kaba yonu ve moloz taş üzerine düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Okulun batı cephesindeki, giriş kapısının üzerindeki mermer plakadan anlaşıldığı üzere, 1936 yılında yapılmıştır. (Fotoğraf 184.) Levhanın alt kısmında kitabe yeri bulunmaktadır, fakat günümüzde bu kısım boştur.

Kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen planda tasarlanan okulun, kuzey ve güney uçlarında yer alan yan mekânlar, doğu ve batı yönünde ana kütlede çıkıntı yapacak şekilde, dışa taşkın olarak düzenlenmiştir. (Çizim 31.) Yapıya dışardan bakıldığında dikkat çeken ilk unsur, üçe bölünmüş simetrik olarak “I---I” tipi plan dediğimiz cephe tasarımı olmuştur. Yapıya batı duvarının ortasından açılmış, dışa taşkın anıtsal olmayan kare formlu bir kapıyla giriş yapılmaktadır. Giriş kısmına üç taraflı çevrilmiş, altı basamaklı bir merdiven ile çıkılmaktadır. Çift kanatlı demir doğramalı kapıdan küçük bir alana geçilmektedir. (Fotoğraf 185.) Merdivenlerin durumuna bakılırsa girişin önündeki küçük birim sonradan eklenmiştir.

Giriş cephesindeki simetrik düzen, sol ve sağ kanatlarda ikişer, orta aksta ise girişin her iki yanında yerleştirilmiş yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu toplam dört pencere ile vurgulanmıştır. Doğuya bakan arka cephede ise toplam altı adet pencere yer almaktadır. (Fotoğraf 186.) Kapıdan girişte kare bir alandan, kuzey- güney doğrultuda uzanan, dikdörtgen bir koridora geçiş yapılmaktadır. Koridor bütün dersliklerin ortak alanı olup, dersliklere giriş bu koridordan sağlanmaktadır. (Fotoğraf 187.188.)

Kuzey ve güney kanatlarda simetrik olarak aynı olan sınıflar yer almaktadır. Bu sınıflardan kuzeybatıda yer alan oda, müdür odası olarak kullanılmıştır. Kare formlu olan odanın batı duvarında, dikdörtgen formlu iki pencere açıklığı bulunmaktadır. (Fotoğraf 189.) Kuzeydoğudaki derslik ise dikdörtgen formlu olup kuzeyde bir ve doğu duvarında iki dikdörtgen formlu pencere açıklığı bulunmaktadır. (Fotoğraf 190.) Güney kanattaki her iki sınıfta derslik olarak kullanılmıştır. Güneybatı derslik kare formlu olup, batı cephede iki kare formlu pencere açıklığı yer almaktadır. (Fotoğraf 191.) Güneydoğudaki derslik ise güneyde bir, doğu duvarında iki adet dikdörtgen formlu pencere açıklığına sahiptir. (Fotoğraf 192.) Ana giriş aksındaki doğu cephede ise üç ayrı

alan bulunmaktadır. (Fotoğraf 193.) Bunlar ikisi derslik olarak, diğeri ise daha küçük formda olup, öğretmenler odası olarak kullanılmıştır. (Fotoğraf 194.) Öğretmenler odası bir, dersliklerden biri iki, diğeri ise üç pencere olarak dizayn edilmiştir. Bütün pencereler aynı düzenlemeye sahiptir. (Fotoğraf 195. 196.) Toplam beş derslikten oluşan okulun, derslik dağılımı; kuzeyde bir, güneyde iki, doğuda ikidir.

Yapı batıdan doğuya doğru meyilli bir arazi üzerine konumlandırılmasından dolayı, ön ve arka cephelerde yükseklikler farklıdır. Bu sebeple doğu taraftaki duvarlar, girişin yer aldığı batı cepheye göre daha yüksektir. (Fotoğraf 197.) Eğimli zeminden kaynaklı olarak yapının kuzey yönündeki girişle sağlanan bir bodrum katı bulunmakta ve eski bir kazanın varlığı sebebiyle, kazan dairesi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. (Fotoğraf 198. 199.) Ayrıca bu alanda, arka cephenin sıvasının dökülmesinden dolayı, özgün taş malzeme ve duvar örgüsü, oldukça net bir şekilde görülmektedir. Yapı kaba yonu ve moloz taş üzerine düzgün kesme taştan inşa edilmiştir.

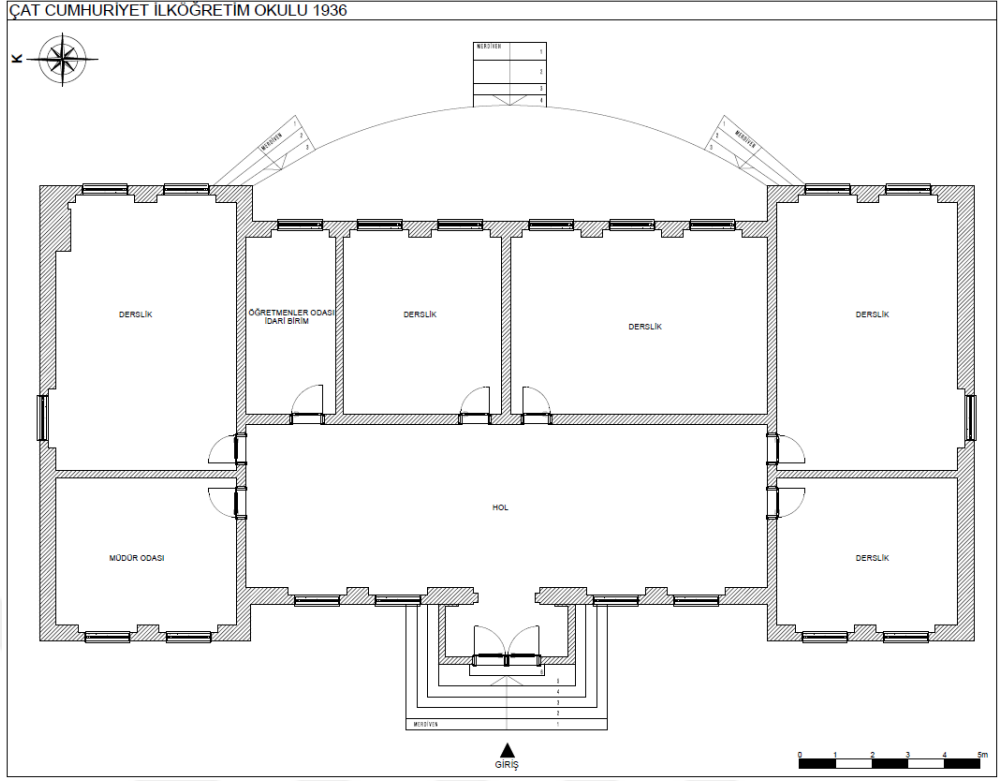
Yöre halkından edinilen bilgiye göre; yapının zemini orjinalinde ahşaptır, fakat daha sonra mozaik betonla yenilenmiştir. Herhangi bir süsleme unsuru bulmayan yapının, üst örtü betonarme üzerine kiremit kaplı kırma çatılıdır. Okulun arkasında büyük, yarım daire şeklinde bir seki yer almaktadır. Bu sekiye bağlı sağ-sol ve orta olmak üzere üç ayrı merdiven bulunmaktadır. Sağ-sol tarafta üçer basamak, orta kısımda dört basamak ile çıkılmaktadır. Binanın arka bahçesinin büyük olması sebebiyle, bu seki özel günlerde veya törenlerde gösteri için kullanılmıştır. Malzeme farkındalığı sebebiyle yapıya sonradan eklenmiş olma ihtimalide büyüktür. (Fotoğraf 200.) Aynı zamanda eğitim ve öğretimin verildiği dönemlerde, öğrencilerin kullandığı asıl avlu kısmı bu yöndedir. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu, gerek giriş kısmıyla, gerekse üçe bölünmüş kütleleriyle, kemerli pencere düzenlemesiyle, Erken Cumhuriyet Devri mimarlığının tipik bir yapısını yansıtmaktadır. Ayrıca cephe düzenlemesindeki üç bölümlü simetrik plan şeması, iç mekânda da hissedilmektedir. Günümüzde yapı belediyenin deposu olarak kullanılmaktadır.



Fotoğraf 183. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu



Fotoğraf 184. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu giriş kapısı



Çizim 31. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu planı



Fotoğraf 185. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu batı cephe görünüşü



Fotoğraf 186. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu doğu cephe görünüşü



Fotoğraf 187. Güney cepheden koridora bakış



Fotoğraf 188. Kuzey cepheden koridora bakış



Fotoğraf 189. Kuzeybatı cephedeki mekân



Fotoğraf 190. Kuzeydoğu cepheadeki derslik



Fotoğraf 191. GÜneybatı cepheadeki derslik



Fotoğraf 192. Güneydoğu cephedeki derslik



Fotoğraf 193. Doğu cephe derslik girişleri



Fotoğraf 194. Doğu cephedeki öğretmenler odası



Fotoğraf 195. Doğu cephedeki derslik



Fotoğraf 196. Doğu cephedeki derslik



Fotoğraf 197. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu kuzeydoğu cepheden görünüşü



Fotoğraf 198. Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu kuzey cepheden görünüşü



Fotoğraf 199. Bodrum kattaki kazan dairesi



Fotoğraf 200. Göre İlköğretim Okulu doğu cephedeki seki

3.7. Göreme İlköğretim Okulu

Göreme kasabasının merkezinde yer alan okul, 1936 yılında inşa edilmeye başlanmış, fakat yapının inşaat süreci 1960 yılında tamamlanmıştır. Günümüzde eğitim-öğretim devam etmektedir. Geniş bir avluya sahip olan yapının avlusuna, batı cephede yer alan demir kapıdan giriş yapılmaktadır. (Fotoğraf 201.) Doğu-batı doğrultuda dikdörtgen plana sahip olan yapı, bodrum üzerine tek katlı olarak inşa edilmiştir. (Fotoğraf 202.) Okula güney cephenin ortasına açılmış, anıtsal olmayan kapı ile giriş sağlanmaktadır. (Fotoğraf 203.) Giriş kapısı silmeleri kademelendirilmesiyle olmuş kemer, düz lentolo ve dikdörtgen formudur. Kapı üzerinde kitabe bulunmamaktadır. Kapı önüne yedi basamaklı taş merdivenle çıkış sağlanmaktadır. Merdivenin batısına bitişik, yuvarlak kemerli, taştan yapılmış birde çeşme yer almaktadır. Kemer yüzeyi dilimlerle hareketlendirilmiştir. Kemerin köşeliklerinde taslıklar yer almaktadır. Çeşmenin ortasında kitabelik kısmı bulunmakta, fakat yazı yoktur. Kitabelik kısmının üzerinde altı kollu çiçek motifi bulunmaktadır. Kemerin oturduğu üzengi taşları zikzaklı bir motif ile hareketlendirilmiştir. Çeşmenin tepelik kısmının ortasında çörten yer almaktadır. (Fotoğraf 204.)

Genel olarak okulun doğu ve batı yan kanatları ön ve arka cepheden taşırılarak, "I---I" tipi plan tasarımı oluşturulmuştur. (Çizim 32.) Okul düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Kapıdan, doğu-batı doğrultuda uzanan dikdörtgen bir koridora ulaşılmaktadır. (Fotoğraf 205. 206.) Koridorun doğu-batı ve kuzey cephelerinde derslikler, güney cephesinde ise idari birimler yer almaktadır. Koridorun güney duvarında, giriş kapısının her iki yanında, üçerli, dikdörtgen formlu pencere açıklığı görülmektedir. Sınıf dağılımı ise; doğu, batı ve kuzey cephelerde ikişer adet olacak şekildedir. Yaklaşık aynı ölçülere sahiplerdir. Batı ve doğu yan kanattaki derslikler kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Güneybatı cephede yer alan dersliğin güney duvarına da, batı duvarına da açılmış üçer adet, dikdörtgen formlu pencere açıklığı yer almaktadır. (Fotoğraf 207.) Kuzeybatı cephede yer alan dersliğin ise batı duvarında üç, kuzey duvarına açılmış üç, dikdörtgen formlu pencere açıklığı bulunmaktadır. (Fotoğraf 208.)

Kuzey cephedeki derslikler kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen formudur. Her iki derslik kuzey duvarına açılmış, üçer dikdörtgen formlu pencere ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 209.) Dersliklerden biri öğretmenler odası olarak düzenlenmiştir. Bu sebeple sonradan eklenen bir paravanla derslik alanı ikiye bölünmüştür. (Fotoğraf 210. 211.)

Kuzey cephedeki iki dersliğin ortasında, giriş aksına denk gelecek şekilde düzenlemiş olan tuvalet bölümü yer almaktadır. Simetrik olarak inşa edilen yapının, giriş aksına denk gelen kuzey kısmı değişime uğramıştır. Önceden bir koridor ile arka bahçeye açılan kapı ve bu kapının her iki yanında bulunan birer pencere açıklığı bulunurken, daha sonraki süreçlerde kapı kısmı tamamen, pencere kısmı ise yarım olarak örülüp, tuvalete dönüştürülmüştür. Bu kısımdaki değişim hem dış cephede, hem de iç mekânda fark edilmektedir. (Fotoğraf 212. 213.) Üçerli kabinden oluşan iki ayrı tuvalet mekânı bulunmaktadır. (Fotoğraf 214.)

Kuzeydoğuda yer alan dersliğin doğu duvarında üç, kuzey duvarında açılmış üç adet, dikdörtgen formlu pencere açıklığı bulunmaktadır. (Fotoğraf 215.) Güneydoğuda yer alan dersliğin güney duvarında üç, doğu duvarında açılmış üç adet, dikdörtgen formlu pencere açıklığı yer almaktadır. (Fotoğraf 216.) Yapının dışa taşkın olan doğu-batı kısmının ön tarafında, beşerli pencere açıklıkları bulunmakta, bunların üçü sınıflara, ikisi ise idari bilimlere denk gelecek şekilde tasarlanmıştır. Giriş kapısının doğu ve batısında yer alan idari birim mekânları kare formludur. Doğuda yer alan odanın güney duvarında iki, batı duvarında bir adet pencere bulunmaktadır. (Fotoğraf 217.) Batıda yer alan odanın ise güney duvarında iki, doğu duvarına açılmış bir pencere açıklığı mevcuttur. (Fotoğraf 218.) Yapının bodrum katına giriş güneydoğu cepheden yapılmaktadır. Günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. (Fotoğraf 219. 220.) Yapının üstü örtüsü kiremit kaplı kırma çatıyla kapatılmıştır. (Fotoğraf 221.) Kasaba halkından edinilen bilgiye göre, yapının zemininin ilk yapıldığında ahşap olduğu bilinmektedir.



Fotoğraf 201. Göreme İlköğretim Okulu



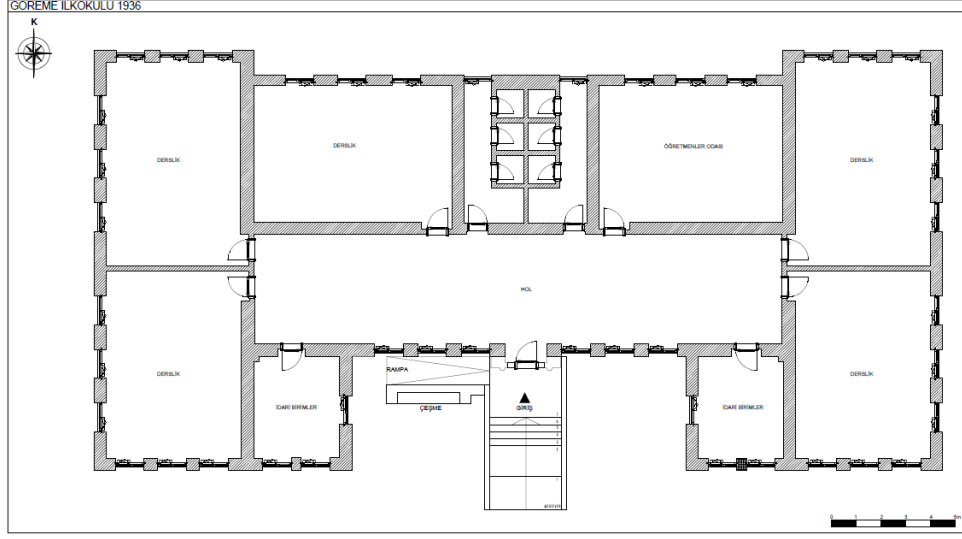
Fotoğraf 202. Göreme İlköğretim Okulu güney cephe görünüşü



Fotoğraf 203. Göreme İlköğretim Okulu batı giriş



Fotoğraf 204. Çeşme detayı



Çizim 32. Göreme İlköğretim Okulu planı



Fotoğraf 205. Koridora doğudan bakış



Fotoğraf 206. Koridora batıdan bakış



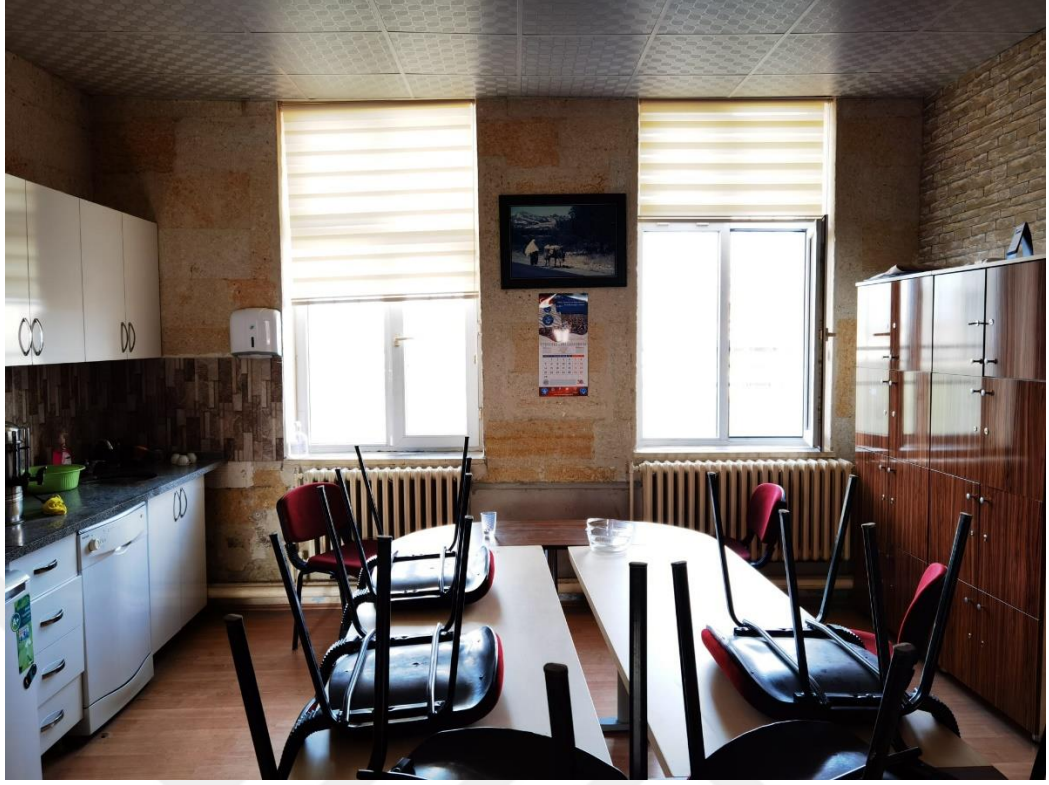
Fotoğraf 207. Güneybatı cephede yer alan derslik



Fotoğraf 208. Kuzeybatı cephede yer alan derslik



Fotoğraf 209. Kuzey cephedeki derslik



Fotograf 210. Öğretmenler odası



Fotograf 211. Öğretmenler odası



Fotoğraf 212. Kuzey cephe arka bahçeye giriş kısmının kapatılmış hali



Fotoğraf 213. Kuzey cephe arka bahçeye giriş kısmının kapatılmış hali



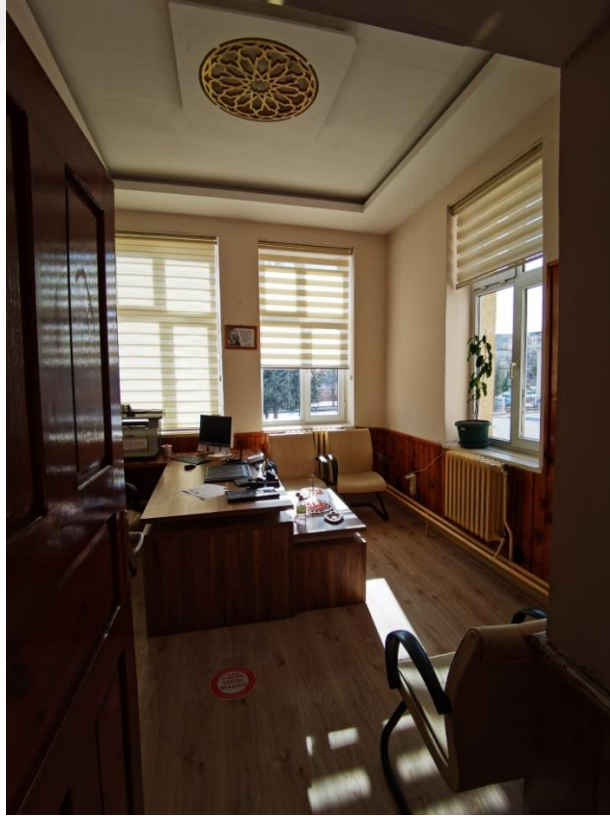
Fotoğraf 214. Tuvalet Bölümü



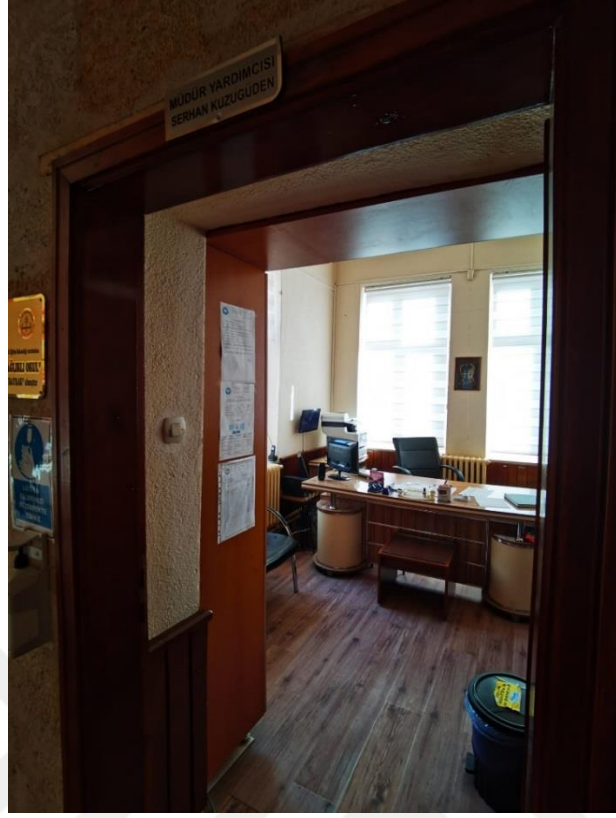
Fotoğraf 215. Kuzeydoğu cephedeki derslik



Fotoğraf 216. Güneydoğu cephedeki derslik



Fotoğraf 217. Girişin doğusunda yer alan oda



Fotoğraf 218. Girişin batısında yer alan oda



Fotoğraf 219. Bodrum kata giriş



Fotoğraf 220. Bodrum kat depo alanı



Fotoğraf 221. Göreme İlköğretim Okulu

3.8. Sulusaray İlkokulu

Okul, Nevşehir merkezine bağlı olan Sulusaray beldesinde yer almaktadır. 1936 yılında bodrum kat üzerine tek katlı olarak inşa edilmiştir. Dönemin muhtarı Halil Ulusoy'un teşviki üzerine halkın yardımlarıyla imece usulüyle yapılmıştır. Kasaba merkezinde bulunan okul binası geniş bir avluya sahiptir. Avluya giriş kuzey cephede yer alan demir kapıdan sağlanmaktadır. (Fotoğraf 222.) Doğu-batı doğrultuda dikdörtgen bir kütle planına sahip olan yapı düzgün kesme taş malzeme üzerine sıva çekilmiştir. Yapının doğu cephesinde daha önceden üç adet lojman binası yer almaktadır. Fakat 1977-1978 yıllarında lojman binaları yıkılmış ve yerine yol yapılmıştır.¹⁷³ (Fotoğraf 223.) Okul binasının doğu ve batı yan kanatları ana kütlede ön ve arka cepheden dışarı taşırılarak "I---I" tipi denilen plan tasarımı ile oluşturulmuştur. (Çizim 33.)

Yapıya, kuzeybatı cephenin ortasına konumlandırılan dikdörtgen formlu, tek kanatlı demir kapıdan giriş sağlanmaktadır. Kapı önüne sekiz basamaklı betonarme merdivenle çıkılmaktadır. Yapının merdiven kısmı değişime uğramıştır. Orijinalinde kuzey cephenin ortasında yer alan çift kanatlı ahşap kapıya, üç tarafı çevrili merdivenle çıkış sağlanmaktaydı.(Fotoğraf 224. 225.) Giriş kısmındaki bu alan sonradan yapılmıştır. Kuzey cephe duvarında siyah plaka üzerinde "Sulusaray İlkokulu 1936" yazmaktadır. (Fotoğraf 226.) Giriş kapısından hemen sonra küçük dikdörtgen formlu alana geçiş yapılmaktadır. Bu alan sonradan yapıldığı için tuvalet bölümü bu kısımda yer almaktadır. (Fotoğraf 227.) Bu giriş alanından kuzey cephedeki, çift kanatlı demir kapıdan geçiş yapılarak koridor mekânına bağlanmaktadır. (Fotoğraf 228.) Tüm dersliklere geçiş bu koridordan sağlanmaktadır. Doğu-batı doğrultuda uzanan bu koridorun "U" şeklinde doğu, batı ve güney cephelerinde derslik alanları bulunmaktadır. Toplam dört derslik mekânı bulunmaktadır. Kuzey cephe boş bırakılmıştır. (Fotoğraf 229. 230.) Simetrik olarak tasarlanan güneydoğu ve güneybatı yan kanatlardaki derslikler dikdörtgen planlıdır.

Kuzeydoğu cephede yer alan derslik öğretmenler odası olarak kullanılmaktadır. Dersliğin kuzey duvarına iki, doğu duvarına açılmış bir dikdörtgen formlu pencere açıklığı mevcuttur. (Fotoğraf 231.) Güneydoğu cephede yer alan dersliğin doğu duvarına iki, güney duvarına açılmış iki adet dikdörtgen formlu pencere açıklığı bulunmaktadır.

¹⁷³ Hacı Şengül, 1937 doğumlu, ilkokul mezunu, Pembe Uzun, 1946 doğumlu, İlkokul mezunu

(Fotoğraf 232.) Güney cephede doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlı iki derslik bulunmaktadır. Her iki dersliğinde güney duvarına açılmış üçer pencere açıklığı mevcuttur. (Fotoğraf 233. 234.) Kuzeybatı cephede yer alan oda idari birimler için kullanılmaktadır. Odanın kuzey duvarına iki, batı duvarına açılmış bir dikdörtgen formlu pencere açıklığı bulunmaktadır. Güneybatı cephede bulunan dersliğin ise batı duvarına bir, güney duvarına açılmış dikdörtgen formlu iki pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. (Fotoğraf 235.)

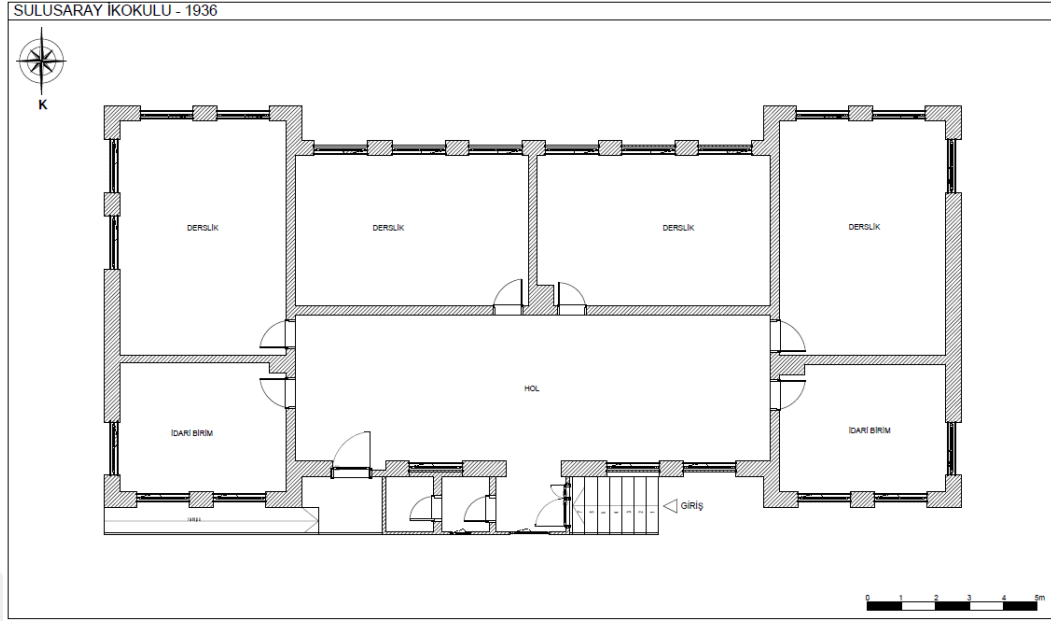
Yapının koridor mekânı 2018 yılında değişime uğramıştır. Orijinalinde giriş kapısının her iki yanında ikişer dikdörtgen formlu pencere açıklığı mevcuttur. Fakat girişin doğu kısmında kalan pencerelerden biri tuvalet bölümüne denk geldiği için kapatılmıştır. Okula ait önceden bir tuvalet mekânı bulunmamaktaydı. Diğer pencere ise 2018 yılında kapıya dönüştürülerek engelli öğrenciler için rampaya dönüştürülmüştür. (Fotoğraf 236. 237.) Yapının kuzeybatı cephesinde bodrum kata giriş kapısı bulunmaktadır. Tek kanatlı demir kapılı bodrum kat basık bir kemerle ayrılmış iki bölümden oluşmaktadır. Günümüzde kazan dairesi olarak kullanılmaktadır. (Fotoğraf 238.) Binanın üst örtüsü betonarme üzerine kırma çatıdır. Erken Cumhuriyet dönemi özelliklerini taşıyan okul binasının dış cephede üçe bölünmüş olması iç kısımda yansıtılmıştır. (Fotoğraf 239.) Günümüzde eğitim-öğretime devam edilmektedir.



Fotoğraf 222. Sulusaray İlköğretim Okulu



Fotoğraf 223. Sulusaray İlköğretim Okulu doğu cephe lojman kısmı



Çizim 33. Sulusaray İlkokul planı



Fotoğraf 224. Sulusaray İlköğretim Okulu kuzeybatı giriş kapısı



Fotoğraf 225. 1960 yıllarda Sulusaray İlköğretim Okulu giriş kapısı¹⁷⁴



Fotoğraf 226. Sulusaray İlköğretim Okulu kitabe

¹⁷⁴ <https://www.nevsehirkenthaber.com/haber/5876336/sulusaraydan-bir-ani>, 01 Mayıs 2023.



Fotoğraf 227.Sulusaray İlköğretim Okulu giriş kısmındaki tuvalet alanı



Fotoğraf 228. Koridordan girişe bakış



Fotoğraf 229. Doğu cepheden koridora bakış



Fotoğraf 230. Batı cepheden koridora bakış



Fotoğraf 231. Kuzeydoğu cephede yer alan derslik



Fotoğraf 232. Güneydoğu cephede yer alan derslik



Fotoğraf 233. Güney cephedeki derslik



Fotoğraf 234. Güney cephedeki derslik



Fotoğraf 235. Güneybatı cephedeki derslik



Fotoğraf 236. Girişin doğusundaki değişen pencere düzeni



Fotoğraf 237. Girişin doğundaki rampa kısmı



Fotoğraf 238. Sulusaray İlköğretim Okulu bodrum kat



Fotoğraf 239. Sulusaray İlköğretim Okulu güney cephe görünüşü

3.9. Çardak İlkokulu

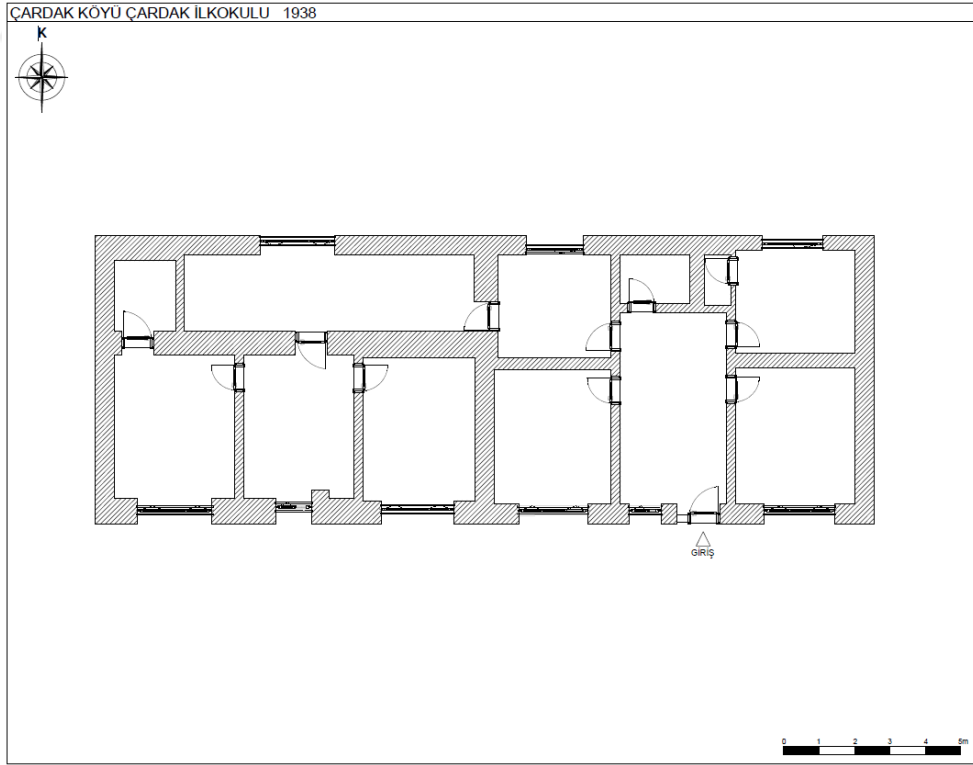
Nevşehir il merkezine bağlı Çardak köyünde yer alan okul, 1938 yılında inşa edilmiştir. Geniş bir avluya sahip olan okul, bodrum kat üzerine tek katlı olarak yapılmıştır. (Fotoğraf 240.) Okul binası iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Derslik mekânı batı tarafta, lojman mekânı doğu tarafta yer almaktadır. Dikdörtgen kütleli bir plana sahip olan Çardak İlkokulu, beş sınıflı, tek öğretmenli bir okuldur. (Çizim 34.) Derslik mekânından lojman bölümüne geçiş tek kapı ile sağlanmaktadır. Günümüzde konut olarak kullanılan okulun giriş kısmı orijinalinde, kuzey cephede yer almaktadır. Fakat daha sonradan kapatılmıştır. Ayrıca okulun kitabesi de kuzey cephede olup yıllar içerisinde üzeri sıva ile kapatılmıştır. (Fotoğraf 241.) Güney cephe arka bahçe olarak kullanılmaktadır. Doğu cephede lojman bölümü için ikinci bir kapı bulunmaktaydı fakat sonradan kapatılmıştır.

Günümüzde giriş, güney cephede yer almaktadır. Simetrik bir planlamaya sahip olan yapının koridorundan doğu-batı cephede karşılıklı dört ayrı mekâna geçiş sağlanmaktadır. Kuzey cephede bulunan küçük mekân sonradan yapılmıştır. Yapının batı cephesindeki derslik bölümü üç ayrı sınıftan oluşmaktadır. Önceden kuzeyden giriş sağlanan yapının koridoru doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır. (Fotoğraf 242.) Koridorun güney duvarına açılmış basık bir kapı ile üç alandan oluşan derslik mekânına geçiş sağlanmaktadır. (Fotoğraf 243.) Bu dersliklerden, batıda bulunan dersliğin, kuzeybatı köşesinde sonradan yapılmış tuvalet mekânı yer almaktadır. Yapının kuzey cephedeki koridordaki niş orijinal haliyle günümüze gelebilmiştir. Pencerelerin hepsi dikdörtgen formludur. Düzgün kesme taştan inşa edilen yapı günümüzde sıvalıdır. Orijinalinde üst örtüsü ahşap hatıl üzerine betonarme olan yapının zemini ahşaptır. Bodrum katı kemerli olup iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Günümüzde de kazan dairesi olarak kullanılmaktadır. (Fotoğraf 244.)¹⁷⁵

¹⁷⁵ İsmet Özcan, 1950 doğumlu, ilkokul mezunu, Salim Açıkgöz, 1938 doğumlu, ilkokul mezunu



Fotoğraf 240. Çardak İlkokulu genel görünüm



Çizim 34. Çardak İlkokulu planı



Fotoğraf 241. Çardak İlkokulu kuzey cephe görünümü



Fotoğraf 242. Kuzey cephe koridor kısmı



Fotoğraf 243. Koridordan dersliklere geçiş kapısı



Fotoğraf 244. Bodrum kat

3.10. Basansarnıç İlkokulu

Basansarnıç köyü, Nevşehir ilinin merkez ilçesine bağlıdır. Yıllar önce çok sayıda su sarnıçlarının batmasıyla “Batansarnıç” ismi ile anılıp zamanla “Basansarnıç” ismini almıştır. 1928 yılından itibaren aynı ismi taşımaktadır. Eğitim ve öğretim ilk başta küçük bir oda da verilmekte iken daha sonra bu oda yıkılmıştır. 1941-1943 yılları arasında zemin üzerine tek katlı yeni bir eğitim binası inşa edilmiştir. (Fotoğraf 245.) Köy muhtarının teşviki üzerine halkın yardımlarıyla imece usulüyle yapılmıştır.¹⁷⁶

Köyde başka bir okul binası olduğu için okul bugün kullanıma kapalıdır. Okul binası bir tepe üzerine konumlanmış olup düz bir arazide yer almaktadır. Binanın üzerinde inşa kitabesi bulunmamaktadır. Ancak köy halkı tarafından anlatılanlara göre binanın inşa tarihi öğrenilmektedir. Okul tam olarak ana ekseninde olmamakla birlikte, doğu-batı doğrultuda dikdörtgen bir kütle planına sahiptir. (Fotoğraf 246.) Yapının güney cephesine açılmış, anıtsal olmayan bir giriş kapısı yer almaktadır. Giriş kısmına üç basamaklı, taş merdivenle çıkış sağlanmaktadır. İki derslikten oluşan binanın girişi doğrudan dersliğe açılmaktadır. (Çizim 35.) Taş söveli, dikdörtgen formlu kapıdan girildiğinde, yer alan derslik kısmı aslında tek bir bölümden oluşurken, yıllar içerisinde köydeki nüfusun artışıyla beraber iki derslik haline getirilmiştir. (Fotoğraf 247. 248.) Doğu cephe kare formlu toplam dört pencere açıklığı ile aydınlatılmış, fakat iki pencere sonradan kapatılmıştır. (Fotoğraf 249.) Böylelikle doğu cephede kapatılan pencerelerden ikisi niş olarak düzenlenmiştir. Bu sebeple pencerelerin, derslik kısmı ikiye bölündüğünde kapatılmış olma ihtimali büyüktür. (Fotoğraf 250.) Kuzey cephedeki derslik kısmı, hem doğu hem de kuzeyden dikdörtgen formlu birer pencere ile aydınlatılmıştır.

Batı cephede üç ayrı mekân bulunmaktadır. Güney girişte yer alan derslikten, batı cephedeki kare planlı, hole geçilmektedir. (Fotoğraf 251.) Holün batı duvarında, diğer pencerelerden daha küçük boyutta, kare formlu bir pencere açıklığı ve sonradan açılmış, niteliksiz bir tuvalet mekânı yer almaktadır. (Fotoğraf 252. 253.) Pencerenin hemen önünde ahşap bir paravanla kapatılmış, zemini betonla yapılmış banyo mevcuttur. (Fotoğraf 254.) Holün kuzey ve güney cephesinden, iki ayrı mekâna geçiş sağlanmaktadır. Kuzeydeki mekânın batı ve kuzey duvarına açılmış, kare formlu birer pencere ile aydınlatılmıştır. Ancak kuzeydeki nişe çevrilmiştir. Birde batı duvarında

¹⁷⁶ Hacı Mehmet Ünal, 1928 doğumlu, ilkokul mezunu

küçük bir niş yer almaktadır. Bu alan dikdörtgen planlı olarak tasarlanmış, öğretmenler odası olarak kullanılmıştır. (Fotoğraf 255. 256.)

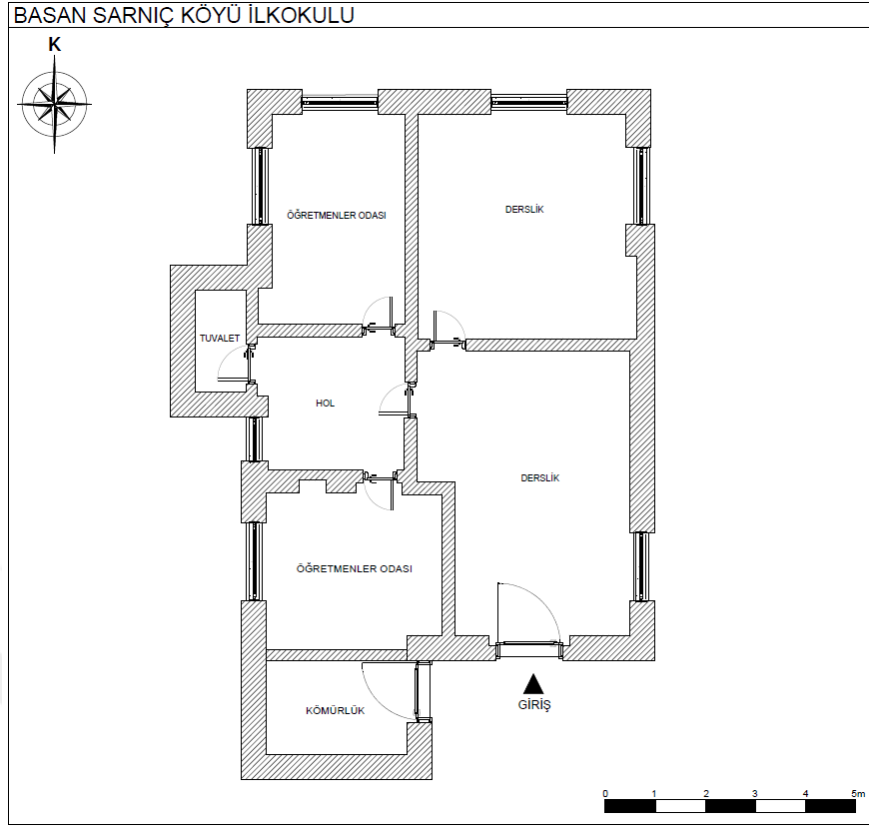
Güney cephede yer alan mekân ise doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Batı ve güney duvarına açılmış, kare formlu pencere açıklığı mevcuttur. Fakat diğer alanlarda olduğu gibi güney duvarındaki pencere tamamen kapatılmıştır. Güneydeki duvarın sıvaları dökülmüş olması sebebiyle, pencere kısmının sonradan kapatıldığı anlaşılmaktadır. (Fotoğraf 257.) Duvarın güneybatı köşesinde bulunan tezgâh, bu alanın mutfak bölümü olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır. Kuzey duvarında küçük bir niş açıklığı mevcuttur. (Fotoğraf 258.) Köy halkından edinilen bilgiye göre; binanın batı cephesinde kalan mekânlar, öğretmenlerin kalması için düzenlenmiştir. Bütün pencereler kare formlu olarak tasarlanmıştır. Binanın üst örtüsü, betonarme üstüne düz dam şeklindedir. (Fotoğraf 259.) Yapı da kullanılan malzeme düzgün kesme taş üstüne sıva yapılmıştır. Ayrıca yapının güney kısmında, girişin hemen yanında niteliksiz bir depo bulunmaktadır. (Fotoğraf 260. 261.) Sade, tek kütle halinde olan yapı oldukça minimalisttir. (Fotoğraf 262.)



Fotoğraf 245. Basansarnıç İlkokulu



Fotoğraf 246. Güney cephe görünüşü



Çizim 35. Basansarnıç İlkokulunun planı



Fotoğraf 247. Giriş kısmının dersliğe açılışı



Fotoğraf 248. Güney cephedeki derslik



Fotoğraf 249. Doğu cephede kapatılan pencereler



Fotoğraf 250. Kuzey cephedeki derslik



Fotoğraf 251. Güney derslikten batı cepheye geçiş



Fotoğraf 252. Hol kısmı



Fotoğraf 253. Tuvalet mekânı



Fotoğraf 254. Paravanla kapatılmış banyo mekânı



Fotoğraf 255. Kuzeydeki öğretmenler odası



Fotoğraf 256. Kuzeydeki öğretmenler odası



Fotoğraf 257. Güneydeki mutfak mekanı



Fotoğraf 258. Güneydeki mutfak mekânı



Fotoğraf 259. Basansarniç İlkokulunun kuzeybatıdan görünüşü



Fotoğraf 260. Güney cephede bulunan depo alanı



Fotoğraf 261. Güney cephedeki depo alanı



Fotoğraf 262. Basansarnıç İlkokulunun güneydoğu cepheden görünüşü

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME ve KARŞILAŞTIRMA

Yeni bir ulus devletinin doğmasına kaynaklık eden Cumhuriyet rejimi, ülke sınırları içerisinde modernleşme projesinin, devlet eliyle uygulanmasına sebep olmuştur. Bu modernleşme projesi ilk başta kamusal mekânlarda etkisini göstermiştir. Yapılan yenilik çalışmaları, yeni kuralları ve sistemleri beraberinde getirmiştir. Bu açıdan eğitim alanındaki mimari düzenlemeler önemli bir yere sahiptir. Ülke genelinde uygulamaya konulan akımlar, farklı mimari üslupların doğmasına kaynaklık etmiştir. Özellikle I. Ulusal Mimarlık dönemi tasarımları, kamusal yapıların türlerine göre çeşitlilik göstermektedir. Genellikle dikdörtgen plan şemasına sahip olan kamu yapıları, simetrik bir düzende tasarlanmıştır. Cephe tasarımına önem verilen bu projelerde, eğitim yapılarının iç tasarımı daha sadedir. İklim şartlarına, geleneksel mimariye, yerel malzeme kullanımına önem verilmiş ve geleneksel yapı malzemeleri ile modernize edilmiştir. Böylelikle Türk mimarisinde kullanılan eski üsluplar, sivil ve kırsal yapı tiplerine esin kaynağı olmuştur. Erken Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarında temel hedef; kısa süre içerisinde ülke genelinde okur-yazarlık oranında artış sağlamaktır. İlköğretim hizmetlerini vatandaşlara ulaştırarak, halkın Cumhuriyet ideolojisini benimseyecek bireyler olarak eğitilmesi, ulus ve devlet bilincine sahip olması amaçlanmıştır. Bu sebeple ilkokul binalarının tasarımına ve inşasına önem verilmiştir. Modernleşme projesi merkezden, kırsala doğru etkisini göstermektedir. Hazırlanan tip projeler yerleşimlerin nüfus yoğunluğu ve çevre koşulları dikkate alınarak seçilmiştir. Çünkü Erken Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarının bir diğer hedefi ise, modern ilkokul binalarının inşasıdır. Mimar Kemalettin Bey'in Evkaf Nezareti'nde çalıştığı yıllarda tasarlamış olduğu, Edirne Karaağaç Mektebinden ilham alınarak yapılan "I--I" plan tasarımı belirlenen tip projelerden biridir. Cumhuriyetin ilk on yılında köylerde sıkça uygulanan tip proje olarak kullanılmıştır.¹⁷⁷ Erken

¹⁷⁷ Fatma Nurşen Kul, *Erken Cumhuriyet Dönemi...*,66-68.

Cumhuriyet dönemi tip projeleri: kare veya kareye yakın dikdörtgen planlı, “T” planlı ve “I--I” planlı olarak gruplandırılmaktadır.

Erken Cumhuriyet döneminde inşa edilen okul binalarının inşa sürecine bakıldığında şehir ve köylere göre farklı tasarımlar oluşturulmuştur. Genellikle okullar devlet tarafından yapılırsa da bazı köy ve kasabalarda, köy halkının işgücü ve maddi desteği ile okullar inşa edilmiştir. Fakat yine de köy okullarının tasarımı, devlet tarafından belirlenen projeler doğrultusunda yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında Erken Cumhuriyet döneminde (1923-1945) yılları arasında inşa edilmiş 10 okul yapısı incelenmiştir. Bu okullar plan, cephe ve süsleme özellikleri bakımından değerlendirilmiştir. Nevşehir il merkezindeki Erken Cumhuriyet dönemi ilkokulları plan tasarımı bakımından; kare veya kareye yakın dikdörtgen planlı ve “I--I” planlı olarak iki grupta incelenmiştir.

4.1. Planlar

Cumhuriyet dönemi ilkokulları derslik sayılarına göre farklı plan tipolojisine sahiptir. İncelemiş olduğumuz 10 ilkokuldan 8’i “I--I” planlı, 2’i ise dikdörtgen planlıdır. On yapının hepsi de günümüze gelebilmiştir. Fakat yapıların sadece dördünde eğitim ve öğretime devam edilmektedir.

Basansarnıç İlkokulu dikdörtgen planlı ve tek derslikli olarak inşa edilmiştir. (Çizim 32.) Derslik mekânı ve lojman mekânının bir arada olduğu okul binası yıllar içerisinde köydeki nüfusun artışıyla beraber bir paravanla, iki derslik haline getirilmiştir. Okulun doğu tarafındaki bölümler derslik olarak düzenlenmiştir. Batı tarafındaki bölümler öğretmen ikametgâhına mahsus mekânlardır. Bir mutfak, bir oda, bir banyo ve tuvalet mekânı mevcuttur. Okulun güney cephesinde yer alan giriş direk olarak hole değil, dersliğe açılmaktadır.

Dikdörtgen plana sahip olan bir diğer yapı ise Çardak İlkokulu’dur. Derslik ve lojmanın bir arada düzenlendiği okulun doğu tarafı öğretmenler için, batı tarafı derslik mekânı olarak düzenlenmiştir. İç mekân tasarımında değişiklikler olsa da ana hatlarıyla beş derslikli bir okuldur.

Lojman ve dersliğin bir arada düzenlendiği Basansarnıç İlkokulu ve Çardak İlkokulu tasarım bakımından, Kayseri/Pınarbaşı’na bağlı Elmalı Köyü İlkokulu (1938) (Çizim 36., Fotoğraf 263.) Tokmak Köyü İlkokulu (1938) (Çizim 37., Fotoğraf 264.) , Karakuyu Köyü İlkokulu (1939) (Çizim 38. Fotoğraf 265.), Kaman Köyü İlkokulu (1939) (Çizim 39. Fotoğraf 266.), Şerefiye Köyü İlkokulu (1939) (Çizim 40. Fotoğraf 267.), Üçpınar Köyü

İlkokulu (1939) (Çizim 41. Fotoğraf 268.), Panlı Köyü ilkokulu (1943-44) (Çizim 42. Fotoğraf 269.), Kılıçkışla Köyü İlkokulu (1943-44) (Çizim 43. Fotoğraf 270.), Halitbeyören Köyü İlkokulu (1943-44) (Çizim 44. Fotoğraf 271.) ile benzerlik göstermektedir.¹⁷⁸

Beş derslikli altı okulun plan tipi, Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin genelinde uygulanmıştır. Genellikle “I---I” plan tipi olarak adlandırılan tasarımın, giriş kısmına paralel olarak düzenlenen koridorun arkasına gelecek şekilde üç derslik, koridor girişine bakan yan kanatlarında birer idari mekân ile arkalarındaki derslikler, ön ve arka cepheden çıkıntı yapmaktadır. Bu plan tipinde Nevşehir’de yedi örnek bulunmaktadır. Birbirleriyle benzerlik gösteren Cumhuriyet İlkokulu (1923) (Çizim 16.), Ortahisar İlköğretim okulu (1927) (Çizim 18.), Uçhisar Fatih İlköğretim okulu (1934) (Çizim 22. 24.), Göre İlköğretim okulu (1934) (Çizim 26.), Damat İbrahim Paşa İlkokulu (1934) (Çizim 28.), Çat Cumhuriyet İlköğretim okulu (1936) (Çizim 29.), aynı plan tasarımına sahiptir. Bu okullardan dördü bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Bodrum katlar genellikle depolama alanı ya da kömürlük olarak kullanılmıştır. Bu yapılar içerisinde Cumhuriyet İlkokulu ve Göre İlköğretim Okulu iki katlı olarak inşa edilmiştir. (Tablo 11.-11.1.)

Tasarım bakımından Kayseri’de yer alan Yeşilkent İlkokulu (1928) (Çizim 45.-Fotoğraf 272.) Akkışla Cumhuriyet İlkokulu (1935), (Çizim 46.-Fotoğraf 273.) Kaynar Kasabası İlkokulu (1934), (Çizim 47.-Fotoğraf 274.) ve Pazarören Köy Enstitüsü (1935) (Çizim 48.-Fotoğraf 275.) Nevşehir’deki örneklerle benzerlik göstermektedir.¹⁷⁹ Ayrıca Acıpayam Cumhuriyet İlkokulu (1926), (Fotoğraf 276.) Buldan Dört Eylül İlköğretim Okulu (1927), (Çizim 49.-Fotoğraf 277.) Çal Gazi İlkokulu (1928), (Fotoğraf 278.) Sarayköy Gazi İlkokulu (1932), (Fotoğraf 279.) Tavas Gazi İlköğretim Okulu (1932),¹⁸⁰ (Fotoğraf 280.) Konya/Gazi Mustafa Kemal İlkokulu (1926-1927), (Çizim 50.-Fotoğraf 281.) Konya/İsmet Paşa İlkokulu (1926-1927), (Çizim 51.-Fotoğraf 282.) Konya/Hakimiyet-i Milliye İlkokulu (1926-1927),¹⁸¹ (Çizim 52.-Fotoğraf 283.) Sinop/Ayancık Kurtuluş İlkokulu (1927),¹⁸²(Çizim 53.-Fotoğraf 284.) Bitlis/Kazım Paşa İlköğretim Okulu

¹⁷⁸ Yıldırım Özbek, Kayseri/Pınarbaşı’nda Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1945) Köy Okulları, *Mediterranean Journal Of Humanities*, Cilt 9., Sayı 1., 2019, 235-248.

¹⁷⁹ Yıldırım Özbek, *Kayseri’de Tarihi...*, 265.

¹⁸⁰ Meryem Yıldız, Denizli’deki Erken Cumhuriyet Dönemi Okul Yapılarının Mimari Özelliklerine Genel Bir Bakış, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt 9., Sayı 3., 2022, 972-989.

¹⁸¹ Göksu Özden Öner, Konya Merkez ve İlçelerinde Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları, *Turkish Studies-Social Sciences*, Cilt 14, Sayı 3, 2019, 887-890.

¹⁸² Alper Atıcı, Sinop-Ayancık’ta Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binası: Kurtuluş İlkokulu (Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu), *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı 30/1, 2021, 438.

(1924),¹⁸³(Fotoğraf 285.) Malatya Gazi İlkokulu (1914),¹⁸⁴ (Çizim 54.-Fotoğraf 286.) İzmir/Ödemiş Şehit Er Kamil Akan İlkokulu (1928)¹⁸⁵ (Çizim 55.-Fotoğraf 287.) Akçakoca/Orhan Gazi İlkokulu (1926)¹⁸⁶ (Çizim 56.-Fotoğraf 288.) ve Ürgüp İstiklal İlkokulu (1911) (Çizim 57.- Fotoğraf 289.) aynı plan tasarımında olup Nevşehir örnekleriyle benzerlik göstermektedir.

Göreme beldesindeki ilkokul (1936) binası, “I---I” plan tipolojisinde inşa edilmiş olmakla birlikte altı derslikten oluşmaktadır. Giriş koridorun arkasında ve yan kanatlarda ikişer derslik bulunmaktadır. Böylelikle yan mekânlar ana ekseninde ön ve arkadan çıkıntı yapmaktadır. İdari birimler yan mekânların giriş cephesi tarafındaki kare odalarda yer almaktadır. (Çizim 26.) Göreme ilkokulu inşa edilmeden önce, eğitim ve öğretim kasabanın eski belediye binasında verilmekteydi. Göreme’de Orta Mahallede yer alan belediye binasının üzerinde ne zaman inşa edildiği ile ilgili herhangi bir kitabe yoktur. Göreme ilkokulunun inşa süresinin uzun sürmesi nedeniyle, belediye binası geçici eğitim mekânı olarak kullanılmıştır. 1935 yılında çekilmiş bir fotoğrafla 1930-1935 yıllarına tarihlenmektedir. Kare kütleli bir yapı tasarımına sahip olan Eski Belediye binası, yüksek tutulmuş bir bodrum üzerine tek katlı olarak inşa edilmiştir. Yapı yöreye özgü volkanik tüften yapılmış kesme taş malzemeyle inşa edilmiştir. (Çizim 58.-Fotoğraf 290.)

Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu iki binadan oluşmaktadır. İlk inşa edilen ana bina 1934 yılında “I---I” plan tipolojisi ile inşa edilmiştir. İkinci yapılan ek bina ise 1950 yılında güney cephenin ortasındaki kütle, ana kütlede yaklaşık 1m çıkıntı yapacak şekilde inşa edilmiştir. Cadde kısmında yer alan yapının altına, kemerler açılmış dükkânlar yer almaktadır. (Çizim 24.) Bu kütleli tasarım Mersin/Kerimler Köyü İlkokulu (1926) (Çizim 59.-Fotoğraf 291.) ile benzerlik göstermektedir.¹⁸⁷ Bir diğer ek binaya sahip olan okul Nevşehir’in merkezinde yer alan Damat İbrahim Paşa İlkokuludur. İlk yapılan ana bina üç derslikli olup dikdörtgen planlıdır. Bu binaya sonradan eklenen kısım ise “I---I” plan tasarımına sahiptir. (Çizim 28.)

¹⁸³ Sümeyye Sutlu, Bitlis ve Van’daki Kamu Yapıları (19.ve 20. Yüzyıl), Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2022, 42.

¹⁸⁴ Şuayip Çelemeoğlu, Alper Atıcı, Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Yapılarına Bir Örnek: Malatya Gazi İlkokulu, *Anasay Dergisi*, Yıl 5, Sayı 15, 2021, 129.

¹⁸⁵ Fatma Nurşen Kul, *A New Approach For...*, 150.

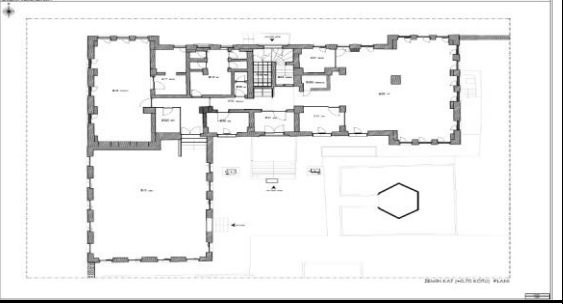
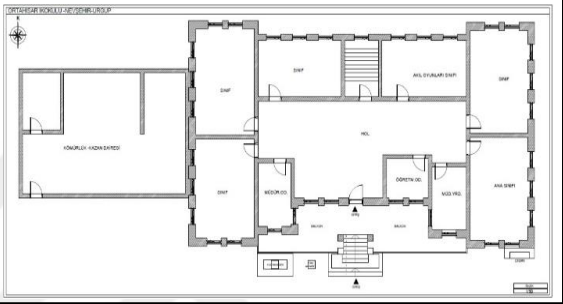
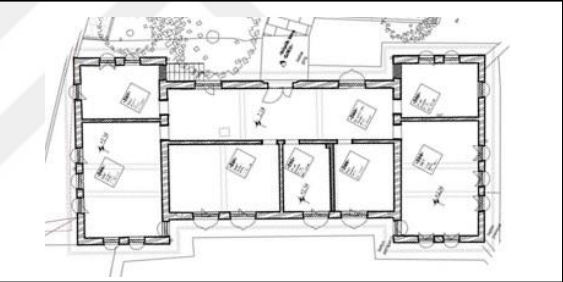
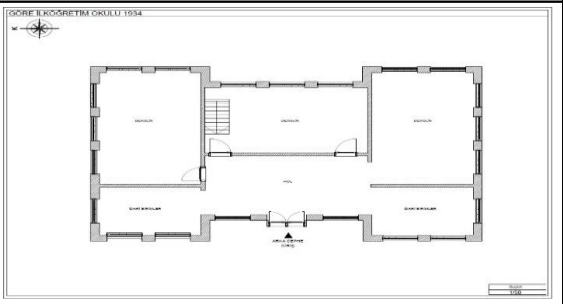
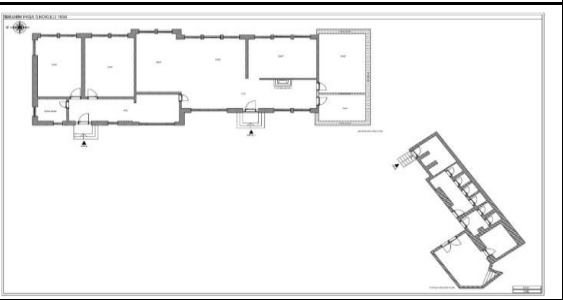
¹⁸⁶ Elif Sahtiyancı, Nuray Benli Yıldız, Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Yapılarına Akçakoca’dan Bir Örnek: Orhan Gazi İlkokulu, *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı 29/2, 2020, 594.

¹⁸⁷ Özgehan Kavas, Mersin’de Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Köy Okulları Mimarisi, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2020, 52.

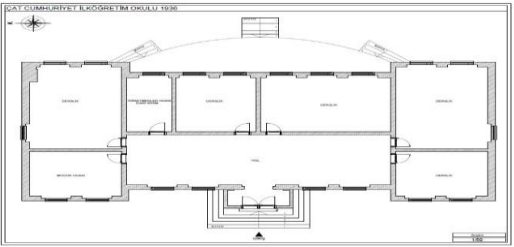
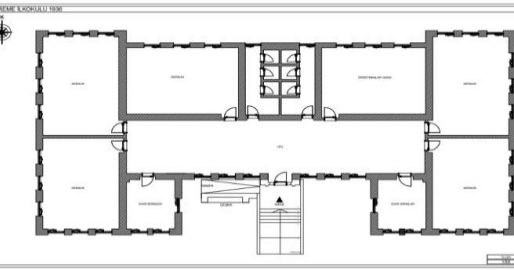
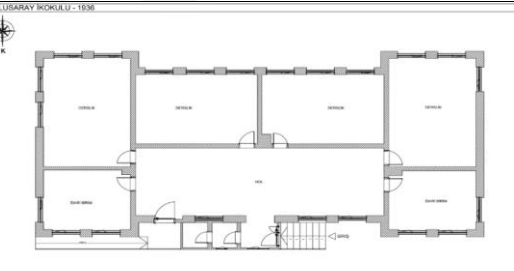
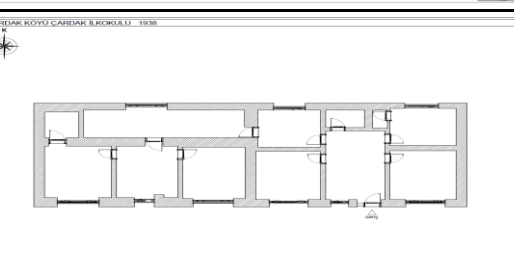
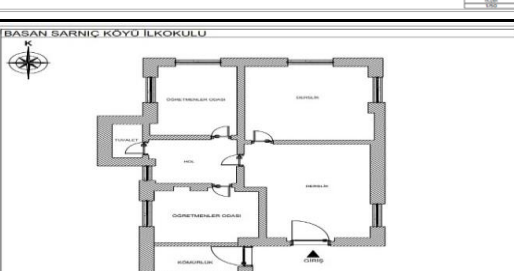
Sulusaray beldesinde yer alan ilkokul (1936) binası (Çizim 31.) “I---I” plan tipolojisinde inşa edilmiş olmakla birlikte dört derslikten oluşmaktadır. Giriş Koridorun arkasında iki ve yan kanatlarda birer derslik mekânı bulunmaktadır. Böylelikle yan kanattaki, giriş cephe tarafında bulunan kare mekânlar, idari birimler olarak kullanılmaktadır. Giriş aksında yer alan pencerelerden biri sonradan kapıya dönüştürülmüştür.

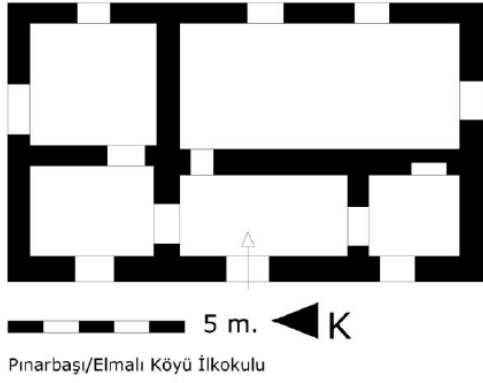


Tablo 11. Nevşehir İl merkezindeki Erken Cumhuriyet dönemi yapıları (1923-1945)

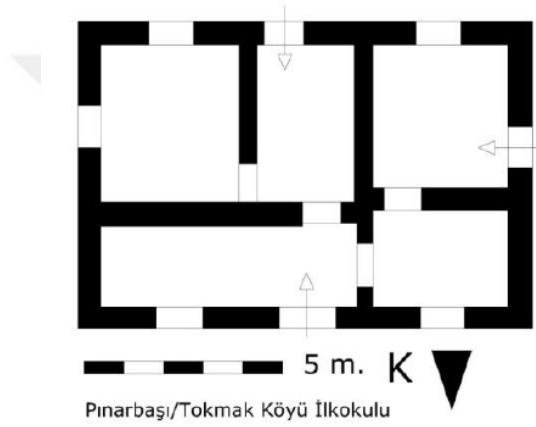
OKULLAR	İNŞA TARİHLERİ	PLAN TİPİ	PLANLAR
CUMHURİYET İLKOKULU	1923	"I--I"	
ORTAĞISAR İLKÖĞRETİM OKULU	1927	"I--I"	
UÇHISAR FATİH İLKÖĞRETİM OKULU	1934	"I--I"	
GÖRE İLKÖĞRETİM OKULU	1934	"I--I"	
DAMAT İBRAHİM PAŞA İLKOKULU	1934	"I--I"	

Tablo 11.1. Nevşehir İl merkezindeki Erken Cumhuriyet dönemi yapıları devamı

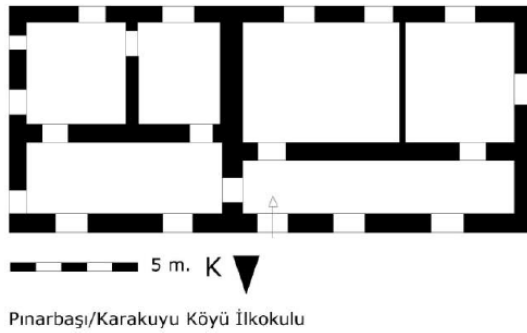
OKULLAR	İNŞA TARİHLERİ	PLAN TİPİ	PLANLAR
ÇAT CUMHURİYET İLKÖĞRETİM OKULU	1936	"I---I"	
GÖREME İLKÖĞRETİM OKULU	1936	"I---I"	
SULUSARAY İLKOKULU	1936	"I---I"	
ÇARDAK İLKOKULU	1938	"DİKDÖRTGEN"	
BASANSARNIÇ İLKOKULU	1941	"DİKDÖRTGEN"	



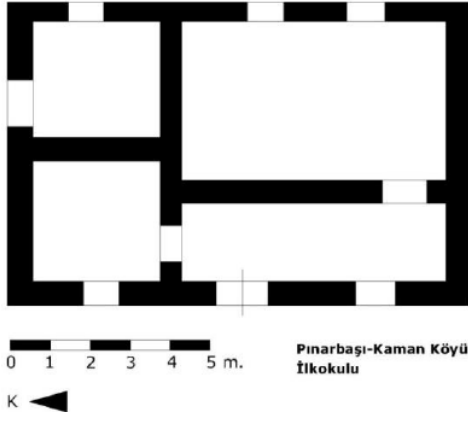
Çizim 36. Fotoğraf 263. Kayseri/Pınarbaşı Elmalı Köyü İlkokulu (1938) (Yıldıray Özbek'ten)



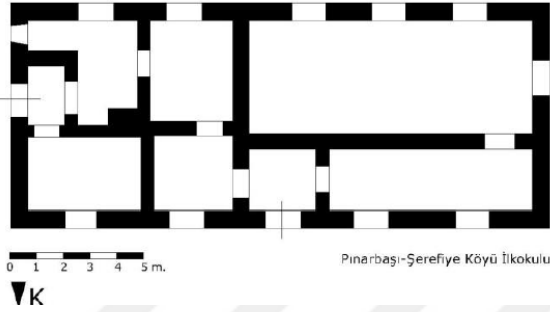
Çizim 37. Fotoğraf 264. Kayseri/Pınarbaşı Tokmak Köyü İlkokulu (1938) (Yıldıray Özbek'ten)



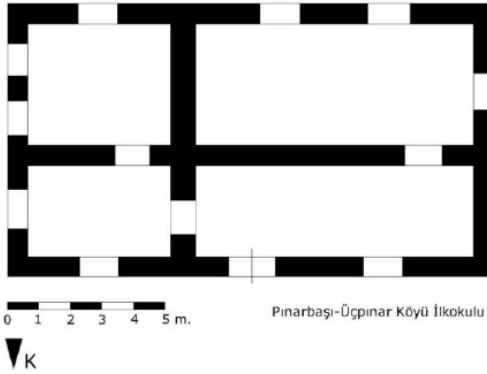
Çizim 38. Fotoğraf 265. Kayseri/Pınarbaşı Karakuyu Köyü İlkokulu (1939) (Yıldıray Özbek'ten)



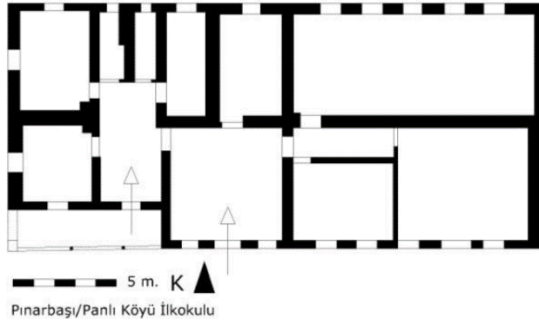
Çizim 39. Fotoğraf 266. Kayseri/Pınarbaşı Kaman Köyü İlkokulu (1939) (Yıldıray Özbek'ten)



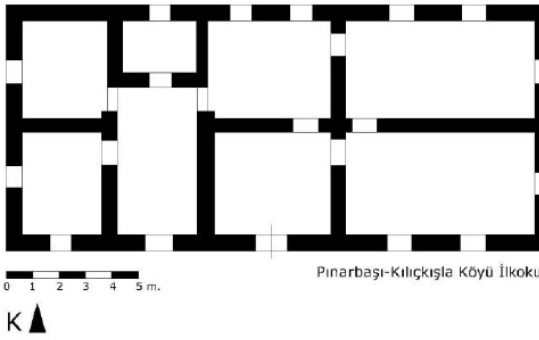
Çizim 40. Fotoğraf 267. Kayseri/Pınarbaşı Şerefiye Köyü İlkokulu (1939) (Yıldıray Özbek'ten)



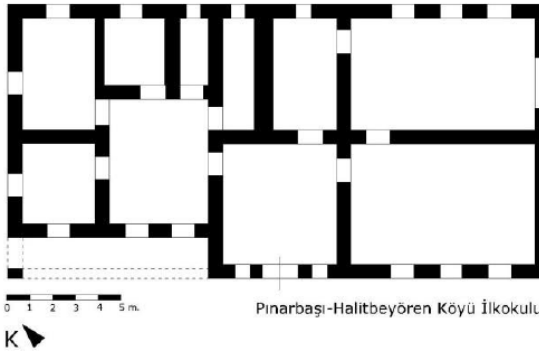
Çizim 41. Fotoğraf 268. Kayseri/Pınarbaşı Üçpınar Köyü İlkokulu (1939) (Yıldıray Özbek'ten)



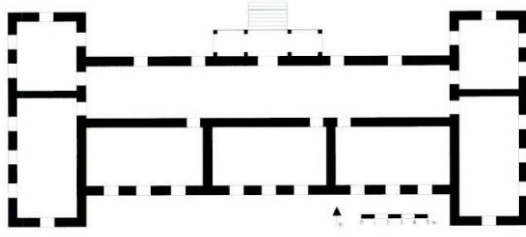
Çizim 42. Fotoğraf 269. Kayseri/Pınarbaşı Panlı Köyü İlkokulu (1943-44) (Yıldıray Özbek'ten)



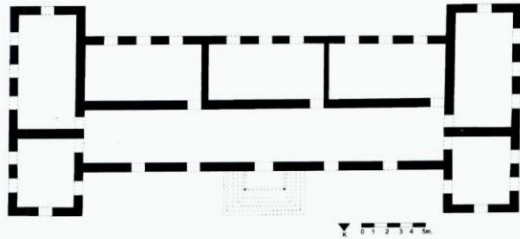
Çizim 43. Fotoğraf 270. Kayseri/Pınarbaşı Kılıçkışla Köyü İlkokulu (1943-44) (Yıldıray Özbek'ten)



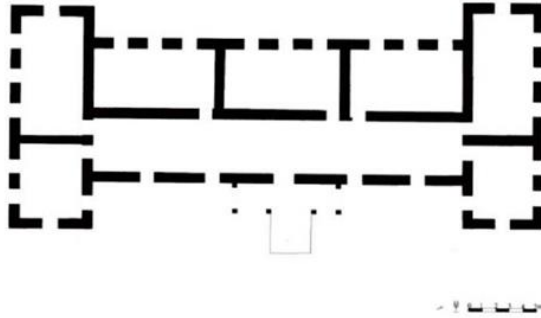
Çizim 44. Fotoğraf 271. Kayseri/Pınarbaşı Halitbeyören Köyü İlkokulu (1943-44) (Yıldıray Özbek'ten)



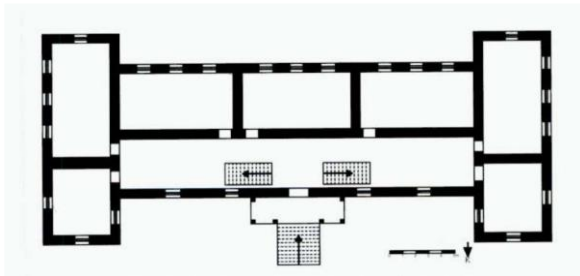
Çizim 45.-Fotoğraf 272. Kayseri/Sarız Yeşilken İlkokulu (1928) (Yıldıray Özbek'ten)



Çizim 46.-Fotoğraf 273. Kayseri Akkişla Cumhuriyet İlköğretim Okulu (1935) (Yıldıray Özbek'ten)



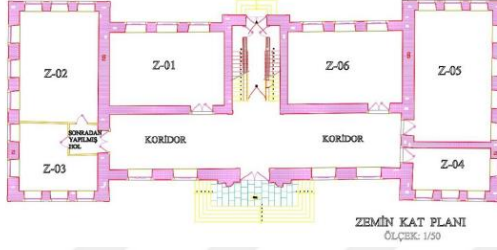
Çizim 47.-Fotoğraf 274. Kayseri/Pınarbaşı Kaynar İlkokulu (1934) (Yıldıray Özbek'ten)



Çizim 48.-Fotoğraf 275. Kayseri/Pazarören Köy Enstitüsü (1935) (Yıldıray Özbek'ten)



Fotoğraf 276. Acıpayam Cumhuriyet İlkokulu (1926) (Meryem Yıldız'dan)



Çizim 49. (Halil Özyiğit'ten) **Fotoğraf 277.** Denizli/Buldan Dört Eylül İlköğretim Okulu (1927) (Meryem Yıldız'dan)



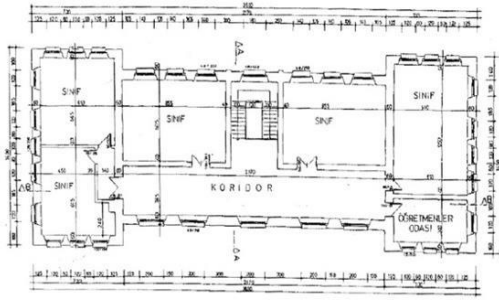
Fotoğraf 278. Denizli/Çal Gazi İlkokulu (1928) (Meryem Yıldız'dan)



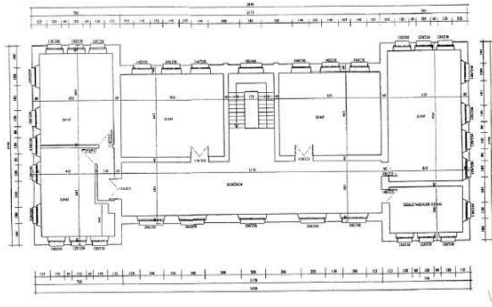
Fotoğraf 279. Denizli/Sarayköy Gazi İlkokulu (1932) (Meryem Yıldız'dan)



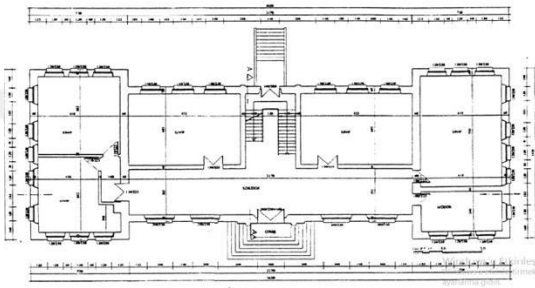
Fotoğraf 280. Tavas Gazi İlköğretim Okulu (1932) (Meryem Yıldız'dan)



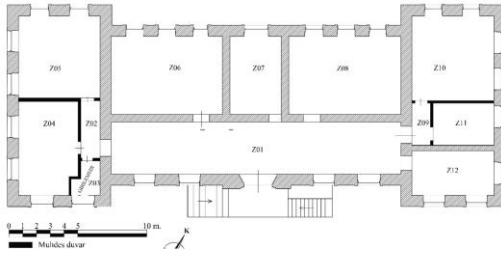
Çizim 50.-Fotoğraf 281. Konya/Gazi Mustafa Kemal İlkokulu (1926-1927) (G. Özden Öner'den)



Çizim 51.-Fotoğraf 282. Konya/İsmet Paşa İlkokulu (1926-1927) (G. Özden Öner'den)



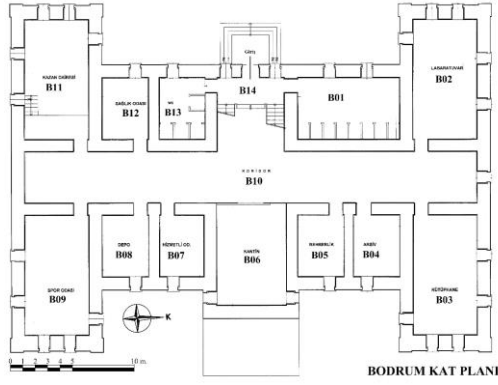
Çizim 52.-Fotoğraf 283. Konya/Hakimiyet-i Milliye İlkokulu (1926-1927) (G. Özden Öner'den)



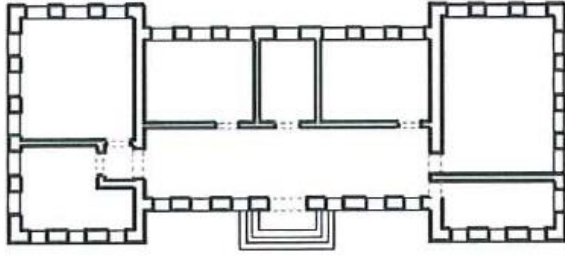
Çizim 53.-Fotoğraf 284. Sinop/Ayancık Kurtuluş İlkokulu (1927) (Alper Atıcı'dan)



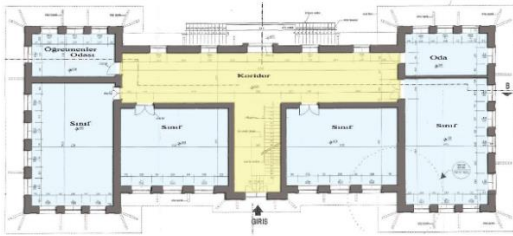
Fotoğraf 285. Bitlis/Kazım Paşa İlköğretim Okulu (1924) (Sümeyye Sutlu'dan)



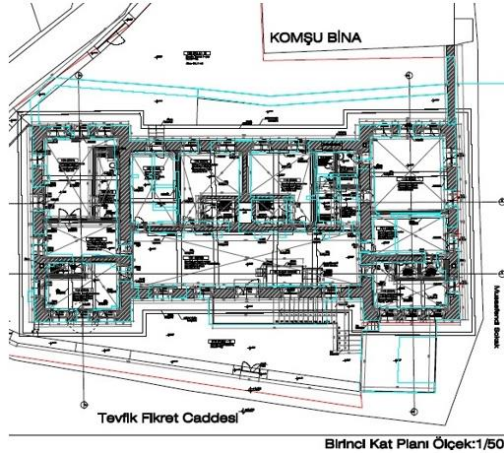
Çizim 54.-Fotoğraf 286. Malatya Gazi İlkokulu (1924) (Şuayip Çemeloğlu ve Alper Atıcı'dan)



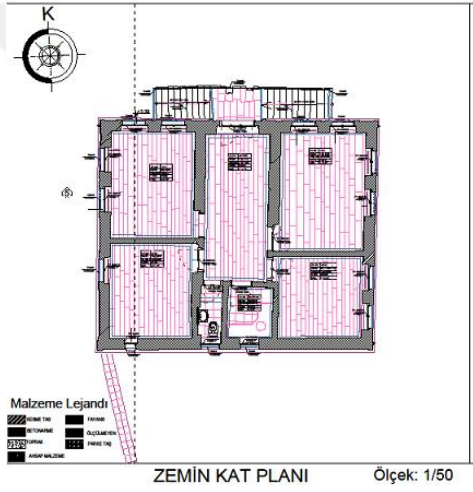
Çizim 55.-Fotoğraf 287. İzmir/Ödemiş Şehit Er Kamil Akan İlkokulu (1928) (F. Nurşen Kul'dan)



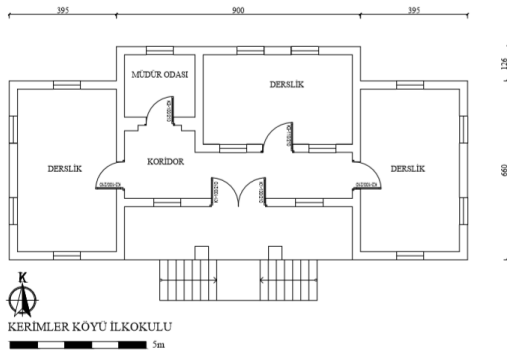
Çizim 56.-Fotoğraf 288. Akçakoca/Orhan Gazi İlkokulu (1926) (E. Sahtiyancı ve N. Benli Yıldız'dan)



Çizim 57.-Fotoğraf 289. Ürgüp İstiklal İlkokulu (1911) (Kabaltı Mimarlık Arşivi'nden)



Çizim 58.- Fotoğraf 290. Göreme Eski Belediye Binası (Çizim: Mimar Nazife Soybaş'dan)



Çizim 59.-Fotoğraf 291. Mersin/Kerimler Köyü İlkokulu (1926) (Özgehan Kavas'tan)

4.2. Cepheler

Cumhuriyet dönemi Nevşehir'deki okulların çoğun "I---I" planlı olduğu için simetrik bir cephe anlayışına sahiptir. Dikdörtgen planlı olan yapılarda düzenli bir cephe tasarımından söz etmek zordur. Genelde ana bir kütlede oluşan yapıların, üçe bölünmüş cephe tasarımı iç mekânda da hissedilmektedir. Özellikle giriş kapıları, dikdörtgen formlu olup bazıları sivri, bazıları ise yuvarlak kemerle hareketlendirilmiştir. Yapıların giriş cephesinde altı ya da yedi basamaklı merdiven ile çıkış sağlanmaktadır. Okul cephelerini hareketlendiren en önemli unsur pencerelerdir. Cephe tasarımda pencereler, okulların tümünde dikdörtgen formlu olup bazen kemerli bazen de duvar yüzeyinden çıkıntı yapacak şekildedir. Örneğin; Ortahisar İlköğretim okulu (Fotoğraf 84.), Uçhisar Fatih İlköğretim okulu (Fotoğraf 108.) ve Basansarnıç İlkokulu (Fotoğraf 259.) pencereleri dikdörtgen formlu olup, yuvarlak kemerli veya dikdörtgen çerçeveli olarak düzenlenmiştir. Pencere kemerleri ana duvar yüzeyinden çıkıntı yapmaktadır. Ortahisar İlköğretim okulu cephe tasarımıyla Ürgüp ilçesine bağlı Bahçeli İlkokulu ile benzerlik göstermektedir. (Fotoğraf 292.)

Cumhuriyet İlkokulu (Fotoğraf 10.), Göre İlköğretim okulu (Fotoğraf 126.), Damat İbrahim Paşa İlkokulu (Fotoğraf 173.) ve Çat Cumhuriyet İlköğretim okulu (Fotoğraf 186.) pencereleri ise dikdörtgen formlu olup, sivri veya yuvarlak kemerli olarak düzenlenmiştir ve ana duvardan çıkıntı yapmamaktadır. Kemersiz olarak düzenlenip sadece dikdörtgen formlu olan pencereler ise; Göreme İlköğretim okulu (Fotoğraf 202.), Sulusaray İlkokulu (Fotoğraf 239.) ve Çardak İlkokulunda görülmektedir. (Fotoğraf 259.) Bu yapılardan Cumhuriyet İlkokulu ve Uçhisar Fatih İlköğretim okulunun pencere ve giriş kapı kemerlerinde farklı bir düzenleme mevcuttur. Cumhuriyet İlkokulunda (Fotoğraf 15.) sarı renkli yöre taşının ve daha koyu renkli taşın ritmik dizilimiyle oluşmuş düzenlenme söz konusudur. Uçhisar Fatih İlköğretim (Fotoğraf 92.) okulundaki düzenleme ise koyu renkli taşın kemerler ve duvar dönüşleri köşe bağlantı sistemi ile yüzeyden kabarık şekilde yapılarak cephe hareketlendirilmiştir. Uçhisar Fatih İlköğretim okulu cephe tasarımı bakımından, Ürgüp ilçesine bağlı Çökek İlkokulu (1928), (Fotoğraf 293.) Konya/Tuzlukçu Erdoğan İlkokulu (1936) (Fotoğraf 294.) ve Konya/Tuzlukçu Merkez İlkokulu (Fotoğraf 295.) ile benzerlik göstermektedir.¹⁸⁸

¹⁸⁸ Göksu Özden Öner, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Konya'da Eğitim Yapıları (1839-1939), Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, 123-138.



Fotoğraf 292. Ürgüp Bahçeli İlkokulu



Fotoğraf 293. Ürgüp Çökek İlkokulu (1928)¹⁸⁹



Fotoğraf 294. Konya/Tuzlukçu Erdoğan İlkokulu (1936) (G. Özden Öner'den)

¹⁸⁹ <https://kapadokyaalan.ktb.gov.tr/TR-321050/cokek-koyu-ilkogretim-okulu-kapadokya-alan-komisyonu39n-.html>, 01 Haziran 2023.



Fotoğraf 295. Konya/Tuzlukçu Merkez İlkokulu (G. Özden Öner'den)



4.3. Üst Örtüler

Okulların çoğu günümüzde betonarme üstüne kırma çatıdır. Fakat orijinalinde bazılarının ahşap kiriş üzeri betonarme veya ahşap tavanlı olduğu bilinmektedir. Çardak İlkokulu önceden ahşap kiriş üzerine betonarme iken günümüzde sac profille kapatılmıştır. (Fotoğraf 241.) Basansarnıç ilkokulu betonarme üzerine düz dam şekilde örtülmüştür. (Fotoğraf 259.) Göre ilköğretim okulunun günümüze sadece mevcut beden duvarları ulaşabilmiştir. Üst örtüsü tamamen yok olmuştur. (Fotoğraf 126.)

4.4. Malzeme

Nevşehir’de incelenen Erken Cumhuriyet dönemine ait okul yapıları, düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Uçhisar Fatih İlköğretim okulu, Göre ilköğretim okulu, Çat Cumhuriyet İlköğretim okulu ve Damat İbrahim Paşa İlkokulunda yığma taş örgü üzerine düzgün kesme taş tercih edilmiştir. Ayrıca yöreye ait sarı renkli taşın kullanımı da söz konusudur. Cumhuriyet İlkokulu ve Uçhisar Fatih İlköğretim okulunda devşirme taş malzeme kullanılmıştır. Okullarda önceden zemin malzemesi olarak ahşap tercih edilirken artık betonarme kullanılmaktadır. Günümüzde hem ahşap malzeme, hem de laminant parke kullanımı Cumhuriyet İlkokulunda mevcuttur. Ayrıca cephelerde devşirme malzeme kullanımı da söz konusudur.

4.5. Süsleme

Nevşehir’de incelenen Erken Cumhuriyet dönemi okulları genel olarak sade olup kemerli pencere ve kapılar ile hareketlendirilmiştir. Sadece Uçhisar Fatih İlköğretim okulu diğer yapılara oranla daha süslüdür. Okulun köşelerinde duvardan çıkıntı yapacak şekilde köşe bağlantı sistemi kullanılmıştır. Cumhuriyet İlkokulunda ise sarı ve daha koyu renkli taşlarla örülmüş, pencere kemerleri süsleme açısından önemlidir. Diğer yapılar daha sade tutulmuştur. Genellikle çeşmelerde süslemeler görülmektedir.

4.6. Ek Binalar ve Çeşmeler

Nevşehir’de incelenen on okul yapısının, beşinde çeşme bulunmaktadır. Bu okullar Cumhuriyet İlkokulu, Ortahisar İlköğretim okulu, Göre İlköğretim okulu, Damat İbrahim Paşa İlkokulu ve Göreme İlköğretim okuludur. Cumhuriyet İlkokulunun iki ayrı çeşmesi bulunmaktadır. (Fotoğraf 16.-17.) Bu iki çeşme yapının avlusu içerisinde, mermer malzeme kullanılarak yapılmamıştır. Çeşmelerin her ikisi de birbirinin aynısı olarak tasarlanmıştır. Çeşmelerin üst kısımda yer alan tepelik bölümlerinin birinde “Gazi Mustafa Kemal Paşa Çeşmesi” diğerinin tepeliğinde ise “Türkiye İstiklal

Çeşmesi” yazmaktadır. Göre İlköğretim okulu avlusu içerisinde, yapıyla aynı malzemede inşa edilmiş, yıkık bir çeşme yer almaktadır. (Fotoğraf 150.) Ortahisar İlköğretim okulu, Damat İbrahim Paşa İlkokulu ve Göreme İlköğretim okulunda yer alan çeşmeler yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır. Göreme İlköğretim okulu ve Ortahisar İlköğretim okulunun çeşmeleri, kemerli şekilde, taş malzemeden yapılmıştır. (Fotoğraf 204.-Fotoğraf 64.) Göreme İlköğretim okulunun çeşmesi diğer yapılarda yer alan çeşmelere göre daha süslüdür. Kemer yüzeyi dilimlendirilmiş olup iki yanında taslıklar yer almaktadır. Çeşmenin ortasında kitabelik kısmı bulunmakta, fakat yazı yoktur. Kitabelik kısmının üzerinde altı kollu çiçek motifi bulunmaktadır. Kemerin oturduğu üzenği taşları zikzaklı bir motif ile hareketlendirilmiştir. Damat İbrahim Paşa İlkokulunda yapıya bitişik olarak yapılan çeşme yıkık durumdadır. (Fotoğraf 155.) Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu, Çat Cumhuriyet İlköğretim Okulu, Sulusaray İlkokulu, Çardak İlkokulu ve Basansarnıç İlkokuluna ait yapılarda çeşme bulunmamaktadır.

Bir diğer unsur ise yapılara ek olarak yapılan binalardır. Cumhuriyet İlkokuluna bitişik olarak yapılmış bir müstemilat yer almaktadır. Ortahisar İlköğretim okulunun arka cephesi yıllar içerisinde değişime uğramış ve bir merdiven açılarak hem depo, hem de tuvalet yapılmıştır. Ayrıca yapının bir bodrum katı olmaması sebebiyle, yapıya bitişik birde kazan dairesi yer almaktadır. Damat İbrahim Paşa İlkokulunda ise eğitim-öğretim ilk başta kare planlı binada verilirken, yapıya sonra “I---I” planlı okul binası eklenmiştir. Okulun avlusu içerisinde ayrı olarak inşa edilmiş, tuvaletler mevcuttur.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve sonrasında Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte yeni toplumsal anlayış, sistematik bir düzeninin oluşmasını sağlamıştır. Geleneksel eğitim anlayışının getirmiş olduğu sorunlar, Cumhuriyet döneminde ön görülmüş ve yeni eğitim sistemi ve politikaları üzerinde durulmuştur. Cumhuriyet döneminde eğitim bir kurtuluş aracı olarak görülmüştür. Ülke genelinde modernleşme projesi adı altında, yeni bir düzenin oluşmasında, kamusal mekânların rolü büyüktür. Yeni rejimin hedefleri kamusal mekânların varlığını artırmıştır. Kamusal mekânlara yüklenen ideolojik rol; hem kentte, hem de kırsal kesimde toplumu şekillendiren, fiziksel ve sosyal-kültürel olgunun oluşmasını amaçlamıştır. Bu çerçevede kamusal mekânlar içerisinde, eğitim mekânları önemli bir yere sahiptir.

Cumhuriyet ideoloji ve devrimleri, halkın bilinçlenmesini ve toplumun refah düzeyine eğitim yoluyla arttırmasını sağlamaktadır. Bu noktada eğitim sistemin ilk ve temel basamağını ilkokullar oluşturmaktadır. Sadece kent değil, kırsal kesimlerde ilkokul eğitimin yaygınlaşması, ilkokul binalarının yapımındaki sorunları da beraberinde getirmiştir. İnşa edilecek okul binalarında çevre ve iklim koşulları göz önünde bulundurulmuştur. Devlet tarafından belirlenen tip projeler, ülke genelinde uygulanmıştır. Özellikle Mukbil Kemal Taş'ın hazırladığı tip projelerden biri olan "I--I" plan tasarımı ülkenin her yerinde yaygın olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın konusunu oluşturan Nevşehir İl Merkezindeki Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait ilkokul yapıları, Cumhuriyet'in getirmiş olduğu yeniliklere bağlı olarak modern üslubun 20. yüzyılın başlarındaki etkisini yansıtmaktadır. Erken Cumhuriyet döneminde yeni üslupların yanında Mimar Kemaleddin ve Mimar Vedat gibi mimarlar, Osmanlı dönemi geleneksel mimari anlayışını devam ettirdiği gözlemlenmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Maarif Vekâleti İnşaat Bürosu'nun başına Ernst Egli'nin getirilmesi ile mimaride modern teknikler kullanılmaya başlanmıştır. Çalışma kapsamında Nevşehir'de tip projelerin uygulandığı örnekler ile karşılanmıştır. Bu örnekler arasından günümüze kadar gelebilen toplam on ilkokul binası incelenmiştir. Erken Cumhuriyet ideolojisini yansıtan okul binalarının, sekizi "I---I" plan tipolojisiyle, ikisi ise "dikdörtgen" plan şemasında inşa edilmiştir. Böylelikle iki ayrı grupta değerlendirilen okullardan ikisi 1920-1930 yılları arasında ve yedisi 1930-1940 yılları arasında inşa edilmiştir. Sadece Basansarnıç İlkokulu 1941 yılında yapılmıştır.

Nevşehir’de yer alan Erken Cumhuriyet dönemi ilkokulları, yakın bölgelerdeki ilkokul yapıları ile karşılaştırılmıştır. Nevşehir kent merkezinde, 1930’lu yılların ulusal üslubuyla ortak özellikler göstermenin yanı sıra, yerel/bölgesel özelliklerin getirdiği farklılaşmaları da içinde barındırmaktadır. Yapılarda malzeme olarak yöreye ait sarı renkli taşın kullanılması, bölgesel üslubun etkisini yansıtmaktadır. Nevşehir’deki eğitim yapıları hem biçimsel olarak hem de üslup bakımından süreklilik içermesi bakımından önemlidir. Yapılardan bazıları günümüzde atıl durumda iken bazıları hala eğitime açıktır. Ortahisar İlköğretim Okulu, Göreme İlköğretim Okulu ve Sulusaray İlköğretim Okulunda eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmektedir. Çat Cumhuriyet İlkokulu ve Basansarnıç İlkokulu depo olarak kullanılmaktadır. Göre İlköğretim Okulu ve Damat İbrahim Paşa İlkokulu bugün atıl durumdadır. Aynı zamanda mevcut okul binalarından ikisi işlevsellik açısından farklıdır. Uçhisar Fatih İlköğretim Okulu bugün kadınların işletmiş olduğu bir restoran olarak işlev göstermektedir. Basansarnıç İlkokulu tasarımı değiştirilerek bugün ev olarak kullanılmaktadır. Cumhuriyet İlkokulunun ise restorasyon süreci devam etmektedir.

Mimari yönleriyle ele alınan okul yapıları, dönem özellikleri bakımından gerek plan şemaları, gerekse giriş cephelerindeki yatay ve düşey silmeler, duvarlarında yer alan sivri ve yuvarlak kemer uygulamaları bakımından I. Ulusal Mimarlık akımının taşradaki uygulamalarını yansıtmaktadır. Aynı zamanda anıtsal olan bu yapılar, sade taş işçiliğinin uygulandığı ve işlevselliğin ön planda tutulması sebebiyle dikkat çekicidir. Nevşehir İl Merkezindeki Erken Cumhuriyet Döneminde inşa edilen (1923-1945) yılları arasına tarihlenen eğitim yapıları, dönemin özelliklerini en iyi şekilde yansıttığı ve o dönemin değerlendirilmesi açısından önemli katkılar sağlayan yapılar olduğu ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Akgün S. (1983) *Tevhid-i Tedrisat (Cumhuriyet Döneminde Eğitim)*, (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Aksoy Ö. (1968) *Osmanlı Devri İstanbul Sıbyan Mektepleri Üzerine Bir İnceleme* (İsmail Akgün Matbaası, İstanbul).
- Akyürek G. (2011) *Bilgiyi yeniden İnşa Etmek Tanzimat Döneminde Mimarlık, Bilgi ve İktidar* (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul).
- Akyüz Y. (1983) *Atatürk ve 1921 Eğitim Kongresi (Cumhuriyet Döneminde Eğitim)*, (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Akyüz Y. (1994) İlköğretimde Yenileşme Tarihinde Bir Adım:Nisan 1847 Talimatı. *Otam Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 5(5):1-47.
- Akyüz Y. (2003) Cumhuriyet Gelinceye Kadar İlköğretimin Tarihçesine Kısa Bir Bakış, *Türkiye’de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)*, (Edt. Murat G. Gülcan, Yahya Türkeli vb.), (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Akyüz Y. (2007) *Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000- M.S 2007* (Pegem A Yayıncılık, Ankara).
- Alkan M. Ö. (2019) II. Abdülhamid Döneminde Eğitim ve İdeoloji, *Sultan II. Abdülhamid Dönemi*, (Edt. Mehmet Bulut, Muhammed Enes Kala vb.), (İZÜ Yayınları, İstanbul).
- Alpagut L. (2005) *Erken Cumhuriyet Döneminde Ankara’daki Eğitim Yapıları*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.
- Altınova Şahin A. (2018) *Osmanlı Devlet’inde Rüşdiye Mektepleri* (Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara).
- Anonim, (1929) *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı Matbuat Umum Müdürlüğü 1928-1929* (Devlet Matbaası, İstanbul).
- Anonim, (1935) *20 İkteşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu* (Ulus Basımevi, Ankara).
- Anonim, (1940) *20 İkteşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu*.
- Anonim, (1950) *21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı* (İstatistik Genel Müdürlüğü Kurumu, Ankara).

- Anonim, (1966) *İlköğretim Genel Müdürlüğüne Bağlı Şehir, Kasaba Köy İlkokulları ve Bu Okullara Ait Bazı Bilgiler* (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Anton J. P., Canevi F. P. (2007) *The Peublic Educational Reform And Dewey* (Forum İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul).
- Arıtan Ö. (2008) Modernleşme ve Cumhuriyetin Kamusal Mekân Modelleri. *Mimarlık Dergisi: Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı* 342:49-56.
- Aslan B. (2008) Cumhuriyetimizin Kuruluş Felsefesinin Öngördüğü Eğitim Açısından İlköğretim (Cumhuriyetimizin Kuruluş Felsefesinin Öngördüğü Eğitim), (Edt. İkrâm Çınar, Namık Kemal vb.), (İnönü Üniversitesi Matbaası, Malatya).
- Atıcı A. (2021) Sinop-Ayancık'ta Erken Cumhuriyet Dönemi ilkokul Binası: Kurtuluş ilkokulu (Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu). *Sanat Tarihi Dergisi* 30(1):435-455.
- Atılgan O. (2008) Nevşehir Damat İbrahim Paşa Halk Kütüphanesi. *Nevşehir Kültür ve Tarih Araştırmaları Dergisi*:1-8.
- Ayas N. (1948) *Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi Kuruluşlar ve Tarihçeler* (Milli Eğitim Basımevi, Ankara).
- Başbakanlık Osmanlı Arşiv (BOA), *Milli Eğitim Bakanlığı'nun Hükümet Programlarında Yer Alan Köy Okulları ve İlkokul Yapımı, Öğretim ve Öğretmen İşleri, Üniversiteler, Milli Kütüphane, Güzel Sanatlar, Beden Terbiyesi Konularında Rapor*, 30-10-0-0 Muamelat Genel Müdürlüğü, 14-81-7, 20 Mart 2023.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Köy Halkodaları ve Köy Okullarına ait Planlar*, 490-1-0-0 Cumhuriyet Halk Partisi, 1801-1311-1, 20 Mart 2023.
- Başgöz İ. (2010) Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'de Eğitimin Genel Görünümü. *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu*. (Hzr: Murat Alper Parlak) Ankara, Aralık 07-09.
- Baykurt F. (2000) *Eşekli Kütüphaneci* (Literatür Yayınları, İstanbul).
- Baysun C. (1953) *Cevdet Paşa Tezakir 1-12* (Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara).
- Bozdoğan S. (2002) *Modernizm ve Ulusun İnşası; Erken Cumhuriyet Türkiyesi'nde Mimari Kültür* (Metis Yayınları, İstanbul).
- Budak A. (2016) Cumhuriyet İdeolojisinin Simgeleştirilmesi: Nevşehir Örnekleri. *II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Mayıs 2-3-4.

- Budak L., Budak Ç. (2014) Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne İlkokul Programları (1870-1936). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 3(1):377-393.
- Ceylan G. (2019) Erken Cumhuriyet Dönemi Köy İlkokulu Binalarının Yeniden İşlevlendirilmesi ve İç Mekân Çözümlerinin İncelenmesi: Adatepe Köyü İlkokul Binaları Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı.
- Cırtılı H. H. (1983) İlköğretim (*Cumhuriyet Döneminde Eğitim*), (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Çelemoğlu Ş., Atıcı A., (2021) Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Yapılarına Bir Örnek: Malatya Gazi İlkokulu. *Anasay Dergisi* 5(15):125-144.
- Dere M. E., Oral M. (2020) Erken Cumhuriyet Döneminde Ernst Arnold Egli'nin Köy İlkokul Planları ve Eğitimin Önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi* 21(47):255-277.
- Duran A. (2018) *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Eğitim (1876-1923)* (Hiper Yayınları, İstanbul).
- Ergin O. N. (1977) *Türk Maarif Tarihi* (Eser Kültür Yayınları, İstanbul).
- Gök F. (1999) *75 Yılda İnsan Yetiştirme Eğitim ve Devlet* (Tarih Vakıf Yayınları, İstanbul).
- Güçlüol K. (1983) Milli Eğitimde Teşkilatlanma (*Cumhuriyet Döneminde Eğitim*), (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Gülcan M. G., Türkeli Y. v.a, (2003) *Türkiye'de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)* (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Güler A. (1981) Milli Eğitim Şuralarından, İlköğretim Alanında Kabul Edilen İlkeler ve Modellerin Mukayesesi ve Uygulamaya Aktarış Biçimi (*Atatürk İlkeleri Işığında Türk Eğitim Sistemi- Bilimsel Toplantı*), (Tubitak Yayınları, Ankara).
- Güney H., Güney E., Eroğlu M. C. (2013) *Dünden Bugüne Göre Kasabası* (Göre Belediyesi Kültür Yayınları I., Mersin).
- İnan R., (1983) 1920'lerde Türk Milli Eğitimi (*Cumhuriyet Döneminde Eğitim*), (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Karaömerlioğlu A. (2006) *Orada Bir Köy Var Uzakta; Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem* (İletişim Yayınları, İstanbul).

- Kavas Ö. (2020) Mersin’de erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Köy Okulları Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat tarihi Anabilim Dalı, Antalya.
- Kaya M. (2006) XX. Yüzyıl Başlarında Niğde Sancağının Nüfusuna Dair. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 19: 193-210.
- Kaya Y. K. (1983) Bugün Milli Eğitimin Durumu (*Cumhuriyet Döneminde Eğitim*), (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Kayıran M. (1988) *Atatürkçü Düşünce Işığında Çağdaş Eğitim* (Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara).
- Kılıç M. (2021) Nevşehir İstiklal İlkokulu’nun Tarihçesi. *Avanos ve Çevresi Kültür-Tarih Araştırmaları (AVKÜTA)*.
- Koçer H. A. (1981) *Türk Milli Eğitim Teşkilatı I*. (Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara).
- Kodaman B. (1991) *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi* (Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara).
- Kul F. N. (2010) A New Approach For Defining The Conservation Status of Early Republican Architecture Case Study: Primary School Buildings In İzmir. Doktora Tezi, A Thesis Submitted To The Graduate School Of Natural And Applied Sciences Of Middle East Technical University.
- Kul F. N. (2011) Erken Cumhuriyet Dönem İlkokul Binaları. *Mimarlık Dergisi: Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı* 360:66-71.
- Kul F. N. (2012) Primary Schools Of İzmir (1923-1959). *Metu Jfa* 29(2):259-284.
- Kuşçi A. (2021) *Türk Eğitim Tarihi (1923-1950)* (İksad publishing House, Ankara).
- Nurdoğan A. M. (2005) Osmanlı Modernleşme Sürecinde İlköğretim (1869-1922). Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.
- Oğuzkan T. (1983) Orta Dereceli Genel Eğitim Kurumlarının Gelişmesi (*Cumhuriyet Döneminde Eğitim*), (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Okutan Ö. (1983) Din Eğitimi (*Cumhuriyet Döneminde Eğitim*), (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Ortaş İ. (2005) Ülkemizin Kaçırıldığı En Büyük Eğitim Projesi: Köy Enstitüleri. *Pıvolka* 4(17):3-5.

- Öner G. Ö. (2019) Konya Merkez ve İlçelerinde Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları. *Turkish Studies-Social Sciences* 14(3):881-903.
- Öner G. Ö., (2016) Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Konya'da Eğitim Yapıları (1839-1939). Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Öymen H. R. (1969) Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri Devrimleri ve Reformlar Açısından I. (*Doğulu ve Batılı Yönü ile Eğitim Tarihi*), (Akyıldız Matbaası, Ankara).
- Özalp O. (1999) Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikaları ve Uygulamaları (*Cumhuriyet Döneminde Eğitim II.*), (Milli Eğitim Basımevi, Ankara).
- Özalp R., Ataunal A. (1983) Milli Eğitimde Kongreler ve Şuralar (*Cumhuriyet Döneminde Eğitim*), (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Özbek Y. (2019) Kayseri/Pınarbaşı'nda Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1945) Köy Okulları. *Mediterranean Journal Of Humanities* 9(1):267-286.
- Özbek Y. (2011) *Kayseri'de Tarihi Okul Yapıları* (Laçın Yayınları, Kayseri).
- Özbek Y. (2013) Erken Cumhuriyet Döneminde (1923-1945) Kayseri'de Okul Yapıları. *Belleten Türk Tarih Kurumu* 77(278):271-301.
- Özcan Abdik N. (2013) Kapadokya Yöresindeki Yerleşim Alanlarının Mimari Nitelikleri Bağlamında İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Kayseri.
- Özer A. H. (1983) Talim ve Terbiye Kurulu ve İşleri (*Cumhuriyet Döneminde Eğitim*), (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Sakaoğlu N. (1991) *Osmanlı Eğitim Tarihi* (İletişim Yayınları, İstanbul).
- Sakaoğlu N. (2003) *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi* (İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul).
- Selah Z. (1931) Mektep Binalarında Estetik. *Mimar Dergisi* (8):253-254.
- Sıkıçakar A. (1991) Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi; Giriş Cepheleri Analizi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı.
- Somel S. A. (2010) *Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin* (İletişim Yayınları, İstanbul).
- Somel S. A. (2015) Tanzimat Döneminde İstanbul'da Modern Müslüman Eğitimi, *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi* 9:146-179.

- Sutlu S. (2022) Bitlis ve Van'daki Kamu Yapıları (19. Ve 20. Yüzyıl). Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van.
- Şahin İ. (2007) *Nevşehir* (TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 33).
- Şahin M. (2019) Atatürk Döneminde Okul Mimarisi. *9.Uluslararası Atatürk Kongresi*. Amasya, Kasım 12-15.
- Şahtiyancı E., Yıldız B. N., (2020) Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Yapılarına Akçakoca'dan Bir Örnek: Orhan Gazi İlkokulu, *Sanat Tarihi Dergisi* 29(2): 589-603.
- Şeren M. (2008) Köye Öğretmen Yetiştirme Yönüyle Köy Enstitüleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 28(1):203-226.
- Şıkoğlu E. (2017) Nevşehir Şehir Coğrafyası. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Elazığ.
- Ural S. (1974) Türkiye'nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık 1923-1960. *Mimarlık Dergisi* 123(12):5-53.
- Uyanık E., Kaya M.M., Elçiçeği B. (2021) II. Meşrutiyet Döneminde Eğitim Tartışmaları ve 1913 Tarihli Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu'nun Uygulanması. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi* 4(1):163-185
- Varış F. (1983) Program Geliştirme Çalışmaları (*Cumhuriyet Döneminde Eğitim*), (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul).
- Wilson H. E., Başgöz İ. (1968) *Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk* (Dost Yayınları, Ankara).
- Yaldız E., Parlak Ö. (2018) Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları. *International Social Sciences Studies Journal* 4(24):4930-4947.
- Yıldız M. (2022) Denizli'deki Erken Cumhuriyet Dönemi Okul Yapılarının Mimari Özelliklerine Genel Bir Bakış. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 9(3):964-996.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192965> , (12 Mart 2023).
- <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/98298> , (12 Mart 2023).
- <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/119975> , (12 Mart 2023).
- <http://www.yoremgazete.com/100-yil-once-karacabey-83853.html> , (13 Mart 2023).

<https://www.zdergisi.istanbul/makale/eseqli-kutuphaneci-mustafa-guzelgoz-630>, (27 Mart 2023).

<https://www.fibhaber.com/nevsehirde-100-yillik-bu-tarihi-yapi-dimdik-ayakta>, (18 Nisan 2023).

<https://www.facebook.com/nevsehircumhuriyetmahallesi/photos/pb.100064138477195.-2207520000./776293072454117/?type=3>, (14 Haziran 2023)

<https://www.nevsehirkenzhaber.com/haber/5876336/sulusaraydan-bir-ani>, (01 Mayıs 2023).

<https://kapadokyaalan.ktb.gov.tr/TR-321050/cokek-koyu-ilkogretim-okulu-kapadokya-alan-komisyonu39n-.html>, (01 Haziran 2023).

SÖZLÜ TARİH KAYNAKLARI

Hacı Şengül, 1937 doğumlu, ilkokul mezunu, 2022.

Pembe Uzun, 1946 doğumlu, ilkokul mezunu, 2022.

İsmet Özcan, 1950 doğumlu, ilkokul mezunu, 2022.

Salim Açıkgöz, 1938 doğumlu, ilkokul mezunu, 2022.

Hacı Mehmet Ünal, 1928 doğumlu, ilkokul mezunu, 2020.